

SOÚ

Participace a partnerství v místní veřejné správě

Pavel Nejd, Daniel Čermák (eds.)

Tuto práci recenzovali:

doc. Ing. Marie Dohnalová, CSc.

doc. PhDr. Jaroslav Čmejrek, CSc.

Editoři:

Pavel Nejdí

Daniel Čermák (eds.)

Autorský kolektiv:

Josef Bernard

Daniel Čermák

Michal Illner

Pavel Nejdí

Věra Patočková

Jana Stachová

Zdenka Vajdová

Tato studie vznikla s podporou grantu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy „Partnerství a participace v místní veřejné správě: význam, praxe, příslib“ (grant č.: 2D06006). Publikace byla vydána za podpory Výzkumného záměru Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i., „Sociologická analýza dlouhodobých sociálních procesů v české společnosti v kontextu evropských integračních politik, rozvoje znalostní společnosti, lidského, sociálního a kulturního kapitálu“, č. AV0Z70280505.

Obsah

Abstrakt	9
Abstract	10
Abstrakt	11
Úvod	13
Literatura	15
Další zdroje	16
1. Institucionalizované formy spolupráce, partnerství a participace v místní veřejné správě a jejich právní regulace (Michal Illner)	17
1.1. Úvodem	17
1.2. Spolupráce obcí	18
1.2.1. Právo místních společenství na sdružování obsažené v Evropské chartě místní samosprávy	18
1.2.2. Spolupráce obcí podle zákona o obcích	18
1.2.3. Spolupráce obcí podle jiných předpisů	20
1.3. Partnerství mezi obcemi a soukromými podnikatelskými subjekty	21
1.4. Partnerství obcí s dalšími subjekty	22
1.5. Participace	23
1.5.1. Listina základních práv a svobod a Ústava České republiky	23
1.5.2. Zákon o svobodném přístupu k informacím	23
1.5.3. Zákon o obcích (obecní zřízení)	23
1.5.4. Zákon o místním referendu	24
1.6. Závěrem	25
Literatura a prameny	25
2. Participace a partnerství na lokální úrovni v českém sociálním výzkumu (Josef Bernard)	27
2.1. Úvod	27
2.1.1. Politická a občanská participace	28
2.1.2. Participace jako aktivita a participace jako vliv	28
2.1.3. Partnerství	29
2.2. Teoretické perspektivy participace a partnerství v českém sociálním výzkumu	30
2.2.1. Participace jako řešení deficitů zastupitelské demokracie	30
2.2.2. Participace jako zvyšování efektivity veřejné správy	30

2.2.3. Participace a partnerství jako dimenze občanské společnosti	31
2.2.4. Participace jako prostředek sociální inkluze, empowerment a community building	32
2.3. Výsledky provedených výzkumů participace	32
2.3.1. Analýza fungování více či méně formalizovaných partnerských orgánů	33
2.3.2. Analýza ochoty podpořit participaci z hlediska obecní samosprávy	35
2.3.3. Analýza participace v oblasti plánování a v ekologických otázkách	36
2.3.4. Analýza ochoty politicky a občansky se angažovat	37
2.3.5. Analýza vlivu neziskového sektoru	39
2.3.6. Případové studie uskutečněných participačních aktivit	41
2.4. Závěr	42
Literatura	42
3. Pojmy partnerství a participace v tištěných médiích (Věra Patočková)	47
3.1. Úvod	47
3.2. Partnerství	50
3.2.1. Frekvence výskytu pojmu partnerství	50
3.2.2. Pojem partnerství – kontext a obsah	52
3.3. Participace	61
3.3.1. Frekvence výskytu pojmu participace	61
3.3.2. Pojem participace – kontext a obsah	62
3.4. Sociální soudržnost, sociální koheze, sociální kapitál	63
3.5. Závěr	65
Literatura	66
4. Participace ve volebních záměrech politických stran a v prohlášení vlády (Zdenka Vajdová)	67
4.1. Frekvence klíčových slov	67
4.2. Kontexty klíčových slov ve volebních programech	69
4.2.1. Participace, účast	69
4.2.2. Spolupráce, partnerství, PPP	71
4.2.3. Sociální kapitál, sociální koheze nebo sociální soudržnost, důvěra	73
4.3. Prohlášení vlády	74
Literatura	74
5. Obsahová analýza rozvojových dokumentů pro území ČR v období od roku 2000 do 2013 (Pavel Nejdli)	76
5.1. Úvod	76
5.2. Metodika	77
5.3. Frekvence výskytu a kontexty klíčových slov	78
5.3.1. Oblast aktivity ve veřejném prostoru	78
5.3.2. Oblast partnerství	82
5.3.3. Oblast sociální soudržnosti	86

5.4. Závěrečné vyhodnocení	90
Literatura	93
Seznam analyzovaných dokumentů	93
6. Občanská participace na lokální úrovni (Daniel Čermák, Jana Stachová)	94
6.1. Data	94
6.2. Informovanost, spokojenost s institucemi a ochota participovat	96
6.3. Výsledky analýzy	97
6.3.1. Informovanost občanů o dění ve městě	97
6.3.2. Spokojenost s výkonem místních institucí	101
6.3.3. Vztah mezi informovaností občanů a jejich spokojeností s výkonem institucí	105
6.4. Politická participace	106
6.4.1. Pasivní volební účast a ochota volit	106
6.4.2. Aktivní volební účast	110
6.5. Závěr	111
Literatura	112
Seznam literatury vydané v souvislosti s výběrovými šetřeními ve třech zkoumaných městech	112
Shrnutí	115
Summary	117
Zusammenfassung	119
O autorech	123

Participace a partnerství v místní veřejné správě

Pavel Nejdrl, Daniel Čermák (eds.)

Abstrakt

Cílem předkládaných Sociologických studií je deskripce základního diskurzu spolupráce, participace a partnerství, jak je pojmán v rámci demokratického spravování společnosti na území České republiky a v jejích regionech. Tento diskurz definují z legislativního hlediska právní normy platné pro území České republiky, dále jej utvářejí výsledky současného výzkumu v českých sociálních a správních vědách, ale také je ovlivněn mediálním prostorem. Základní diskurz se dále utváří v politických programech jednotlivých stran, v prohlášení vlády a v textech rozvojových dokumentů. Adresáty principů a zároveň i tvůrci diskurzu jsou samotní aktéři vstupující do procesu demokratického spravování společnosti. V tomto bodě jsme se prozatím zaměřili na to, jak jsou občané, jako specifický případ aktéra, informováni o veřejném dění, jak jsou spokojeni s výkonem lokálních institucí a jak jsou ochotni participovat na veřejných záležitostech. Postoje občanů jsou demonstrovány na případech měst Blatná, Český Krumlov a Velké Meziříčí. Všechny texty byly zpracovány v rámci projektu „Partnerství a participace v místní veřejné správě: význam, praxe, příslib“.

Klíčová slova

spolupráce, partnerství, participace, veřejná správa, strategické dokumenty, obsahová analýza

Participation and Partnership in Local Public Administration

Pavel Nejd, Daniel Čermák (eds.)

Abstract

The objective of this study is to describe the basic discourse of cooperation, participation, and partnership in terms of how it is defined in the process of democratic administration in the Czech Republic and its regions. This basic discourse is determined from a legislative perspective by the laws in effect within the country, but it is also shaped by the results of current research in the Czech social sciences and studies in public administration, and even by the media. Political party programmes, government statements, and development papers also influence this basic discourse. Those targeted by and those who create this discourse are the very actors engaged in the process of the demographic governance in society. In this volume the authors focus for the time being on how citizens, as a specific type of actor, are informed of public events, how satisfied they are with the performance of local institutions, and how willing they are to participate in public affairs. The towns of Blatná, Český Krumlov, and Velké Meziříčí are taken as cases to demonstrate public attitudes. The texts in this study were prepared as part of work on the project 'Partnership and Participation in Local Public Administration: Significance, Practice, Promise'.

Keywords

Cooperation, partnership, participation, public administration, strategy papers, content analysis

Partizipation und Partnerschaft in der Kommunalverwaltung

Pavel Nejd, Daniel Čermák (eds.)

Abstrakt

Ziel der vorliegenden soziologischen Studien ist die Beschreibung des Grunddiskurses der Kooperation, Partizipation und Partnerschaft in ihrer Auffassung im Rahmen der demokratischen Gesellschaftsordnung in der Tschechischen Republik und ihren Regionen. In juristischer Hinsicht wird dieser Diskurs durch die tschechische Rechtsordnung definiert, des weiteren wird er durch die Ergebnisse der Forschung in der tschechischen Sozial- und Politikwissenschaft gebildet und von den Medien beeinflusst. Der Grunddiskurs bildet sich des weiteren in den Programmen der politischen Parteien, in Regierungserklärungen sowie in Texten zu Entwicklungsdokumenten. Adressaten der Prinzipien und zugleich Gestalter des Diskurses sind die Akteure selbst, die im Prozess der demokratischen Verwaltung der Gesellschaft auftreten. In diesem Punkt haben wir uns bislang auf die Frage konzentriert, wie die Bürger als spezifische Akteure über das öffentliche Geschehen informiert werden, wie zufrieden sie mit den lokalen Institutionen sind und inwieweit sie zur Partizipation an öffentlichen Angelegenheiten bereit sind. Die Positionen der Bevölkerung werden anhand der Städte Blatná, Český Krumlov und Velké Meziříčí demonstriert. Alle Texte wurden im Rahmen des Projektes „Partizipation und Partnerschaft in der Kommunalverwaltung: Bedeutung, Praxis, Aussichten“ erstellt.

Schlüsselwörter

Kooperation, Partnerschaft, Partizipation, öffentliche Verwaltung, strategische Dokumente, Inhaltsanalyse

Úvod

S reformou veřejné správy (která probíhala od roku 1990 a byla završena zrušením okresních úřadů k 1. 1. 2003) opět nabyly obce na území České republiky dříve ztracené autonomie. Ve jménu zefektivnění činnosti veřejné správy se tak významná část rozhodování o veřejných záležitostech přesunula blíže k místní veřejné správě a dalším veřejně činným aktérům. Přemístění kompetencí z centra tak pomohlo k vzestupu novým místním, demokraticky zvoleným elitám, celkově přiblížilo místní samosprávu občanům a posílilo tak její legitimitu. Na druhé straně však vyšší samostatnost přinesla problémy plynoucí z omezených disponibilních ekonomických, organizačních a lidských zdrojů daného území pro uskutečnění především náročnějších projektů v lokalitě. Proto se společně s rozpadem obcí na samostatné územní jednotky spontánně vytvořila dobrovolná seskupení obcí, jejichž smyslem je spolupráce při dosahování společných cílů [viz např. Vajdová, Čermák, Illner 2006].

Svazek obcí se stal vedle samosprávy obce novou politickou organizací lokálního společenství. Jeho orgány jako valná hromada či rada svazku jsou politickou platformou pro vyjednávání, přesvědčování a dosahování konsenzu. Příkladem může být rozhodování o tom, který z členů svazku bude mít na svém území zařízení, z něhož mají mít prospěch všichni členové. Projednává se také výše a rovnost či nerovnost členského příspěvku, do kterého se například může promítat, zda budou všichni členové přispívat na zaplacení projektového manažera, když řada těchto projektů se dotkne jenom některých členů svazku. Takto jsou naznačeny problémy při řešení situací, v nichž sledování pouze vlastního zájmu přináší ztrátu všem. Nutností se tak stává schopnost vzájemného dialogu a dohody mezi jednotlivými členy svazku. Oba procesy, jednak fragmentace a jednak vzájemné organické sdružování obcí do spolupracujících celků, lze považovat za nejdůležitější důsledky reformy územní veřejné správy.

Výše nastíněná spolupráce mezi jednotlivými obcemi zde slouží pouze jako demonstrace probíhajícího obecného trendu otevírání veřejné správy při tvorbě místních politik. Veřejná správa se také otvírá vůči spolupráci, participaci a partnerství s dalšími aktéry lokálního rozvoje, jakými jsou organizace neziskového a soukromého sektoru, ale také široká veřejnost. Spolupráce, participace a partnerství těchto aktérů jsou principy, od jejichž uplatnění lze očekávat demokratické řešení lokálních problémů a také ve výsledku efektivnější výkon veřejné správy. V této souvislosti se často v odborné literatuře hovoří o přechodu od vertikální vlády (government) k horizontálnímu vládnutí (governance, či new governance), kde je dřívější pojetí hierarchické vlády postupně doplňováno až nahrazováno vládnutím vzájemně participujících zainteresovaných aktérů [např. Vajdová 2007; Bevir 2007].

Facilitátorem principů spolupráce, participace a partnerství a metod vedoucích k jejich naplnění by měly být v České republice právě orgány místní veřejné správy. Vzhledem k setrvačnosti jejich pů-

sobení je na tyto orgány vyvíjen reformní tlak iniciovaný institucemi Evropské unie.¹ Tento tlak je vyvíjen za pomoci nutnosti uplatňování principů spolupráce, participace a partnerství při tvorbě rozvojových dokumentů, a tedy při možnostech čerpání financí ze strukturálních fondů Evropské unie (www.strukturalni-fondy.cz), prostřednictvím doporučení Rady Evropské unie (např. s čerpáním prostředků spojené Nařízení Rady (ES) 1260/1999, či analýza DG REGIO 2005) a národních institucí veřejné správy (www.mmr.cz, www.mpsv.cz, prováděcí dokument operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost 2007 – 2013: úvodní definice principu partnerství). Doporučení směrem k větší otevřenosti místní veřejné správy je také v neposlední řadě formulováno prostřednictvím četných srovnávacích analýz spolu s dalším předáváním expertních zkušeností s fungováním veřejných institucí v západních zemích, či prostřednictvím působení médií.

Spolupráce, participace a partnerství mezi jednotlivými lokálními aktéry již řadu let funguje v mnoha západních zemích. V zahraničních vědeckých pracích se v souvislosti s lokální demokracií, občanskou společností a výkonem veřejné správy šíří řada hypotéz, které jsou však formulovány v jiném společenském prostředí a v jiných historických podmínkách [např. Milbrath 1965; Verba, Nie 1972; Putnam 1993; Klingemann, Fuchs (eds.) 1995; Marks, Scharpf, Schmitter 1996; Pierre, Peters 2000; Stolle, Rothstein 2003; Baldersheim, Illner, Wollmann 2003]. Vzhledem k tomu, že postkomunistické země mají odlišné dědictví, povede pravděpodobně domácí výzkum uvedených souvislostí k jiným závěrům. Tento odlišný společenský kontext si je třeba také uvědomit při implementaci nových principů a postupů v rámci demokratického spravování společnosti. Můžeme se tedy ptát, jakým způsobem lokální aktéři rozumí deklarované a z vnějšku doporučované spolupráci, partnerství a participaci? Do jaké míry se principy demokratického spravování společnosti uchytily v jednotlivých regionech České republiky a v jaké formě se již ustálily či dále ustalují? A jak tyto metody reálně přispívají k rozvoji lokální demokracie, občanské společnosti a k výkonu veřejné správy? Právě na tyto otázky se zaměřuje projekt „Partnerství a participace v místní veřejné správě: význam, praxe, příslib“ (dále jen PARTNER), který je řešený týmem pracovníků Lokálních a regionálních studií Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i., v letech 2006 až 2011.

Sociologické studie, které se Vám dostávají do ruky, jsou prvním výstupem projektu PARTNER a týkají se první z výše formulovaných výzkumných otázek. Cílem studií je deskripce základního diskurzu spolupráce, participace a partnerství, jak je definován na území České republiky a v jejích regionech. Jednotlivé texty se zabývají klíčovými oblastmi formujícími základní diskurz a jsou vyústěním analýz zpracovaných příslušnými výzkumníky z přelomu let 2006 a 2007.

Co se naší výzkumné perspektivy a porozumění pojmům spolupráce, participace a partnerství týče, při zkoumání základního diskurzu spolupráce, participace a partnerství jsme vycházeli z konceptu demokratického spravování společnosti, které má ve svých postupech zakomponovanu účast veřejnosti a jehož jednou formou je demokratická participace občanů jako voličů a jako lidí, kterých se přímo nebo nepřímo týkají výsledky jednotlivých politik. Odtud také plyne výběr hledaných klíčových slov v rámci obsahových analýz. Klíčová slova, zde vypsána jako shluky pojmů, tak charakterizují tři tematické oblasti:

- participace, účast (jako synonymum),
- spolupráce, partnerství, PPP (Public Private Partnership),
- sociální kapitál, sociální koheze, sociální soudržnost (jako synonymum), důvěra,

1 Právě vstup ČR do EU je klíčovým faktorem při implementaci zmiňovaných principů.

příčemž pojem participace nebo účast považujeme za nadřazený pojmům spolupráce, partnerství a PPP. Pojmy spolupráce, partnerství, PPP tedy považujeme v naší souvislosti za formy participace. Třetí tematická oblast týkající se sociální soudržnosti společnosti je do výzkumu zařazena z důvodu úzké návaznosti na téma demokratické participace.

Soubor Sociologických studií otevírá příspěvek Michala Illnera o normách, které upravují participaci a partnerství mezi lokálními aktéry v české legislativě. Příspěvek Josefa Bernarda sumarizuje výsledky současného výzkumu na poli českých sociálních a správních věd týkající se participace a partnerství na lokální úrovni.

Následují tři příspěvky, které metodou obsahové analýzy popisují základní diskurz, jak je utvářen zdroji informací určených (nejen) aktérům na lokální úrovni. Věra Patočková se ve své kapitole zabývá tím, v jakých souvislostech jsou pojmy partnerství a participace používány v tištěných médiích (*Mladá fronta DNES*, *Hospodářské noviny* a časopis *Ekonom*). Zdenka Vajdová pak tento diskurz analyzuje v programových dokumentech současných parlamentních stran a vládního prohlášení z roku 2006 a poslední obsahovou analýzou je příspěvek Pavla Nejdl, který se zaměřil na vyjádření principů spolupráce, participace a partnerství ve vybraných rozvojových dokumentech platných pro území ČR v období pro roky 2000 až 2013.

Sociologické studie uzavírá text Daniela Čermáka a Jany Stachové, který sumarizuje názory občanů a představitelů místní veřejné správy v otázce participace obyvatel na veřejném dění v obci. Kapitola je zaměřena především na informovanost občanů o veřejném dění, spokojenost s výkonem lokálních institucí a na jejich ochotu participovat na veřejných záležitostech. Autoři čerpají z opakovaných výzkumů Katedry teorie kultury (kulturologie) Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, z nichž některé byly realizovány ve spolupráci se SOÚ AV ČR. Výzkumy byly provedeny ve městech Blatná, Český Krumlov a Velké Meziříčí v rozmezí let 1992 až 2006.

Literatura

- Baldersheim, H., M. Illner, H. Wollmann (eds.). 2003. *Local Democracy in Post-Communist Europe*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Bevir, Mark (ed.). 2007. *Public Governance*. London: Sage.
- DG REGIO. 2005. *Partnership in the 2000–2006 Programming Period*. Brusel: European Commission. Directorate – General Regional Policy.
- Klingemann, H-D., D. Fuchs (eds.). 1995. *Citizens and the State*. Oxford: Oxford University Press.
- Marks, G., F. Scharpf, P. Schmitter, W. Streeck. 1996. *Governance in the European Union*. London: Sage.
- Milbrath, L. W. 1965. *Political Participation: how and why do people get involved in politics?* Chicago: Rand McNally & Company.
- Pierre, J., B. Peters. 2000. *Governance, Politics, and the State*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Macmillan.
- Putnam, Robert. 1993. *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.
- Stolle, D., B. Rothstein. 2003. „Social Capital, Impartiality and the Welfare State: An Institutional Approach.“ Pp. 191–210 in D. Stolle, M. Hoghe (eds.). *Generating Social Capital*. New York: Palgrave Macmillan.
- Vajdová, Zdenka. 2007. „Spravování venkovské obce a kvalita života: názory a postoje obyvatel.“ In V. Majerová (ed.). *Český venkov 2006*. Praha: PEF ČZU.

- Vajdová, Z., D. Čermák, M. Illner. 2006. *Autonomie a spolupráce: důsledky ustavení obecního zřízení v roce 1990*. Sociologické studie/Sociological Studies 06:2. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Verba, S., N. H. Nie. 1972. *Participation in America: Political Democracy and Social Equality*. New York: Harper & Row.

Další zdroje

Nařízení Evropské Rady 1260/1999

(dostupné k 6. 11. 2007 na <http://www.esfcr.cz/clanek.php?lg=1&id=173>)

Prováděcí dokument operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost 2007–2013

www.mmr.cz

www.mpsv.cz

www.strukturalni-fondy.cz

1. Institucionalizované formy spolupráce, partnerství a participace v místní veřejné správě a jejich právní regulace

Michal Illner

1.1. Úvodem

Cílem této kapitoly je poskytnout orientační přehled o formalizovaných kooperativních, partnerských a participačních vztazích, jejichž účastníky mohou být města a obce² jako základní územní samosprávné celky, a o platné právní regulaci těchto vztahů. O spolupráci, partnerství a participaci na úrovni vyšších územních samosprávných celků (krajů) zde pojednávat nebudeme. Právní regulaci zachycujeme jen na její základní úrovni, tj. pokud byla provedena formou zákona. Úpravu realizovanou prováděcími předpisy, jako jsou např. vyhlášky a jiné podzákonné normy, nebo metodikami zde s výjimkou oddílu o partnerství veřejného a soukromého sektoru nezmiňujeme.

Spoluprací ve veřejné politice rozumíme v rámci této práce relativně trvalé kooperativní vztahy symetrické povahy mezi dvěma nebo více aktéry stejného typu (např. mezi územními samosprávnými celky), které vznikají dobrovolně z vůle jejich účastníků za účelem dosažení či dosahování nějakého společného cíle. Spolupracující aktéři jsou v nich formálně rovnoprávní, do jejich vztahů se nepromítají vrchnostenské relace, které mezi nimi mohou případně existovat v jiné souvislosti. Přispívají k dosažení společného cíle každý ze svých zdrojů a spoluodpovídají za výsledek. Spolupráce, kterou se zabýváme v této práci, se vytváří mezi obcemi.

Pokud se kooperativní vztahy tohoto druhu vytvářejí mezi subjekty různých typů (např. mezi územními samosprávnými celky a nestátními neziskovými organizacemi), označujeme je jako partnerství. Partnerství, kterému zejména věnujeme pozornost v této kapitole, vzniká mezi obcemi a soukromými podnikatelskými subjekty. K pojmu partnerství ve veřejné politice viz např. [Pierre 1998; Elander 2002].³

² V dalším textu budeme ve smyslu zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení) užívat společný termín „obec“ jak k označení obcí, které mají statut města, tak obcí, které tento statut nemají.

³ Uvedené významové rozlišení termínů „spolupráce“ a „partnerství“ obcí není v literatuře ani v oficiálních dokumentech důsledně dodržováno.

Participací, v našem případě jde o institucionalizovanou politickou participaci občanů jako jednotlivců nebo jako kolektivů v různé míře integrovaných, rozumíme jejich dobrovolné aktivity, jejichž cílem je ovlivňovat nebo jednorázově ovlivnit místní politiku. Tímto svým specifickým zaměřením se politická participace odlišuje od širě chápané lokální participace zahrnující také účast na ekonomickém, společenském a kulturním životě obce. Rozhodování o tom, zda konkrétní chování občanů obce je či není politickou participací, bývá však často obtížné, mj. proto, že i zdánlivě nepolitické chování může mít v jistém kontextu politický význam.

Jak spolupráce obcí resp. partnerství obcí a soukromých subjektů, tak participace občanů v lokální politice se projevují nejen institucionalizovanými a právně regulovanými formami, jak o nich zde bude řeč, ale může se také odehrávat v poloze neformální kooperace lokální, občanské a podnikatelské scény zprostředkované např. osobními styky jednotlivých osobností. Neformální vztahy a aktivity předcházejí často vznik vztahů a aktivit formálních a existují paralelně s nimi jako jejich vnitřní tvář. Pro jejich popis a analýzu je však vhodný jazyk sociologie a politické vědy, nikoliv jazyk práva. V této kapitole se touto stránkou spolupráce, partnerství a participace zabývat nebudeme.

1.2. Spolupráce obcí

1.2.1. Právo místních společenství na sdružování obsažené v Evropské chartě místní samosprávy

Evropská charta místní samosprávy, kterou ČR podepsala v r. 1998 a následujícího roku ratifikovala, a která se tak stala součástí našeho právního řádu, deklaruje v čl. 10 právo místních společenství spolupracovat při výkonu svých pravomocí a sdružovat se k plnění společných zájmů s jinými místními společenstvími. Stát se zavazuje, že uzná právo místních společenství spolupracovat se svými protějšky v jiných státech a být členy mezinárodních sdružení místních společenství. Toto právo obcí je promítnuto a konkretizováno v našem zákoně o obcích (obecní zřízení) č. 128/2000 Sb., kterému věnujeme pozornost v následujících odstavcích.

1.2.2. Spolupráce obcí podle zákona o obcích⁴

Spolupráci mezi obcemi upravuje zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení) v hlavě II, dílu 3 Spolupráce mezi obcemi (par. 46–54), a dílu 4 Spolupráce s obcemi jiných států (par. 55).

Zákon stanoví, že obce mohou při výkonu své samostatné působnosti⁵ vzájemně spolupracovat. Způsoby této spolupráce nepředepisuje, uvádí však následující tři formy, jimiž se spolupráce může zejména uskutečňovat:

⁴ Termín „spolupráce obcí“ zde označuje pouze kooperativní vztahy, které obce navazují navzájem mezi sebou, nikoliv jejich partnerství s jinými subjekty, než jsou obce.

⁵ Samostatnou působnost vykonávají obce jako územní samosprávné celky (na rozdíl od působnosti přenesené, která zahrnuje výkon některých úkolů státní správy, jež mohou být obcím uloženy zákonem). Do samostatné působnosti patří záležitosti, které jsou v zájmu obce a občanů obce, pokud je zákon nesvěřil krajům nebo správním úřadům, nebo pokud nejde o přenesenou působnost orgánů obce (par. 35, odst. 1 zákona o obcích). Týmž zákonem pak v par. 35, odst. 2, v par. 84, 85 a 102 úkoly samostatné působnosti blíže specifikuje.

1. Institucionalizované formy spolupráce, partnerství a participace v místní veřejné správě a jejich právní regulace

- a) spolupráce na základě smlouvy, kterou obce mezi sebou uzavřou ke splnění konkrétního úkolu,
- b) spolupráce na základě smlouvy o vytvoření dobrovolného svazku obcí,
- c) spolupráce vznikající založením právnické osoby dvěma nebo více obcemi podle Obchodního zákoníku (zákon č. 513/1991 Sb.).

Ve všech třech případech je spolupráce zcela v pravomoci obcí a musí být schválena jejich zastupitelstvy.

Smlouva ke splnění konkrétního úkolu

Smlouvu (par. 48) ke splnění konkrétního úkolu, jakým může být např. stavba vodovodu nebo zřízení a provozování skládky komunálního odpadu, uzavřou obce buď na dobu určitou (např. do vybudování příslušného zařízení) nebo na dobu neurčitou (pokud třeba hodlají nějaké zařízení provozovat společně).

Smlouva o vytvoření dobrovolného svazku obcí

Vytváření svazků obcí je nyní pravděpodobně nejvýznamnější formou spolupráce obcí a zákon mu také (par. 49–53) věnuje největší pozornost. Obce vytvářejí svazky ze své vlastní iniciativy za účelem ochrany a prosazování svých společných zájmů. Zákon vyjmenovává rozsáhlý seznam úkolů a činností, které mohou např. být předmětem činnosti svazků. Anketa ve svazcích, kterou provedli na rozhraní let 2004 a 2005 Z. Vajdová a D. Čermák [Vajdová, Čermák 2006], naznačila, že nejčastějšími předměty činnosti svazků byly zejména regionální rozvoj, podpora cestovního ruchu, ochrana a zlepšování životního prostředí. Táž anketa ukázala, že jedním z primárních motivů sdružování obcí bylo v mnoha případech spojování sil k přípravě, podávání a realizaci projektů v rámci evropských regionálních programů a také, že obce se různými způsoby spontánně sdružovaly již od počátku 90. let – ještě dříve, než bylo sdružování podrobněji právně upraveno [Vajdová, Čermák 2006: 46–47]. První polistopadový zákon o obcích č. 367/1990 Sb., který nabyl účinnosti v druhé polovině r. 1990, obsahoval v par. 17 pouze stručné rámcové ustanovení sdělující, že obce mohou k obhajobě svých práv a zájmů vytvářet sdružení, navazovat partnerské vztahy a spolupracovat s obcemi jiných států a být členy mezinárodních sdružení místních orgánů.

Podle současné právní úpravy uzavírají obce o vytvoření svazku (je právnickou osobou) smlouvu, jež musí být schválena zastupitelstvy zúčastněných obcí. Její přílohou jsou stanovy svazku obsahující zákonem stanovené náležitosti. Svazek má svůj vlastní majetek a vlastní příjmy a vytváří si své vlastní orgány. Další obce mohou do již existujících svazků přistupovat. Otázky týkající se právní způsobilosti svazku, jeho registrace, zrušení a zániku upravuje par. 20i–j občanského zákoníku č. 40/1964 Sb. Svazky obcí mohou vystupovat jako institucionalizovaná forma meziobecní spolupráce i v některých specifických kontextech, jakým je např. program LEADER ČR zaměřený na zlepšení kvality života, posílení místního ekonomického prostředí a využití místní produkce a zhodnocení přírodních a kulturních zdrojů ve venkovských oblastech. Svazky obcí jsou jednou z možných právních forem tzv. *místních akčních skupin*, které se v rámci programu LEADER ustavují, aby prováděly výběr projektů pro tento program v rámci jednotlivých mikroregionů a realizované projekty administrovaly. Současně však svazky obcí mohou být i příjemci finanční podpory získané v rámci tohoto programu [Příručka 2004].

Počet fungujících svazků obcí, jak zmiňují Vajdová a Čermák [cit. publikace], je kvůli nespolehlivé evidenci obtížné určit, pohybuje se však v řádu stovek. Jedním z důvodů, proč legislativa věnuje spolupráci obcí realizované formou jejich svazků značnou pozornost, je pravděpodobně očekávání, že touto nebo podobnou cestou by se postupně mohla ubírat funkční a na ni pak navazující i strukturní integrace malých samosprávných obcí – a tedy konsolidace roztržštěné územně-správní struktury ČR. Blíže, pokud jde o svazky obcí, viz [Vajdová, Čermák, Illner 2006].

Spolupráce obcí vznikající založením právnické osoby dvěma nebo více obcemi podle Obchodního zákoníku

Tato třetí forma spolupráce mezi obcemi, zmíněná jako jedna z možností v par. 46 zákona o obcích, vychází z par. 35a, odst. 1, tohoto zákona, podle něhož může obec pro výkon samostatné působnosti zakládat a zřizovat právnické osoby. Na založení právnické osoby, např. agentury cestovního ruchu pro určitý mikroregion, se může společně podílet i několik obcí v tomto území. Zákon o obcích tuto alternativu dále nerozvádí, protože příslušná pravidla obsahuje Obchodní zákoník (zákon č. 513/1991 Sb).

Jiné formy spolupráce mezi obcemi

Tím, že v par. 46, odst. 2 zákona o obcích nejsou zmíněné tři formy spolupráce obcí uvedeny taxativně, ponechává toto ustanovení obcím možnost, aby na základě zákona o obcích uplatnily i jiné formy meziobecní spolupráce.

Spolupráce obcí a jejich svazků s obcemi jiných států

Kromě spolupráce s tuzemskými obcemi mohou naše obce spolupracovat také s obcemi jiných států a být členy mezinárodních sdružení místních orgánů. Obce mohou uzavírat smlouvy o spolupráci s obcemi jiných zemí a obdobně svazky našich obcí mohou uzavírat takové smlouvy se svazky obcí zahraničních. Spolupráce tohoto druhu reguluje par. 55 zákona o obcích. I když i v tomto případě se spolupráce týká záležitostí, které patří do samostatné působnosti obcí, je zde ingerence státu vzhledem k přeshraniční povaze vznikajících vazeb výraznější. Právnická osoba totiž může na základě smlouvy o spolupráci vzniknout, jen když to dovoluje platná mezinárodní smlouva, kterou je ČR vázána, a jestliže se smlouvou o spolupráci vysloví souhlas Ministerstvo vnitra.

1.2.3. Spolupráce obcí podle jiných předpisů

Zájmová sdružení právnických osob

Obce mohou využít ustanovení občanského zákoníku (zákon č. 40/1954 Sb., par. 20 f – 20 j) umožňujícího právnickým osobám vytvářet k ochraně svých zájmů *zájmová sdružení právnických osob*. Příkladem obecně zaměřeného zájmového sdružení obcí je Svaz měst a obcí ČR, příkladem sdružení specificky zaměřeného je např. Sdružení historických sídel Čech, Moravy a Slezska. Zájmová sdružení obcí jsou z formálního hlediska institucí odlišnou od svazků obcí zřízených podle zákona o obcích.⁶

⁶ Zákon o obcích však obsahuje ustanovení, podle něhož jsou sdružení právnických osob založená pouze obcemi považována za svazky obcí, jestliže splnila do stanovené lhůty předepsané podmínky.

Rada obcí pro udržitelný rozvoj území

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu umožňuje, aby pro správní obvod obecního úřadu obce s rozšířenou působností (dále zkráceně „správní obvod“) byla jako zvláštní orgán této obce zřízena Rada obcí pro udržitelný rozvoj území (par. 9 zákona). Zřizuje ji starosta příslušné obce s rozšířenou působností se souhlasem obcí v jejím správním obvodu – v každé z nich musí být souhlas vysloven usnesením rady obce. Radu obcí pro udržitelný rozvoj území tvoří starosta obce s rozšířenou působností, který je jejím předsedou, a po jednom zástupci z každé obce správního obvodu. Rada projednává jednak územně analytické podklady pro správní obvod, jednak vyhodnocení vlivů územních plánů na udržitelný rozvoj území a vydává k nim pořizovateli své stanovisko či vyjádření. Jelikož jde o novou instituci, nejsou dosud k dispozici informace o tom, jak se osvědčuje.

1.3. Partnerství mezi obcemi a soukromými podnikatelskými subjekty

Partnerství mezi veřejným a soukromým sektorem, označované často zkratkou PPP z anglického *Public Private Partnership* a ve značném rozsahu uplatňované v zahraničí, je v našich poměrech institucí novou, z právního a metodického hlediska ještě ne zcela vyhovujícím způsobem ošetřenou. Spočívá ve spolupráci veřejného a soukromého sektoru za účelem využití zdrojů a schopností soukromého sektoru při zajištění veřejné infrastruktury nebo veřejných služeb. Instituce veřejného sektoru jako „zadavatel“ a organizace soukromého sektoru jako „soukromý partner“ nebo „dodavatel“ uzavírají dlouhodobou smlouvu týkající se veřejných služeb nebo veřejné infrastruktury. Předpokládá se, že úspěšná aplikace PPP zvýší kvalitu a efektivnost veřejných služeb a urychlí realizaci infrastrukturních projektů [PPP Centrum 2004; Kramařík 2003].

Specifické partnerské vztahy, které PPP zakládá mezi soukromým sektorem a orgány veřejné správy, jsou odlišné na jedné straně od vrchnostenských vztahů, jaké obvykle tyto dvě sféry propojují, když veřejná správa ve veřejném zájmu činnost soukromého sektoru reguluje, dohlíží na ni apod., jednak od běžných dodavatelských vztahů, které mezi nimi vznikají, když organizace soukromého sektoru dodávají orgánům veřejného sektoru zboží nebo služby. Odlišnost spočívá právě v partnerské povaze vztahů, které PPP zakládá: organizace soukromého sektoru vybuduje a dlouhodobě provozuje na základě smlouvy uzavřené s institucí veřejného sektoru nějaké zařízení veřejné infrastruktury, nebo poskytuje nějakou veřejnou službu a podílí se spolu s institucí veřejného sektoru na nákladech i příjmech, které z toho plynou. Instituce veřejného sektoru si současně ponechává právo kontroly. Příjmy, náklady a rizika se smluvně rozdělují mezi partnery. Partnerství může vznikat např. při projektech dopravní infrastruktury, technické infrastruktury sídel, ve zdravotnictví, školství nebo při budování administrativních kapacit – budov úřadů, věznic aj. [PPP Centrum 2004].

K zavádění PPP přijala vláda od r. 2004 několik usnesení. Významné je zejména usnesení vlády ČR ze dne 7. ledna 2004 č. 7 o *Partnerství veřejného a soukromého sektoru v České republice*. V něm vláda schválila dokument *Politika Partnerství veřejného a soukromého sektoru v České republice* a přijala řadu opatření, která měla vytvořit předpoklady pro aplikaci této metody. Vzhledem k tomu, že pro veřejnou správu může být PPP spojeno s finančním rizikem, a tedy nežádoucí zátěží pro veřejné rozpočty, a toto riziko je ještě zesíleno nedostatkem zkušeností s pro nás novou institucí, mají být její možnosti a souvislosti nejprve vyzkoušeny a analyzovány v několika centrálně sledovaných pilotních projek-

tech, jejichž realizace se v době vzniku tohoto textu připravovaly.⁷ Dohled nad agendou PPP byl svěřen Ministerstvu financí, v jehož působnosti bylo zřízeno *Centrum pro implementaci PPP*. Byly také vyhodnoceny právní předpoklady uplatnění PPP a na jeho základě vydány nové právní normy. Předpisy, podle nichž lze v rámci našeho právního systému vztahy PPP zakládat a regulovat, jsou zejména zákon o veřejných zakázkách č. 137/2006 Sb. (uplatní se při výběru partnerů veřejné správy), a koncesní zákon č. 139/2006 Sb. (který bude hrát roli při úpravě vztahů mezi partnery), a dále předpisy na tyto zákony navazující. Mezi odborníky panuje názor, že právní úprava PPP samostatným zákonem zapotřebí není.

Partnerství mezi veřejným a soukromým sektorem formou metody PPP se může uplatnit, a v zahraničí se skutečně uplatňuje, také na úrovni územních orgánů veřejné správy, včetně úrovně lokální. V současné rané ověřovací fázi její aplikace v ČR je ale širší účast obcí, snad s výjimkou velkých měst, ještě málo pravděpodobná. Z devíti navržených pilotních projektů mají pouze dva zadavatele z okruhu územních samosprávných celků – v jednom případě je to Pardubický kraj (modernizace krajské nemocnice včetně využití přilehlého brownfieldu), v druhém statutární město Brno (revitalizace brownfieldu Ponávka). Investiční náklady jsou v obou případech okolo dvou miliard Kč [Analýza pilotních projektů 2007]. Z vládních a ministerských materiálů je patrná obava z nezvládnutého zakládání partnerství – z nebezpečí, že by orgány veřejné správy mohly kvůli nezkušenosti nebo neodpovědnosti porušovat při sjednávání partnerských vztahů se soukromým sektorem fiskální disciplínu a zatěžovat tak mandatorní výdaje budoucích rozpočtů. Proto se u všech projektů PPP uplatňuje požadavek dohledu ze strany Ministerstva financí. Obava z neregulérního průběhu projektů a tlak na jejich kontrolu jsou však ještě vystupňované, pokud jde o účast orgánů územní veřejné správy v těchto projektech. V právní analýze proveditelnosti PPP v České republice se konstatuje, že

„Rozvoj PPP na krajské a komunální úrovni bez regulace Ministerstvem financí by byl fiskálním hazardem“ [Kramařík 2003: 1]. Také do budoucna bude asi metoda PPP na místní úrovni použitelná hlavně u větších, dlouhodobých a nákladných projektů, do jakých budou vstupovat zejména města, hlavně města velká.

1.4. Partnerství obcí s dalšími subjekty

Obce mohou využít ustanovení *občanského zákoníku* (zákon č. 40/1954 Sb., par. 20 f – 20 j) umožňujícího právníkům osobám vytvářet k ochraně jejich zájmů *zájmová sdružení právníků osob* nebo ustanovení par. 51 dovolující uzavírat účastníkům i smlouvy, které nejsou tímto zákonem zvláště upravené (pokud neodporují obsahu nebo účelu tohoto zákona) k vytváření partnerských vztahů s jinými partnery, než jsou obce, např. s nestátními neziskovými organizacemi, vzdělávacími a vědeckými institucemi nebo podnikatelskými subjekty.

Je pravděpodobné, že v soustavě našich právních předpisů jsou v některých případech požadovány nebo umožněny i další formy spolupráce a partnerství obcí, které jsme zde nezachytili.

⁷ Usnesením ze dne 23. května 2007 č. 536 k Analýze pilotních projektů Partnerství veřejného a soukromého sektoru vzala vláda na vědomí Analýzu pilotních projektů, uložila ministru financí a ministru pro místní rozvoj zajistit zpracování a publikaci metodik pro PPP a ministerstvům a ostatním ústředním orgánům podle těchto metodik postupovat.

1.5. Participace

Český právní řád garantuje možnost politické participace občanů, vymezuje její institucionalizované formy a vytváří pro ni předpoklady. A to jak v obecné poloze, bez ohledu na konkrétní kontext, v kterém se participace realizuje, tak i pro specifický kontext občanské participace na lokální úrovni, tj. v rámci obcí.

1.5.1. Listina základních práv a svobod a Ústava České republiky

V obecné poloze zaručuje podmínky a předpoklady participace Listina základních práv a svobod, která je součástí ústavního pořádku ČR. Listina garantuje v hlavě II, v oddílu Politická práva, svobodu projevu, právo na informace, petiční právo, právo občanů se shromažďovat, rovný přístup občanů k voleným a veřejným funkcím, volební právo, a v čl. 21 pro naše téma výsostně důležité právo občanů podílet se na správě veřejných věcí přímo nebo svobodnou volbou svých zástupců.

Některé obecné předpoklady zakotvila Ústava České republiky v Hlavě první – Základní ustanovení, kde je uvedeno, že lid je zdrojem veškeré státní moci a že se zaručuje samospráva územních samosprávných celků.

1.5.2. Zákon o svobodném přístupu k informacím

Vysoce významným právním předpisem vytvářejícím podmínky pro politickou participaci občanů na kterékoliv úrovni politického systému, včetně úrovně místní, je zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím. Existence a veřejná dostupnost informací o činnosti veřejné správy je totiž jedním ze zcela základních předpokladů jakéhokoliv způsobu občanské participace. Zákon uložil státním orgánům, územním samosprávným celkům (tj. též obcím) a jejich orgánům a veřejným institucím povinnost poskytovat informace vztahující se k jejich působnosti. Povinné subjekty poskytují informace buď jejich zveřejněním nebo je poskytují žadatelům na základě jejich žádosti. O poskytnutí informace mohou žádat jak právnické, tak i fyzické osoby. Zákon stanoví, které informace a jakým způsobem musí povinné subjekty zveřejňovat, které informace poskytovat nelze, určuje dále režim poskytování informací na základě žádosti (specifikuje požadovanou formu žádosti, lhůty pro poskytnutí odpovědi aj.), formu odvolacího a stížnostního řízení a další.

1.5.3. Zákon o obcích (obecní zřízení)

Nejpodrobněji vymezuje formy a podmínky politické participace občanů na lokální úrovni zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení). Vzhledem k jeho významu věnujeme ustanovením tohoto zákona podrobnější pozornost.

V díle 2 – v par. 16 a 17, vymezuje zákon o obcích nejprve práva, která garantují občanům obcí, kteří dosáhli 18 let, možnost jejich participace v lokální politice. Jsou to práva:

- volit a být volen do zastupitelstva obce (podmínky výkonu volebního práva upravuje samostatný zákon č. 491/2001, Sb., o volbách do zastupitelstev obcí a změně některých zákonů),
- hlasovat v místním referendu (provádění místního referenda upravuje samostatný zákon č. 22/2004 Sb., o místním referendu a změně některých zákonů, kterému věnujeme níže samostatnou pozornost),
- vyjadřovat na zasedání zastupitelstva obce svá stanoviska k projednávaným věcem,
- vyjadřovat se k návrhu rozpočtu obce a k závěrečnému účtu obce za uplynulý kalendářní rok,
- nahlížet do rozpočtu obce a do závěrečného účtu obce za uplynulý kalendářní rok,
- nahlížet do usnesení a zápisů z jednání zastupitelstva obce, usnesení rady obce, výborů zastupitelstva obce, a komisí rady obce a pořizovat si z nich výpisy,
- požadovat projednání určité záležitosti radou obce nebo zastupitelstvem obce,
- podávat orgánům obce návrhy, připomínky a podněty.

V dalších částech pak zákon o obcích stanoví, jaké podmínky musí vytvářet orgány obce, aby politická participace občanů obce byla umožněna:

- zasedání zastupitelstva obce je veřejné (par. 93),
- obecní úřad informuje obvyklým, veřejně přístupným způsobem o místě, době a navrženém programu zasedání zastupitelstva obce, a to alespoň sedm dní před zasedáním (par. 93),
- zápis o průběhu zasedání zastupitelstva obce musí být uložen na zastupitelstvu obce k nahlédnutí (par. 95),
- obec informuje občany o činnosti orgánů obce na zasedání zastupitelstva obce a dále jiným způsobem v místě obvyklým (par. 97),
- starosta obce odpovídá za informování veřejnosti o činnosti obce (par 103).

Zatímco formám participace občanů jako jednotlivců a podmínkám tuto participaci umožňujícím věnuje zákon o obcích rozsáhlou pozornost, o možnosti a způsobech participace kolektivit občanů se explicitě nezmiňuje. Jen nepřímo otevírají tuto možnost ustanovení, která zavazují orgány obce k určité činnosti, jestliže k ní dá podnět kvalifikovaný počet oprávněných občanů obce. Potřebné kvórum obvykle vzniká na základě místních kolektivních iniciativ. Tak je tomu, pokud jde o vypsání místního referenda, které se musí (při splnění dalších podmínek) konat, jestliže návrh na jeho konání podá přípravný výbor a podpoří jej předepsaný počet oprávněných místních občanů (viz níže k zákonu o místním referendu). Přípravný výbor složený z iniciátorů referenda lze považovat za institucionalizovanou kolektivní formu participace občanů významným způsobem zasahující do místní politiky. Druhým případem, kdy orgán obce je zavázán jednat, pokud o to požádá kvalifikovaný počet oprávněných občanů obce, je povinnost rady obce projednat na svém zasedání určitou záležitost patřící do samostatné působnosti obce (par. 16, odst. 2, písm. f zákona o obcích).

1.5.4. Zákon o místním referendu

Místní referendum je spolu s volbami do zastupitelstva obcí nejautoritativnější formou politické participace občanů v rámci obcí. Je také jedinou institucí přímé demokracie uplatněnou v politickém systému ČR. Platné rozhodnutí v místním referendu, pokud pro ně hlasovala nadpoloviční většina

1. Institucionalizované formy spolupráce, partnerství a participace v místní veřejné správě a jejich právní regulace

oprávněných osob, které se referenda účastnily, je totiž pro obec závazné a neexistuje proti němu opravný prostředek. Provádění místního referenda upravuje zákon č. 22/2004 Sb., o místním referendu a změně některých zákonů. Zákon stanoví, kdo má právo v místním referendu hlasovat, jaké jsou náležitosti návrhu na jeho vyhlášení, upravuje přípravu a organizaci referenda, zabývá se hlasováním, zjišťováním výsledků a jejich vyhlášením.

Kritický význam mají, jak ukazuje zkušenost realizovaných místních referend, ustanovení o věcech, ke kterým referendum konat nelze, a podmínky platnosti a závaznosti místního referenda. K platnosti rozhodnutí v místním referendu je třeba účasti alespoň poloviny oprávněných osob (tj. občanů obce, kteří dosáhli 18 let věku), a pro závaznost platného rozhodnutí se vyžaduje, aby pro ně hlasovala nadpoloviční většina oprávněných voličů, kteří se hlasování účastnili. Mnohá z desítek místních referend, která se u nás uskutečnila, na těchto podmínkách ztroskotala [Smith 2007: 84–89].

1.6. Závěrem

Tato stručná a pravděpodobně neúplná přehledka předpisů prokázala, že český právní řád poskytuje dosti široký rámec jak pro různé formy spolupráce a partnerství obcí, tak pro politickou participaci občanů v obcích. Je však zřejmé, že tento prostor by bylo možné dále rozšiřovat, hlavně pokud jde o právní zakotvení dalších způsobů politické participace občanů na obecní úrovni. To se týká např. různých forem konzultace občanů, které by orgány obce mohly používat při rozhodování závažných záležitostí, a také zakotvení participace kolektivit občanů (zákon o obcích totiž uvažuje jen o participaci občanů jako jednotlivců). Obojí se ve vyspělých zemích uplatňuje v souvislosti s prosazováním interaktivního modelu veřejné správy (democratic governance).

Připomínáme také, že stávající právní rámec vymezuje jen řečiště, kterým se správa obcí a lokální politický život mohou ubírat, negarantuje ale, že tímto řečištěm budou v celém svém rozsahu vždy skutečně proudit. Existují a uplatňují se i jiné, neformální způsoby spolupráce a partnerství obcí, a stejně tak i neformální způsoby občanské politické participace na lokální úrovni.

Literatura a prameny

- Analýza pilotních PPP projektů. Podklad pro jednání vlády dne 23. 5. 2007.
- Elander, I. 2002. „Partnerships and Urban Governance.“ *International Social Science Journal* 172 (June): 191–204.
- Kramařík, R. 2003. *Partnerství veřejného a soukromého sektoru (Public Private Partnership). Právní analýza proveditelnosti v České republice*. Praha: MFČR.
- Listina základních práv a svobod vyhlášená Usnesením České národní rady ze dne 16. prosince 1992.
- Pierre, J. (ed.). 1998. *Partnerships in Urban Governance. European and American Experience*. Houndmills: MacMillan and St. Martin's.
- PPP Centrum 2004. Informativní leták.
- Příručka Programu LEADER ČR. 2004. Praha: Ministerstvo zemědělství ČR.
- Smith, M. 2007. *Přímá demokracie v praxi. Politika místních referend v České republice*. Praha: ISEA – Institut pro sociální a ekonomické analýzy a Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.
- Úplné sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 181/1999 Sb., o přijetí Evropské charty místní samosprávy.

- Usnesení vlády České republiky ze dne 7. ledna 2004 č. 7 o Partnerství veřejného a soukromého sektoru v České republice.
- Usnesení vlády České republiky ze dne 23. května 2007 č. 536 k Analýze pilotních projektů Partnerství veřejného a soukromého sektoru.
- Ústava České republiky ze dne 16. prosince 1992, ústavní zákon ČNR č. 1/1993 Sb.
- Vajdová, Z., D. Čermák. 2006. „Spolupráce obcí – anketa ve svazcích.“ Pp. 45–64 in Z. Vajdová, D. Čermák, M. Illner. *Autonomie a spolupráce: důsledky ustavení obecního zřízení v roce 1990*. Sociologické studie/Sociological Studies 06:2. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Vajdová, Z., D. Čermák, M. Illner. 2006. *Autonomie a spolupráce: důsledky ustavení obecního zřízení v roce 1990*. Sociologické studie/Sociological Studies 06:2. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 106/1999 Sb., o veřejném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení) ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 491/2001, Sb., o volbách do zastupitelstev obcí a změně některých zákonů.
- Zákon č. 22/2004 Sb., o místním referendu a o změně některých zákonů.
- Zákon č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 139/2006 Sb., o koncesních smlouvách a koncesním řízení (koncesní zákon), ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu.

2. Participace a partnerství na lokální úrovni v českém sociálním výzkumu

Josef Bernard

2.1. Úvod

Termíny partnerství a participace jakožto pojmy vymezující vztah mezi státní správou či samosprávou a organizovanou nebo neorganizovanou veřejností popř. i dalšími aktéry se v současném diskurzu sociálních a správních věd objevují poměrně často, a to z pohledu různých teoretických přístupů, v empirickém výzkumu i ve vysloveně praktických textech s cílem ukázat dobré a špatné příklady z praxe nebo podat všeobecná doporučení pro praxi.

Předkládaná kapitola sumarizuje výsledky současného sociálního výzkumu a další odborné texty týkající se participace a partnerství na komunální úrovni v České republice. Právě na komunální úrovni může mít politická participace občanů zvláštní a intenzivní charakter. Není těžké ukázat, proč tomu tak je. Rozhodnutí komunální samosprávy se často bezprostředněji dotýkají života obyvatel příslušných obcí, veřejnost se může v oblasti komunální politiky cítit kompetentnější a zároveň vlivnější než na rovině politiky celostátní. Neformální struktury a osobní sociální vztahy na obecní rovině přispívají rovněž svým dílem k ochotě participovat.

Po krátkém vyjasnění pojmů participace a partnerství ukážu, jaké teoretické přístupy k participaci (partnerství) na komunální rovině se v odborné české literatuře objevují. V další části práce se budu věnovat jednotlivým odborným studiím, seříděným podle hlavních oblastí zaměření. Do studií participace zahrnuji i práce týkající se širší občanské participace, ovšem jen tehdy, je-li v nich alespoň implicitně zahrnuto téma vztahu této participace k vládnutí a veřejné správě. Tam, kde existuje velmi málo studií týkajících se dané problematiky na komunální rovině, doplňuji přehled i vybranými pracemi na úrovni regionální, popř. celostátní. Některé výzkumy, na které v této studii odkazují, vznikly jako diplomové nebo bakalářské práce v rámci studia sociálních věd. Vzhledem k jejich relevanci pro dané téma jsou do přehledu rovněž zahrnuty.

Kapitola tak představuje nejen pokus o shrnutí současného poznání, ale také jakýsi rozcestník odkazující na jednotlivé existující studie a jejich autory.

2.1.1. Politická a občanská participace

Hovoříme-li o participaci, je třeba pojmově rozlišit její dva základní typy. Obvykle se tak hovoří o explicitní politické participaci, která vyjadřuje přímou účast občanů na procesech vládnutí (ať už na rovině celostátní, regionální nebo komunální), a o širší občanské participaci, která zahrnuje aktivity, při nichž se občané účastní veřejného života v jakékoliv podobě, která se vládnutí nutně přímo týkat nemusí.

Zásadní akt politické participace v demokratickém státě představuje volební účast, politická participace se ale v žádném případě neomezuje jen na ni. Klasické vymezení politické participace reprezentuje McClosky, který ji definuje jako „takové dobrovolné aktivity, kterými se členové společnosti podílejí na volbě vládnoucích představitelů a přímo či nepřímo na formování veřejné politiky“ [McClosky 1968: 252]. Paleta možných participačních aktivit je nepřehledně pestrá, obvyklé způsoby měření intenzity participace pracují s indikátory založenými na omezeném výčtu vybraných participačních aktivit [v českém prostředí např. Nekola 2004; Mleziva 1999; Purkrábek 1996; Nejdrl 2007]. Na rozdíl od přísně institucionalizovaného volebního aktu jsou nevolební formy politické participace často neformální a ne vždy jsou legislativně upraveny. Jejich vliv na výsledné politické rozhodnutí se tudíž neodvíjí od jasně vymezených pravidel a není založen na principu reprezentativity. Tato jejich povaha z nich činí značně komplikovanou arénu střetávání. Kvůli tomu představují na jedné straně nezbytný prostor pro artikulaci různých zájmů a jejich vyjednávání, na druhé straně zejména tehdy, jsou-li jasně zacílené na prosazení určitého záměru, jsou stále vystaveny sporům ohledně jejich legitimacy.

Širší občanská participace sice nemá bezprostřední vztah k vládnutí, při analýze politických efektů participace od ní však nelze odhlédnout, neboť i tam, kde se občanské aktivity netýkají přímo politického procesu (vytváření občanských sdružení pro volnočasové aktivity, dobrovolnická práce apod.), mají svou implicitní politickou dimenzi a nepřímo tak vykonávají významný vliv na politickou situaci. Zmapování takového vlivu není cílem tohoto textu, je však možné odkázat na celou debatu o sociálním kapitálu v Putnamově tradici, který vzniká při dobrovolném sdružování občanů a díky rozvíjení občanských kompetencí a růstu generalizované důvěry ústí v efektivní politickou vládu [Putnam 1993].⁸ I v českém prostředí se tak objevují výzkumy, které obecně občanskou participaci přiřazují k politické participaci jako její součást [Nekola 2004].

2.1.2. Participace jako aktivita a participace jako vliv

Pojem participace lze česky vyjádřit slovem „podílení se“. Je možné chápat ho dvojnásobným způsobem. Buď jako aktivity, kterými se lidé chtějí podílet na určité činnosti (např. na vládnutí), a to aktivně i pasivně. V tomto pojetí je důležitou součástí politické participace mimo jiné sledování politických událostí, vedení diskusí o politice, vstup do politické strany a podobně. Akteři participace v tomto pojetí mohou významným způsobem nepřímo formovat podobu veřejného života, ale jejich přímý vliv na rozhodování může zůstat minimální. Toto pojetí participace je určující pro výzkumy, které měří úroveň politické participace výčtem aktivit. Standardním výzkumným nástrojem pro toto pojetí se stává dotazníkové šetření.

⁸ Je ovšem otázkou, jestli se podobná teoretická koncepce sociálního kapitálu dá úspěšně aplikovat na situaci postsocialistické střední Evropy. Gohler-Robus [2005] ukazuje, že ve střední Evropě je nejen celková míra sociálního kapitálu nízká, ale také, že vazby mezi občanskou participací a výkonem institucí v této oblasti nevykazují zdaleka tak jednoznačný charakter, jaký Putnam našel v Itálii.

Participaci je ale možno chápat také jako možnost uplatnit konkrétní vliv na veřejnou správu a politické rozhodnutí. Celá situace je pak složitější, nelze se zabývat jen samotnými aktivitami občanů, je potřeba zahrnout do analýzy rovněž přístup držitelů formální moci a fungování mocenských a správních institucí [viz např. Arnstein 1969; Citizens as Partners 2001; Lowndes, Pratchett, Stoker 2006]. Typickým reprezentantem tohoto pojetí je „participační žebřík“ Arnsteinové, představující model participace jako různých úrovní uplatňování vlivu občanů, resp. jako různou míru přesunu moci mezi mocenským centrem a občany.⁹

2.1.3. Partnerství

Pojem partnerství je ve studiích týkajících se veřejné správy a vládnutí podstatně méně frekventovaný než participace, jeho vymezení je ale spíše obtížnější. Lze se setkat se dvěma hlavními přístupy k jeho definování.

První přístup vychází z pojetí politické participace jako škály s různou intenzitou skutečného vlivu na správu veřejných záležitostí [Arnstein 1969]. Partnerství se definuje jako nejvyšší, nebo jeden z nejvyšších stupňů participace, situace, kdy se participující občané stávají rovnoprávními partnery správních a samosprávných orgánů při přípravě a implementaci veřejných politik. Na tomto stupni participace dochází ke „skutečné redistribuci moci v procesu vyjednávání mezi občany a držiteli moci“ [Arnstein 1969].

Druhý přístup chápe partnerství jako vytváření víceméně formalizovaných orgánů podílejících se na veřejné správě, které jsou složené ze zástupců různých sektorů. De Rynck [2003: 77] tak do koncepce partnerství zahrnuje „škálu procesů a fenoménů probíhajících mezi organizacemi, od jednoduchých a ad hoc konzultací, přes tradiční neo-korporační spolupráci, až po dlouhodobou a stabilní výměnu meziorganizačních zdrojů v osvědčené a strukturované organizaci“. Partnerské orgány tak rozšiřují okruh přímých aktérů veřejné správy o zástupce, kteří nemají volební mandát, ale významně se podílejí na oblastech, kterých se veřejná politika týká. Ve vzniklých partnerských orgánech jsou obvykle zastoupeni i zástupci občanského sektoru. K typickým partnerským orgánům na lokální úrovni patří Místní akční skupiny (MAS) složené ze zástupců veřejné správy, podnikatelských subjektů a občanského sektoru.

Specifickým pojetím partnerství je instituce Public Private Partnership (PPP). Jednoduchý překlad pojmu jako partnerství veřejného a soukromého sektoru je v tomto případě poněkud zavádějící, protože principy PPP se týkají zásadně spolupráce na ekonomické rovině. Veřejná správa využívá soukromý kapitál pro zajištění služeb, za něž nese odpovědnost, a to takovým způsobem, který držitelé kapitálu přináší finanční zisk. Zapojení soukromého kapitálu do poskytování veřejných služeb je výhodné v okamžiku, kdy okamžité náklady na poskytnutí služby přesahují finanční možnosti veřejné správy. Jak ale ukazuje Potluka [2005], díky přesunu služby z monopolního veřejného sektoru do konkurenčního prostředí lze výrazně snížit náklady na poskytování služby. I v procesu PPP tedy určitým

9 Různé modifikace modelu žebříku tvoří základ participačních programů a edukační činnosti, kterými se zabývají některá občanská sdružení v České republice (Agora CE, CpKp). Jejich cílem totiž není jen povzbudit aktivitu občanů, ale spíše přispět k vytvoření fungujících procedur spolupráce mezi občany a veřejnou správou. Žebříkový model zdůrazňující různé možnosti vztahu mezi oficiálními držiteli moci a občany je tak pro ně vhodným teoretickým zázemím.

způsobem dochází k rozšíření okruhu aktérů veřejné správy, ne však na úrovni přípravy politik a rozhodování, spíše na rovině jejich implementace.

2.2. Teoretické perspektivy participace a partnerství v českém sociálním výzkumu

Vzhledem k tomu, že participace představuje poměrně rozsáhlý sociálněvědní koncept s multioborovými přesahy, považuji za užitečné nejdříve nastínit základní teoretické perspektivy, v nichž se problematika participace v současných českých sociálních vědách objevuje. Cílem podkapitoly je ukázat různé způsoby pohledu na participaci a její význam, nikoliv nabídnout přehled výzkumných výsledků. Ten je obsahem kapitoly následující.

2.2.1. Participace jako řešení deficitů zastupitelské demokracie

Autoři jedné části výzkumů a studií chápou participaci jako prostředek řešení deficitů zastupitelské demokracie a problémů vývoje demokratických institucí v pozdně moderních společnostech. Participace pro ně představuje možné východisko současného vývoje, v němž se projevují dvě tendence. Ztráta zájmu o politiku a pokles důvěry v politické instituce, spojené s rostoucími požadavky na transparentnost vládnutí. Střet obou tendencí ústí v problém legitimacy tradičních způsobů vládnutí. Pojetí participace tímto způsobem je typické pro politologicky orientovaný výzkum. Zásadním konceptem tohoto teoretického přístupu se stává pojem participativní demokracie jakožto soubor politických institucí, které jsou založeny na zastupitelské demokracii, nicméně umožňují intenzivní zapojení občanů do přímého rozhodování. Ke konkurenčním modelům reprezentativní a participativní demokracie v českých podmínkách viz např. Nekola [2005].¹⁰

Explicitně tematizují participaci tímto způsobem Linek a Trnka [2005], Mička [2004], Nejdler [2004], Rakušanová a Řeháková [2006], Novotná [2004], Nekola [2004], nepřímou se téma vztahu participace k demokratickému systému objevuje ve výzkumu lokálních a regionálních politických kultur [Vajdová, Kostelecký 1997; Vajdová, Stachová 2005]. Jen menší část zde uvedených prací se týká participace na lokální úrovni [Mička 2004; Nejdler 2004; Novotná 2004; Vajdová, Kostelecký 1997]. Taková literatura tedy není příliš četná, i když perspektiva demokratických deficitů komunální samosprávy by bezpochyby nabízela bohaté výzkumné pole.

2.2.2. Participace jako zvyšování efektivity veřejné správy

Významnou perspektivou, skrze níž je nahlíženo na participační procesy, je otázka efektivity fungování veřejné správy a kvality jí poskytovaných služeb. Důležitými tématy, která se objevují v souvislosti s procesy participace a partnerství, je přitom problematika celkového charakteru veřejných služeb, srovnávání nabídkového a poptávkového systému [Ochrana et al. 2004] a prvky přístupu New Public Management (NPM), který je jednoznačně zaměřen na co nejefektivnější využití zdrojů při po-

¹⁰ Nekola mimo jiné ukazuje, že v české veřejnosti obdobně jako v ostatních západoevropských zemích sílí hlasy po více participativní demokracii. Zpochybňuje ovšem názor, že tento trend je založen na rostoucí podpoře demokratických principů. Za důležitý faktor spíše považuje nespokojenost občanů s politickou situací [Nekola 2005: 33].

skytování služeb [Lacina 2003]. Občan je v přístupu NPM chápán nejvíce jako spotřebitel, při poskytování veřejných služeb se doporučuje konkurence veřejného a soukromého sektoru a pokud možno tržní přístup.

Rozsah participace občanů je v poptávkovém systému veřejných služeb a při snaze o hledání jejich maximální efektivity problematický. Pro efektivní poskytování služeb je třeba, aby občané byli částečně zapojeni do procesu plánování, je třeba „znát trh“. Kromě toho požadavek konkurenčního prostředí boří státní monopol na veřejné služby a vytváří prostor pro PPP i jiné formy partnerství se soukromým a neziskovým sektorem. Na druhou stranu se od veřejné správy očekává manažerský přístup k řešení veřejných problémů a vysoce expertní způsob rozhodování. Rozsáhlá a kritická participace občanů a jejich skupin může být v takovém systému chápána jako brzda efektivity dosahování cílů.

Problematický je i sám pojem efektivita správy. Může být definován různě. Často se k němu řadí požadavky transparentnosti, důvěryhodnosti a otevřenosti (transparency, accountability, openness) [Lacina 2003] jako základní charakteristiky dobrého vládnutí (good governance). Takové požadavky není možné důsledně naplňovat bez existence určitých participačních procedur.

V poslední době lze k tomuto proudu uvažování připojit i zdůraznění vztahu mezi občanskou participací a udržitelným rozvojem. Zapojení občanů je zde chápáno jako podmínka pro uplatňování vyvážené politiky v konceptu trvalé udržitelnosti. Taková politika pak má v dlouhodobém horizontu být vysoce efektivním způsobem správy. K důležitým dokumentům propojujícím oba koncepty patří Agenda 21 přijatá 1992 na Summitu OSN v Rio de Janeiru, zdůrazňující význam zapojení občanů do rozhodovacích procesů v zájmu trvalé udržitelnosti. Na jejím základě dochází později k tvorbě Místní Agendy 21 upravené pro podmínky lokálních aktivit [viz Reitschmiedová 1998; Nejdla 2004].

K uvedenému proudu uvažování lze přiřadit kromě již zmíněných publikací mimo jiné následující texty [Jetmar 2003; Public Administration 2004; Mech 2005].

2.2.3. Participace a partnerství jako dimenze občanské společnosti

Další proud uvažování o participaci má společný důraz na aktivity a vliv občanské společnosti. Pojem občanská společnost má velmi vágní kontury, při širokém vymezení nabízí vlastně alternativní pojem k pojmu demokracie, naopak úzká vymezení ho omezují spíše na veřejný sektor existující mezi státem a trhem [Müller 2002]. V každém případě je vždy spojen s důrazem na aktivní veřejnost (i politicky). Solidní analýza rozvoje občanské společnosti se tak alespoň nepřímou dotýká jejího politického vlivu. Typicky to dokládá výzkumný projekt CIVICUS realizovaný na Fakultě humanitních studií. V rámci CIVICu byl pro účely mezinárodní komparace konstruován index občanské společnosti (CSI) zahrnující několik základních dimenzí, mimo jiné dimenzi „vliv“, se subdimenzemi vliv na veřejnou politiku, kontrolování státu a firem, reagování na společenské zájmy, empowerment,¹¹ schopnost řešit společenské potřeby [Vajdová 2005]. Zájem o analýzu rozvoje občanské společnosti jakožto svobodného prosazování vlastních zájmů na poli veřejné sféry se objevuje i v diplomové práci Pavla Nejdla

11 Posílení schopností marginalizovaných skupin a osob ohrožených sociální exkluzí řešit vlastní problémy.

[2007], kde míra participace představuje operacionalizaci konceptu překonávání hranic mezi soukromou a veřejnou sférou.

Vzhledem k tomu, jak obtížné je pojmově vymezit občanskou společnost a najít vhodné operacionalizace nebo alespoň koncepty využitelné při jejím výzkumu, objevují se často studie pracující s pojmy občanský, resp. neziskový sektor. K významným studiím týkajícím se role neziskového sektoru při vyjadřování a konfrontaci zájmů a ve vztahu k veřejné správě patří mimo jiné [Rakušanová 2005a, 2005b; Frič 2000; Frič a kol. 2004; Neziskovky a regionální rozvoj 2003; Carmin 2003; Bystřičan 2006; Stachová 2005]. Opět, obdobně jako v problematice demokratických deficitů, je většina výzkumů zaměřena na celostátní úroveň. Specifický proud tvoří analýzy vlivu občanské společnosti na správu a politiku regionů [Neziskovky a regionální rozvoj 2003], přičemž jen málo studií se věnuje explicitně úrovni lokální [Carmin 2003; Bystřičan 2006; Suchel 2005].

2.2.4. Participace jako prostředek sociální inkluze, empowerment a community building

Specifickým přístupem k politické a občanské participaci, který nicméně v českém sociálním výzkumu představuje marginální proud, je pojetí participace jako prostředku sociální inkluze a posilování schopností ohrožených skupin řešit své problémy (empowerment). V nepříliš vzdáleném slovenském kontextu tvoří tento přístup teoretický základ fungování „Partnerství sociální inkluze“, nově vznikajících partnerských komunitních orgánů, jejichž hlavním cílem je „sociální inkluze marginalizovaných a rizikových skupin a komunit prostřednictvím projektů komunitního rozvoje zaměřených na zlepšení přístupu těchto komunit k ekonomickým možnostem a sociálním službám.“ [Švolíková 2005] Význam participace se odvíjí od myšlenky, že sociální exkluzi lze překonat aktivizací ohrožených skupin, stavěním na jejich vnitřních zdrojích a postupným rozvojem těchto zdrojů. Logiky daného přístupu se v české literatuře drží Hladík [2005] v přehledové studii o budování kapacit komunity. Zdůrazňuje možnost přistoupit k problémům komunity nejen z hlediska jejich nedostatků, ale zejména jejich vnitřních zdrojů, mezi něž patří rovněž lidský a sociální potenciál, na kterém se dá stavět. Empirický výzkum propojující problematiku participace a rozvoje komunity provedl Slosiarik [2000], nicméně opět ve slovenském kontextu. Participaci chápe jako základ lokálního rozvoje. Je založena na občanském potenciálu dané komunity, který je možno měřit v několika dimenzích.

Myšlenka sociální inkluze a community building stojí rovněž v pozadí postupně se rozvíjejícího komunitního plánování sociálních služeb (KPSS) ve městech a obcích ČR. Při komunitním plánování má dojít k propojení poskytovatelů, zadavatelů a uživatelů sociálních služeb a přípravě společného strategického plánu. Důraz na účast klientů lze chápat nejen jako vytváření poptávkového charakteru služeb, ale také na rozvoj jejich sociální inkluze (explicitně k tomuto tématu viz Havlíková, Hubíková [2007]). Z nemnohých empirických analýz průběhu KPSS v různých obcích nicméně vyplývá, že právě smysluplná účast klientů na procesu plánování je obtížná [Havlíková, Hubíková 2007; Kailová 2005; Mokrý 2006]. Blíže ke KPSS viz další podkapitola.

2.3. Výsledky provedených výzkumů participace

Cílem této části je poskytnout pokud možno reprezentativní přehled nejdůležitějších výsledků výzkumu participace, s důrazem na lokální úroveň. Pro přehlednost jsou jednotlivé výzkumy členěny do ob-

lastí, které se zčásti překrývají s teoretickými přístupy ukázanými v předchozí kapitole, zčásti se však od nich odchyľují. Ne všechny recipované studie lze totiž zařadit do existujících teoretických přístupů, zčásti jde o texty bez zásadního teoretického zázemí. Celkově rozlišuji následující oblasti výzkumu:

- analýza fungování více či méně formalizovaných partnerských orgánů, včetně orgánů komunitního plánování sociálních služeb,
- analýza participace v oblasti strategického a územního plánování a v oblasti ekologických otázek,
- analýza ochoty podpořit participaci z hlediska obecní samosprávy,
- analýza ochoty politicky a občansky se angažovat,
- analýza vlivu neziskového sektoru,
- případové studie uskutečněných participačních aktivit.

Ne všechny studie bylo možné zařadit jednoznačně k jednomu okruhu témat. V takových případech jsou přiřazeny tam, kde je jejich relevance nejvyšší.

2.3.1. Analýza fungování více či méně formalizovaných partnerských orgánů

Pojem partnerství lze vymezit jako dlouhodobější a systematickou spolupráci veřejného, soukromého a neziskového sektoru, pro niž jsou vytvářeny specifické partnerské orgány. V české odborné literatuře je možné nalézt řadu studií, které se věnují fungování těchto orgánů a jejich možným přínosům, popř. rizikům. Vzhledem k zásadní roli Evropské unie při prosazování principu partnerství je toto pole rovněž spojeno s analýzou přípravy na využití evropských předvstupních a strukturálních fondů.

Existuje řada metodik navržených pro vytváření partnerských orgánů ve veřejné správě a paleta textů nabízejících využití zahraničních zkušeností jako inspirace. [Dimaria, Wade 2003; Geddes 2003; Giguere 2003; O'Conneide 2003; Hunčová 2005; *Specifické role aktérů v regionálním partnerství* 2006; Kutscherauer et al. 2006]. Velmi řídké jsou však empirické studie o reálném fungování partnerských orgánů v českých podmínkách. Lze hovořit o tom, že problematika partnerství zůstává spíše na úrovni deklaratorní, rovina analýzy je nedostatečná. Existující analytické práce navíc často nejsou založeny na systematické výzkumné činnosti, ale spíše na posouzení aktérů z praxe [Malý, Škarabelová 2003; Jetmar 2003; Haken 2003; Novotná 2004]. Vzhledem k poměrně obecnému založení se texty z této skupiny netýkají primárně partnerství na lokální úrovni, obvykle pokrývají z územního hlediska problematiku partnerství od lokálních až po celostátní.

Několik podstatných příspěvků k analýze existujících partnerských orgánů v ČR obsahuje sborník „Společnost v přechodu: Obnova partnerství“ z roku 2003 [Jetmar 2003]. Jedinou významnější empirickou případovou studii však obsahuje příspěvek [De Rynck 2003], který na základě posouzení fungování partnerských orgánů ve vybraných regionech konstatuje, že principy partnerství dosud nejsou v regionech ČR příliš funkční, což má následující příčiny: postupné hledání politické legitimacy, malé kompetence decentralizovaných orgánů, nesnadná spolupráce s NNO, rozporný vliv regionálních rozvojových agentur, nízká míra participativní kultury. Studie agentury DHV na zadání MMR ČR podobným způsobem zmiňuje následující bariéry rozvoje partnerství: Malé povědomí o přínosu principu partnerství pro budoucí efektivitu regionální politiky, nedostatky v porozumění a znalosti principů politiky EU, nesprávné načasování zapojení partnerů, nedostatečné porozumění environmentálním aspektům udržitelného rozvoje a jejich interakcím s dlouhodobým socio-ekonomickým rozvojem, ka-

pacitu (čas a zdroje jako limity partnerů), nejasné participační procesy a nedostatečně formalizované role partnerů, nedostatečná diskuse, komunikace, dostupnost informací [Specifické role aktérů v regionálním partnerství 2006]. Ani studie DHV ovšem nevychází ze systematického výzkumu (obdobný text zaměřený na partnerství při strategickém plánování viz [Kutscherauer et al. 2006]).

Specifickou analýzou lokálního typu partnerských orgánů je malá Čepelkova studie vývoje Místních akčních skupin (MAS) [Čepelka 2005]. MAS jsou typicky partnerskými orgány sdružujícími zástupce veřejného, soukromého a neziskového sektoru. Jejich vytvoření je podmínkou pro čerpání prostředků z evropské iniciativy Leader. Čepelka z dosavadní dynamiky vývoje počtu MAS odhaduje jejich počet ke konci roku 2006 na cca 120 a předpokládá, že budou pokrývat většinu území ČR. Autor studie považuje rozvoj MAS za jednoznačně pozitivní prvek rozvoje venkova. Z rozhovorů s jejich představiteli a dalšími aktéry vyvozuje, že „metoda LEADER s fungováním MAS přispívá na venkově k aktivnímu zapojení lidí do rozvojových aktivit, uvolňuje místní potenciál území, podporuje regionální identitu (tedy i stabilitu bydličního obyvatelstva) a přispívá k posilování spoluodpovědnosti lidí za rozvoj vlastní obce a regionu a k růstu demokracie na místní úrovni. LEADER by se proto měl stát hlavní metodou rozvoje venkova a garantem efektivního využívání finančních prostředků“. [Čepelka 2005: 9]

Specifické partnerské orgány na lokální úrovni vznikají při procesu komunitního plánování sociálních služeb. Komunitní plánování je v současné době masivně podporováno MPSV a dynamicky se rozvíjí ve velkém množství obcí. Vzhledem k jeho povaze při něm dochází k ustavení partnerského orgánu zahrnujícího pracovní, konzultační nebo vyjednávací skupiny složené z reprezentantů zainteresovaných stran (zadavatel, poskytovatelé, uživatelé), jejichž společným úkolem je vytvořit plán budoucí podoby sociálních služeb v dané lokalitě. Podobně jako v jiných oblastech, i na tomto poli byla vytvořena řada metodických textů a přehledů o principech fungování komunitního plánování¹² [viz např. Kadeřábková 2006; Havlíková, Hubíková 2007; Eberlová, Skříčková *nedatováno*]. Kromě těchto textů je k dispozici několik popisných případových studií komunitního plánování v konkrétních obcích [Kailová 2005; Jánová 2006]. Podrobnější analýzy týkající se fungování a možných úskalí vytváření partnerství při komunitním plánování v českých podmínkách jsou však nečetné. Přitom se zdá, že téma kvality fungování procesů KPSS je otevřené a živé. Jak podotýkají i jeho aktéři, v mnoha případech je partnerská spolupráce vysloveně formální záležitostí [Nějaké Donkichotství je pořád třeba: Rozhovor s Ivanem Úlehlou 2007].

Relevantní studií k tématu problémů při realizaci KPSS je Zatloukalův článek o střetu organizačních kultur [Zatloukal 2006]. Zatloukal vychází z premisy, že organizační kultura zadavatelů (veřejná správa) a vlastního partnerského orgánu KPSS se od sebe značně odlišují a nutně dochází ke střetům. Popisuje několik způsobů soužití těchto organizačních kultur. Jak je v této oblasti poměrně obvyklé, nevychází autor ve své analýze ze systematického sociálního výzkumu, spíše ze sběru praktických zkušeností.

Havlíková a Hubíková [2007] ve své případové studii ukazují, jak snadno může docházet k narušení inkluzivního chápání KPSS v případě, že ti, kdo jsou vybaveni pravomocemi, se neztotožní s participativní podstatou celého procesu. Tematizují tak velké obtíže při zapojení uživatelů sociálních služeb do vlastního plánování, které přímo zmiňuje ve své diplomové práci i Kailová [2005].

12 Podrobně se metodice KPSS věnuje mimo jiné MPSV ČR na svých webových stránkách <http://www.mpsv.cz/cs/844> (kontrolováno dne 27. 7. 2007).

2.3.2. Analýza ochoty podpořit participaci z hlediska obecní samosprávy

Míra politické participace záleží na několika faktorech. Mezi nejdůležitější tři se přitom řadí vědomí závazku, při němž participace získává pro občana vysokou hodnotu, dostatek zdrojů, které činí participaci možnou, a otevřenost správních orgánů vůči participaci. Zjednodušeně lze jednotlivé faktory označit jako „want to“, „can do“ a „asked to“ [Hladík 2005]. Obdobně Lowndes řadí k důležitým faktorům míru zdrojů, existenci sociálního kapitálu a neformální pravidla (rules-in-use) institucí veřejné správy [Lowndes, Pratchett, Stoker 2006]. V tomto bloku shrnuji výsledky těch výzkumů, které se zaměřují na držitele politické moci a jejich vztah k participaci, explicitně je tak tematizován poslední faktor – „asked to“.

Systematicky se analýze lokálních držitelů veřejné moci věnuje ve svých výzkumech regionální politiky a konkrétně starostů Z. Vajdová. Ve výzkumné zprávě z roku 1997 ukazuje, že u představitelů vybraného českého a východoněmeckého města převládají spíše paternalistické postoje, v českém městě jsou představitelé navíc zaměřeni výrazně technokraticky. Komunální politika je pro ně spíše technickou než politickou záležitostí. V takovém případě je účast občanů – neoborníků – na veřejné správě obvykle nežádoucí. U představitelů obou měst převládá pocit, že občané se o komunální politiku nezajímají [Vajdová 1997]. Rozsáhlé anketní šetření mezi starosty českých obcí publikované v roce 1998 ukázalo několik dominantních postojů. Hodnotí-li starostové vliv vybraných skupin a institucí na rozhodování v obci, jednoznačně dominantní vliv připisují jednotlivým orgánům veřejné správy. Instituce občanské společnosti (spolky, církve) jsou hodnoceny jako málo vlivné, podobně i podnikatelé a velké místní podniky. Vliv „obyčejného občana“ hodnotí téměř polovina starostů jako malý. V roce 1992 byl vliv občana hodnocen mnohem častěji jako velký [Vajdová 1999].

Zajímavý příspěvek v této oblasti představuje diplomová práce Ivo Bystřičana [2006], v níž si klade za cíl „identifikovat prvky diskurzu držitelů lokální politické moci o jednotlivých součástech občanské společnosti, jejich přesvědčení o legitimitě či ne-legitimitě rozličných projevů a aktivit občanské společnosti a prostoru, který by měly dostat v místním rozhodování“ [Bystřičan 2006: 7]. V souladu s Vajdovou dospívá Bystřičan k závěru, že starostové vnímají občanskou angažovanost spíše jako nízkou. Preferují tradiční formy participace, jako je účast v komisích zastupitelstva. Nejzajímavější jsou výsledky týkající se legitimacy různých forem participace podle starostů: Tato legitimita je primárně vnímána jako pochybná, neboť není založena na volebním mandátu a možnostech komplexního posouzení problémů. Bází vzniku určité míry legitimacy participujících občanů a organizací je jednoznačně lokalismus. Starostové preferují jako participaci neformální jednání, neboť v něm cítí akcent na vlastní důvěryhodnost. Jasně kriticky je ze strany starostů hodnocena participace chápaná jako nátlak.

Pavel Nejdrl ve své bakalářské práci [2004] opouští úroveň dotazování a analýzu diskurzu, které postihují spíše deklarované postoje než reálné jednání. Na základě zkušeností s realizací participacních projektů v několika českých městech vyhodnocuje přístup představitelů veřejné správy a jejich jednání v průběhu projektů. Dospívá k závěru, že v průběhu projektů podpora politiků spíše klesá a že jejich deklarovaný postoj k participaci se liší od skutečného odhodlání ji realizovat.

Malým příspěvkem k tématu je i bakalářská práce Kateřiny Mokré [2006]. Na malém vzorku představitelů města na Vysočině zjišťuje jejich postoj ke komunitnímu plánování sociálních služeb. Dospívá k závěru, že představitelé města se partnerskému přístupu nebrání, nicméně nedokáží docenit

jeho přínosy. Mezi zástupci veřejné sféry převládá pocit, že na malém městě je význam takové participační aktivity oslaben, neboť relevantní problémy dobře znají.

Podnětný text vycházející z praxe a vyvozující některé předpoklady participačních projektů pochází od Nového [2004]. Autor popisuje nejčastější důvody odmítání zapojení veřejnosti ze strany obecních samospráv, jako je navýšení nákladů, obavy z oddálení rozhodnutí nebo obavy z možného odporu. Zabývá se rovněž nejčastějšími chybami při zapojování veřejnosti. K nim patří příprava podkladů bez účasti veřejnosti, nedostatečná a nevhodná informace, nedostatek času, chybějící zpětná vazba o naložení s připomínkami, nadřazené chování expertů. Nový tak jednoznačně chápe participaci nejen jako aktivitu, ale rovněž jako vliv (viz kapitolu 1.2.), kterého je možné dosáhnout jen při zachování určitých pravidel.

2.3.3. Analýza participace v oblasti plánování a v ekologických otázkách

Participace veřejnosti na vytváření strategických a územních plánů je často proklamovaným standardem plánování, v realitě se však prosazuje poměrně obtížně. Jistě nelze celou oblast strategického plánování zahrnout pod téma plánování na komunální úrovni, jeho jistá část sem nicméně spadá. Zároveň je s tématem plánování úzce propojeno téma ekologických sporů. Ekologické kauzy s participací veřejnosti se v některých případech týkají už vlastního vytváření územního plánu, v jiných situacích spíše jeho realizace.

Podrobnou informaci o formách participace veřejnosti v oblasti rozhodování o životním prostředí, které umožňuje česká legislativa, podávají Kužvart, Dusík a Jindrová [1998] v rámci mezinárodní publikace o střední a východní Evropě „Doors to Democracy“. Jejich studie je doplněna popisem několika případových studií a hodnocením naplňování jednotlivých formálních ustanovení. Vzhledem k datu vzniku textu je ovšem řada konkrétních informací již zastaralá a neodpovídá přesně současné realitě.

Poměrně podrobně se participaci občanů na vytváření územních a strategických plánů věnuje Maier [2001]. Ve své přehledové studii popisuje česká specifika v oblasti participace. Problém reálného uplatnění participačních procedur připisuje zejména lokálním politickým autoritám, které využívají tradiční expertní plánovací praxi a vnímají účast veřejnosti na plánování spíše jako ohrožení kvality plánu. Získávání vlivu nových aktérů při vytváření plánů považuje za kontinuální proces. V současné době dosáhly jistého vlivu ekonomicky silné podniky, reprezentanti neziskového sektoru ještě příliš ne. Určitým specifikem jsou podle něj menší komunitní plány, kde je účast veřejnosti častější a intenzivnější. V některých případech se vedle oficiálního expertního komunitního plánu rozvíjí paralelní plán vytvořený participačně, jehož účelem je vybudovat konkurenční alternativu plánu oficiálnímu a mobilizovat občany. Typickými iniciátory participačního plánování se stávají environmentální organizace, nicméně občanského potenciálu dokáží využívat pro prosazení svých zájmů i velké podniky. Nízkou úroveň rozvoje participačního plánování konstatují rovněž Schmeidler a Jančářová [1999].

Zásadní význam velkých environmentálních organizací pro iniciaci participačních procesů v ČR potvrzuje i Carmin [2003]. Ve svém výzkumu zkoumala vliv různých faktorů na participaci veřejnosti při rozhodování v otázkách týkajících se životního prostředí. Zcela zásadním faktorem se ukázala

být přítomnost environmentální organizace v lokalitě. Autorka připisuje tento fakt skutečnosti, že tyto organizace disponují expertním věděním, na které se v ČR klade důraz, a dostatkem zdrojů. Naopak existence jiných organizací občanského sektoru pravděpodobnost a intenzitu participace nijak nezvyšuje. Zdá se, že vliv vytváření sítí a celkového růstu participačních kompetencí spojovaný obecně s těmito typy organizací v ČR do zvýšení míry participace v environmentální oblasti neúští.

Jedním z významných nástrojů participace veřejnosti se v devadesátých letech stal proces EIA – Environmental Impact Assessment. Jedná se o proceduru posuzování vlivu investice na životní prostředí, s velkou možností zapojení zainteresované veřejnosti. Pro podrobný popis procedury viz Schmeidlera a Jančářovou [1999]. Existuje spor ohledně efektivity a legitimacy celého procesu. K důležitým sporným bodům procedury patří možnost zapojení libovolného aktéra a také to, že její výsledky nejsou pro investora závazné. Richardson, Dusík a Jindrová [1999], popisují ve své studii některé slabiny procesu EIA v ČR, zejména relativně pozdní zapojení veřejnosti do celého procesu. Na základě dvou případových studií nicméně docházejí k závěru, že paralelní participace veřejnosti, tedy participační procesy iniciované nevládními organizacemi, stojící zpočátku mimo oficiální rozhodovací a plánovací procedury, nicméně konfrontující se s nimi, mohou tyto slabiny kompenzovat a vytvořit účinnou strategii zvýšení vlivu veřejnosti.

Kohútek [2002] ve své diplomové práci založené na hloubkové analýze jedné velké kauzy týkající se EIA ukazuje, že EIA může mít výrazně pozitivní vliv na kultivaci způsobu rozhodování. Podle jeho závěrů EIA dává pevné mantinely jednání účastníků řízení a jejich povinnostem. Tím přispívá k racionalizaci celé kauzy. Nechává prostor pro politické jednání, ale se zapojením expertního vědění na obou stranách sporu. Zároveň EIA funguje jako nástroj vytváření legitimacy rozhodnutí. Vytváří nátlak na investora i na správní struktury, jejich finální rozhodnutí může dostatečně legitimovat před zainteresovanou veřejností.

Zásadnější studii o procesech partnerství a participace při tvorbě strategických plánů na úrovni regionů (krajů) představuje studie „Neziskovky a regionální rozvoj. Analýza spolupráce nestátních neziskových organizací a veřejné správy na tvorbě krajských rozvojových dokumentů relevantních pro EU“ zpracovaná agenturou Gabal & Co. a NROS [Neziskovky a regionální rozvoj 2003]. Její výsledky budou shrnuty v kapitole o vlivu neziskového sektoru.

2.3.4. Analýza ochoty politicky a občansky se angažovat

Výzkumů občanské angažovanosti a postojů vůči ní existuje v českém prostředí celá řada. Mezi nejvýznamnější patří analýza veřejné politiky a participace v týmu kolem prof. Purkrábka [Purkrábek 1996; Krumphanzl 1996; Mleziva 1999]. Členové Purkrábkova týmu pomocí rozsáhlých kvantitativních šetření identifikují typické oblasti občanské participace v lokální sféře. Ukazují, že v polovině devadesátých let projevuje ochotu k lokální politické participaci asi 1/3 občanů. Z pohledu zastupitelů je však reálná ochota k participaci výrazně nižší. Ti také hodnotí pasivitu občanů převážně jako vážný problém [Krumphanzl 1996]. Nejvýraznější ochotu participovat projevují příznivci radikálních politických stran [Purkrábek 1996]. Toto zjištění ukazuje více než jasně komplikovanou povahu participace, která nemusí vždy vycházet z podpory demokratických hodnot [viz Nekola 2005]. Purkrábek rovněž provádí typologii občanské participace. Nachází pomocí faktorové analýzy čtyři hlavní typy, které označuje jako: Humanitární a duchovní participaci, Mocenskou státotvornou participaci, Opoziční participaci,

Zájmovou nezávislou participací. Jasně dominantní je Zájmová nezávislá participace, do níž spadají aktivity sportovních a všeobecně zájmových klubů a sdružení [Purkrábek 1996]. O tři roky později Mleziva na podobných datech ukazuje, že v druhé polovině devadesátých let celková míra občanské participace mírně klesá a participace týkající se politických témat je spíše marginální [Mleziva 1999].

Klesající míru politické participace vyjádřené pomocí volební účasti a členství v politických stranách potvrzují i Rakušanová a Řeháková [2006] v dalších letech.

Nejdl [2007] v diplomové práci přistupuje k participaci jako k indikátoru překonávání hranice mezi soukromou a veřejnou sférou. Vzhledem k tomu, že veřejná sféra je pojem úzce spjatý s pojmem občanské společnosti – lze říci, že občanská společnost je skupinou hráčů v aréně veřejné sféry –, je zde míra participace de facto jedním z indikátorů rozvoje občanské společnosti. Pomocí dat z výzkumů Region a politika 2000 a ISSP Citizenship 2004 dochází autor k závěru, že celková míra participačních aktivit v České republice je podstatně nižší než v západních zemích, a přijímá hypotézu o silné „dědičnosti“ zvyků a postojů ve společnosti vůči veřejné sféře. Zatímco sama veřejná sféra je v současné době díky legislativním podmínkám široce otevřená pro řadu hráčů, ochota vstoupit do ní a participovat na veřejných záležitostech přetrvává nízká. Tato nízká míra ochoty k participaci je podle autora podpořena i negativním přístupem aktérů státního aparátu k vyjadřování veřejných občanských názorů.

Explicitně se politickou participací na komunální úrovni zabýval částečně i Čmejrek [2005], který zkoumal věkové charakteristiky kandidátů do obecních zastupitelstev a zvolených zastupitelů. Ukazuje, že mezi kandidáty i zastupiteli překvapivě poměrně málo dominují muži ve středních věkových kategoriích.

Specifický nástroj politické participace na komunální politice představují místní referenda. Rigel [2007] se ve své rigorózní práci zabýval místními referendy jak z teoretického právního, tak zejména z empirického hlediska. Na základě analýzy všech místních referend v ČR v prvních třiceti měsících účinnosti zákona o místním referendu (v letech 2004–2006 se celkem jednalo o 51 místních referend) konstatuje, že současná právní úprava požadující pro platnost referenda alespoň 50% účast velmi omezuje smysluplnost referend v obcích s více než 5000 obyvateli, neboť je prakticky vyloučené takové účasti dosáhnout. Účast v referendu totiž silně negativně souvisí s velikostí obce.

Dvořáčková [2001] ve své diplomové práci hodlala poukázat u dvou vybraných obcí na oblasti, které umožňují občanům aktivně se zapojit do veřejného dění na místní úrovni, a pokusit se zjistit, do jaké míry občané v daných oblastech participují. Výsledky její studie jsou však spíše přehledem volebních výsledků, existujících sdružení a jejich aktivit a komunikačních kanálů v obou obcích. Podobně i Zika [2003] ve své bakalářské práci o vzorcích občanské opozice na malém městě nepřekročil hranici popisu konkrétní politické kauzy a nedospívá k analytickým závěrům.

Ochota k politické participaci je součástí konceptu politické kultury, jehož tematizaci se v českých podmínkách intenzivně věnuje Z. Vajdová.¹³ Ve starší studii z roku 1997 porovnává spolu s Kosteckým politickou kulturu občanů tří českých měst [Vajdová, Kostecký 1997]. Autoři mimo jiné dochází

¹³ Solidní kritický přehled vývoje teoretického konceptu politické kultury, včetně systematického rámce, podle něž lze jednotlivá pojetí politické kultury třídit, nejnověji viz [Skovajsa 2006].

k závěru, že míra politické participace na komunální politice měřená ochotou zúčastnit se komunálních voleb nejsilněji souvisí s proměnnou „symptom outsidera“, vyjadřující pocit vlastní bezmocnosti. Čím větší pocit bezmoci občané vyjadřují, tím méně jsou ochotni účastnit se voleb. Reálná volební účast při komunálních volbách ve všech třech městech v první polovině devadesátých let výrazně klesla.

V návaznosti na Almondův a Verbův koncept politické kultury pak Vajdová spolu se Stachovou ve své studii v roce 2005 ukazují, že v české realitě převládá poměrně vysoká míra participativní politické kultury. Tuto situaci však označují jako „deficitní identifikaci“. Veřejnost uznává, že participace v politické oblasti je žádoucí, nicméně v reálu příliš intenzivně neparticipuje [Vajdová, Stachová 2005].

Vzhledem k tomu, že i samotná informovanost o komunální samosprávě a konkrétních problémech je součástí konceptu participace, tvoří logickou součást tohoto přehledu i studie zabývající se mírou informovanosti o komunální problematice. Významnějším projektem takového typu je výzkum týmu z Univerzity Pardubice týkající se způsobů komunikace veřejnosti s obecní samosprávou. Autoři pomocí (nereprezentativního) dotazníkového šetření v několika českých městech ukazují existující a preferované komunikační kanály, vnímanou míru informovanosti a spokojenost se stávající informovaností. Konstatují upřednostňování osobního kontaktu a poměrně nízkou oblibu elektronické komunikace. Tato situace je patrná zejména v menších městech [Brychtová, Duplinský 2004]. Občané jsou se stávající formou komunikace převážně spokojeni a nemají příliš velký zájem o vyhledávání informací o politickém dění v obci. Přesto hodnotí význam informovanosti jako velmi značný [Brychtová, Duplinský 2003]. Toto zjištění dobře koresponduje s „deficitní identifikací“ s participativní politickou kulturou, které konstatují Vajdová a Stachová [2005].

Analýzy šířeji pojaté občanské participace zahrnující rovněž členství v neziskových organizacích a veřejnou činnost v nejširším pojetí jsou pro Českou republiku relativně čtené, nicméně našeho tématu se dotýkají spíše okrajově. Kromě již zmíněných prací Purkrábkova týmu stojí za pozornost minimálně studie Rakušanové [2004, 2005a, 2005b]. Rakušanová konstatuje rychlý rozvoj neziskového sektoru v ČR v devadesátých letech, zejména v počtu neziskových organizací. Celková míra participace však přesto zůstává pod úrovní západoevropských zemí. Dále Rakušanová potvrzuje vliv velikosti sídla i regionu na míru participace. V malých obcích je míra participace vyšší [Rakušanová 2004]. Podobné informace o vývoji angažovanosti v neziskovém sektoru podává rovněž Mansfeldová et al. [2004]. Mansfeldová ukazuje dvě fáze rozvoje neziskového sektoru. Mobilizační fázi v první polovině devadesátých let, charakterizovanou prudkým rozvojem, a fázi zpomalení, charakteristickou poklesem počtu členů. Nejvýraznější pokles přitom zaznamenaly politické strany, ale rovněž odbory.

2.3.5. Analýza vlivu neziskového sektoru

Zatímco téma participace v neziskovém sektoru bylo částečně obsaženo v předchozí kapitole, tento oddíl se zaměří na studie, které se zabývají spoluprací neziskového sektoru s veřejnou správou a jeho vlivem na politiku a správu v České republice. Obě témata jsou dosti odlišná. Vliv neziskového sektoru totiž není dán primárně množstvím participujících občanů, jako spíše formálními i neformálními institucionálními faktory a legislativou.

Opět, jako i v předchozích kapitolách, je nutno konstatovat, že naprostá většina studií k tomuto tématu se zabývá stavem na celorepublikové, popř. regionální úrovni.

Významným příspěvkem ke studiu vztahů mezi neziskovým sektorem a státem je Fričova [2000] studie o možnostech ovlivňování veřejné politiky neziskovými organizacemi. Frič na základě nestrukturovaných rozhovorů s aktéry z neziskového i státního sektoru konstatuje, že jejich spolupráce s veřejnou správou probíhá poměrně nekonfliktně, konflikty zcela mizí při spolupráci s obcemi do 1000 obyvatel. Při celkovém hodnocení u neziskových organizací mírně převažují pozitivní zkušenosti, nicméně celkově vztah hodnotí jako velmi asymetrický, jelikož se zástupci neziskového sektoru vnímají často v roli prosebníků. Důležitým poznatkem je konstatování praktické neexistence formálních pravidel spolupráce s výjimkou rozdělování grantů. Intenzita kooperace tedy závisí na neformálních kontaktech. Fričova studie tak výrazně koriguje obraz neziskových organizací jako převážně konfliktních opozičních uskupení.

Obdobným způsobem jako Frič se pozicí občanského sektoru zabývala Tereza Vajdová [2005] v rámci projektu CIVICUS (viz výše – kapitola 2.3.). Celkový vliv občanského sektoru ve společnosti představuje v rámci projektu jednu ze čtyř dimenzí modelu občanského sektoru. Tato dimenze sestává z následujících pěti subdimenzí: vliv na veřejnou politiku, kontrolování státu a firem, reagování na společenské zájmy, posilování schopnosti občanů rozhodovat za sebe a bránit své zájmy či práva, schopnost řešit společenské potřeby. Jednotlivé dimenze posuzovali významní aktéři v občanském sektoru na čtyřbodové škále. Pro zaměření této studie jsou nejdůležitější první dvě subdimenze vlivu. Ukazuje se, že zejména v oblasti kontrolování státu a firem je vliv občanského sektoru poměrně nízký. To může poukazovat na relativně nekonfliktní spolupráci se státem, jak odpovídá i výsledkům Friče [2000].

Rakušanová [2005a] konkrétně vyjmenovává bariéry pro svobodnou artikulaci zájmů neziskového sektoru. Patří k nim nepřehledná organizace neziskového sektoru bez jasných zastřešujících organizací, málo rozvinutá komunikace se státem (na neexistenci formálních pravidel spolupráce upozorňuje i Frič [2000]) a centralizace financování zejména ze státních zdrojů. Rakušanová upozorňuje rovněž na poměrně častý klientelismus neziskových organizací a jejich prorůstání s veřejnou správou.

Z hlediska regionální spolupráce je významnou studií práce zpracovaná agenturou Gabal & Co a NROS v roce 2003. Studie se zabývá spoluprací NNO s kraji na tvorbě krajských rozvojových dokumentů. Ukazuje, že paušalizující hodnocení je velmi obtížné, neboť spolupráce v různých krajích měla velmi rozdílnou podobu. Jako hlavní problém většího zapojení NNO je vnímán nedostatek času, chybějící zkušenosti, nedostatečná informační kampaň a příprava dokumentů na úrovni oblastí NUTS II, které neodpovídají ve většině případů svým rozsahem jednomu kraji. Patrná je rovněž nedůvěra politických představitelů vůči neziskovému sektoru. NNO se potýkají s problémem, že nedokáží přesně ukázat návaznost svých snah na zájmy obyvatel. Jednotná metodika spolupráce neexistuje [Neziskovky a regionální rozvoj 2003].

Na regionální úrovni se pohybuje rovněž práce Stachové, která porovnává rozvoj občanské společnosti ve dvou různých regionech v ČR a konstatuje, že institucionální faktory, týkající se práce krajských orgánů, se ve vztahu k občanskému sektoru v obou regionech výrazně liší a dokáží podstatně ovlivňovat stav občanského sektoru. Vytváření podmínek, podpora infrastruktury, finanční podpora a poskytování informací přispívají k rozvoji neziskového sektoru a k růstu občanské angažovanosti [Stachová 2005].

K podobným závěrům ohledně dosud ne zcela ujasněné spolupráce mezi neziskovým sektorem a kraji dospívá i Varvažovská [2003].

Studii zabývající se přímo spoluprací NNO s obcí zpracoval jako diplomovou práci Suchel [2005]. Porovnává v ní spolupráci NNO a obecní samosprávy v jednotlivých pražských obvodech. Mezi jeho cíle patřilo mimo jiné vymezit formy spolupráce a konkrétní výzkumná kritéria a porovnat silné a slabé stránky spolupráce. Suchel nedospívá k významným zobecnitelným poznatkům, nicméně jeho vypracovaná kritéria spolupráce na obecní úrovni obsahující 19 položek jsou inspirativní.

2.3.6. Případové studie uskutečněných participačních aktivit

Kromě akademických prací věnovaných tématu participace a partnerství existuje řada případových studií konkrétních participačních aktivit na úrovni obcí a měst zpracovaných neziskovými organizacemi, které si kladou za cíl takové aktivity iniciovat a podporovat. Tyto texty, doplněné nezřídka přehledem silných a slabých stránek jednotlivých projektů, nabízejí plastický pohled na přínosy i úskalí participace. Tato poslední kapitola nabízí jejich stručný přehled.

K významným iniciátorům politické participace v komunální politice patří Agora Central Europe, společnost pro demokracii a kulturu. V rámci několika projektů vystupuje Agora ve vybraných městech a obcích jako facilitátor participačních aktivit, resp. přináší know how procesu zapojení nejen široké veřejnosti do rozhodování o veřejných záležitostech na daném území. Dostupné jsou případové studie pěti úspěšně provedených participačních projektů – v Chebu, ve Varnsdorfu, v Hradci Králové, v Praze 12, v Klášteřci nad Ohří. Jednotlivé studie se zabývají situací, v níž dochází k iniciování participačního projektu, podrobným popisem jednotlivých kroků, v nichž participace probíhá, a zhodnocením dosažených cílů (*interní materiály Agora CE, nedatováno*).

Monitorovací zpráva o činnosti Agory CE za roky 2001–2002 dospívá k následujícím zobecněním: Nedostatky budování podpory pro projekt na radnici vedou téměř vždy k předčasnému ukončení projektu. Velmi důležitý je počáteční postoj iniciační skupiny participace. Jen tam, kde představitelé radnice mají skutečný zájem o široce pojatou komunikaci s občany, mají participační projekty šanci na zdárný průběh (*interní materiály Agora CE, nedatováno*). Postoj formálních držitelů moci je tedy klíčový. Institucionální aspekty participace hrají velmi výraznou roli v jejím úspěchu.

Dalším projektem neziskových organizací zaměřeným na budování partnerství v rámci komunity je Community Partnership Support Initiative (CPSI) realizovaný nadací Open Society Fund ve spolupráci s Nadací VIA, Nadací Partnerství a Komunitní nadací Ústí nad Labem. V rámci projektu byly finančně a organizačně podporovány vybrané komunitní iniciativy. K základním charakteristikám komunitních iniciativ, jak jsou chápány v projektu CPSI, přitom patří participace, resp. „schopnost účastníků dosahovat konsensu mezi obyvateli, organizacemi a institucemi v komunitě“ [*Neziskové organizace šestkrát jinak 2001: 21*]. V rámci výstupů z projektu prezentují organizátoři šest případových studií konkrétních podpořených komunitních iniciativ. Dvě z nich jsou zaměřeny explicitně na vytvoření fungujícího partnerství mezi veřejností (organizovanou i neorganizovanou) a samosprávou – „Park na Fifejdách, případová studie o rozvoji místního společenství na sídlišti VITA Ostrava“ a „Jde se na úřad, případová studie o formování vztahů mezi neziskovou organizací a institucemi státu a samosprávy. Centrum komunitní práce Ústí nad Labem“ [*Neziskové organizace*

šestkrát jinak 2001]. Obě studie je možno považovat za ukázkou „dobré praxe“ posilování participace na lokální úrovni.

2.4. Závěr

Z přehledu dostupné literatury k tématu participace a partnerství vyplývá, že celkový počet studií nej-různějšího charakteru a zaměření je poměrně značný. Na druhou stranu jen malá část z nich je věnována explicitně procesům na lokální rovině. Zároveň lze říci, že velké množství prací má pouze teoretický charakter, nebo charakter přehledu či úvodu. Ty práce, které obsahují empirická zjištění, navíc mnohdy vycházejí ze zkušeností a praxe jejich autora, nikoliv z kvalitně provedeného výzkumu.

Vzhledem k šíři tématu nelze dost dobře stručně sumarizovat hlavní výsledky do několika vět. K nejzákladnějším zjištěním patří, že procesy participace a partnerství se v České republice uplatňují. Je na ně kladen důraz ze strany EU, mají do jisté míry oporu v legislativě a existuje řada občanských sdružení, která si kladou za cíl podporu participačních a komunitních aktivit. Na druhou stranu však existují bariéry rozvoje participace, a to jednak na straně angažovanosti občanů, jednak ze strany představitelů obecních samospráv, jednak na straně organizací neziskového sektoru a jejich připravenosti participovat. Rovněž formální úprava participačních procedur je velmi málo rozvinutá, rozvoj možností participace závisí především na neformálních osobních vztazích.

Literatura

- Aktuální otázky rozvoje regionů III. Svoboda nad Úpou, sborník z konference. 2003. Pardubice: FES UP.
- Arnstein, Sherry. 1969. „A Ladder of Citizen Participation.“ *Journal of the American Institute of Planners* 4: 216–224.
- Brychtová, Š., J. Duplinský. 2003. „Reflexe komunikačních aktivit samosprávy a občanů.“ P. 10 in *Aktuální otázky rozvoje regionů III. Svoboda nad Úpou, sborník z konference*. Pardubice: FES UP.
- Brychtová, Š., J. Duplinský. 2004. „Občanská veřejnost a komunikace s municipalitou – shrnutí výzkumu.“ Pp. 19–30 in *Public Administration 2004, Sborník příspěvků z vědecké konference*. Lázně Bohdaneč. Pardubice: Univerzita Pardubice.
- Bystřičan, Ivo. 2006. *Loutkaři, veslaři nebo ekologové? Občanská společnost v diskurzu starostů obcí*. Diplomová práce FSS MU. Vedoucí práce Petr Mareš. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity.
- Carmin, Joann. 2003. „Non-governmental Organisations and Public Participation in Local Environmental Decision-making in the Czech Republic.“ *Local Environment* 8 (5): 541–552.
- Citizens as Partners: Information, Consultation and Public Participation in Policy-Making (Print Paperback)*. 2001. Paris: OECD.
- Čepelka, Oldřich. 2005. *Studie místních akčních skupin v ČR*. Rukopis.
- Čmejrek, Jaroslav. 2005. „Specifika komunální politiky v malých obcích ČR.“ Pp. 72–87 in Břetislav Dančák, Petr Fiala, Vít Hloušek (eds.). *Evropeizace. Nové téma politologického výzkumu*. Brno: MU.
- De Rynck, Filip. 2003. „Místní partnerství v České republice.“ Pp. 77–106 in M. Jetmar (ed.). *Společnost v přechodu: Obnova partnerství*. Praha: MMR ČR.
- Dimaria, Ch.-H., P. Wade. 2003. „Mikroregiony – nová vize místního rozvoje.“ Pp. 13–20 in M. Jetmar (ed.). *Společnost v přechodu: Obnova partnerství*. Praha: MMR ČR.
- Dvořáčková, Simona. 2001. *Participace na komunální politice*. Diplomová práce FSS MU. Vedoucí práce: Petr Fiala. Brno: FSS MU.

2. Participace a partnerství na lokální úrovni v českém sociálním výzkumu

- Eberlová, T., Z. Skříčková. nedatováno. *Informační materiál o zjištěných příkladech dobré praxe*. [online]. České Budějovice: Komunitní plánování, o.p.s. [cit. 27. 7. 2007]. Dostupné z: <http://www.kpss.cz/index.php?art=publish&art_id=2&article=59>.
- Frič, Pavol. 2000. *Neziskové organizace a ovlivňování veřejné politiky: Rozhovory o neziskovém sektoru II*. Praha: AGNES.
- Frič, P., R. Goulli, O. Vyskočilová. 2004. „Small Development within the Buereucracy Interests.“ Pp. 601–633 in A. Zimmer, E. Priler (eds.). *Future of Civil Society. Making Central European Nonprofit-Organizations Work*. Wiesbaden: VS VERLAG Für Sozialwissenschaften.
- Geddes, Mike. 2003. „Česká zkušenost z britského pohledu.“ Pp. 47–54 in M. Jetmar (ed.). *Společnost v přechodu: Obnova partnerství*. Praha: MMR ČR.
- Giguere, Sylvain. 2003. „Místní partnerství a správa v zemích OECD.“ Pp. 55–66 in M. Jetmar (ed.). *Společnost v přechodu: Obnova partnerství*. Praha: MMR ČR.
- Göhler-Robus, Mareike. 2005. *Sozialkapital als Analysekonzept für Osteuropa? Eine vergleichende Untersuchung von Anwendungen des Konzeptes auf postsozialistische Gesellschaften*. Arbeitspapiere des Osteuropa-Instituts der Freien Universität Berlin, Arbeitsschwerpunkt Politik, Heft 5/2005.
- Haken, Roman. 2003. „Partnerské vztahy v praxi: účast občanské společnosti.“ Pp. 31–34 in M. Jetmar (ed.). *Společnost v přechodu: Obnova partnerství*. Praha: MMR ČR.
- Havlíková, J., O. Hubíková. 2007. „Význam komunitního plánování sociálních služeb při řešení problému sociální exkluze na lokální úrovni.“ *Sociológia* 39: 5–28.
- Hladík, Petr. 2005. „Budování kapacit komunit.“ Pp. 98–108 in Věra Majerová (ed.). *Český venkov 2005. Rozvoj venkovské společnosti*. Praha: ČZU.
- Hunčová, Magdalena. 2005. „Meze partnerství a konkurence veřejného a soukromého sektoru.“ Pp. 8-9 in Josef Mech (ed.). *Partnerství a konkurence veřejného a soukromého sektoru*. Brno: MU.
- Interní materiály Agora CE*. Nedatováno.
- Jánová, Halka. 2006. *Komunitní plán sociálních služeb ve městě Český Krumlov*. Diplomová práce MU. Vedoucí práce: Dana Knotová. Brno: MU.
- Jetmar, Marek (ed.). 2003. *Společnost v přechodu: Obnova partnerství*. Praha: MMR ČR.
- Jetmar, Marek. 2003. „Partnerství v České republice – Jak jsme připraveni na skutečné partnerství.“ Pp. 73–76 in M. Jetmar (ed.). *Společnost v přechodu: Obnova partnerství*. Praha: MMR ČR.
- Kadeřábková, Jaroslava. 2006. „Komunitní plánování jako specifický nástroj místního a regionálního rozvoje v sociální oblasti a rozvoj ekonomiky v území.“ in René Wokoun, Pavel Mates (eds.). *Management regionální politiky a reforma veřejné správy*. Praha: Linde.
- Kailová, Kateřina. 2005. *Komunitní plánování sociálních služeb – srovnávací studie měst Ústí nad Labem a Most*. Diplomová práce FHS UK. Vedoucí práce Libor Prudký. Praha: FHS UK.
- Kohútek, Petr. 2002. *Možnosti participativních procedur občanské společnosti: případ EIA*. Diplomová práce FSV UK. Vedoucí práce: Zdeněk Konipásek. Praha: FSV UK.
- Krumphanzl, Tomáš. 1996. „Lokální politika.“ in Miroslav Purkrábek a kol. *Veřejná politika a její aktéři. Z poznatků empirických výzkumů občanů, lokálních reprezentantů a poslanců parlamentu České republiky (1994–1996)*. Praha: FSV UK.
- Kutscherauer, A. et al. 2006. *Programování, subsidiarita a partnerství v regionálním rozvoji České republiky, souhrnná výzkumná zpráva*. Ostrava: DHV ČR, MMR ČR.
- Kužvart, P., J. Dušík, P. Jindrová. 1998. „Czech Republic.“ Pp. 155–180 in *Doors to Democracy. Current Trends and Practices in Public Participation in Environmental Decisionmaking in Central and Eastern Europe*. Szentendre: The Regional Environmental Center for Central and Eastern Europe.
- Lacina, Karel. 2003. „Some Topical Problems Connected With New Public Management Principles Implementation In Contemporary European Public Administration – As The Example For Public Administration Reforms Stre-

- nghening In Central Europe.“ in *Aktuální otázky rozvoje regionů III. Svoboda nad Úpou, sborník z konference*. Pardubice: FES UP.
- Linek, L., D. Trnka. 2005. „Nové způsoby vládnutí a proměna vztahu veřejné správy a občanů.“ Pp. 41-58 in Z. Mansfeldová, A. Kroupa (eds.). *Participace a zájmové organizace v České republice*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Lowndes, V., L. Pratchett, G. Stoker. 2006. „Local Political Participation: The Impact of Rules-In-Use.“ *Public Administration* 84 (3): 539–561.
- Maier, Karel. 2001. „Citizen Participation in Planning: Climbing a Ladder?“ *European Planning Studies* 9 (6): 707–719.
- Malý, I., S. Škarabelová. 2003. „Problémy organizací občanské společnosti.“ Pp. 35–42 in M. Jetmar (ed.). *Společnost v přechodu: Obnova partnerství*. Praha: MMR ČR.
- Mansfeldová, Z., S. Nalecz, E. Priller, A. Zimmer. 2004. „Civil Society in Transition: Civic Engagement and Nonprofit Organizations in Central and Eastern Europe after 1989.“ Pp. 100–119 in A. Zimmer, E. Priler (eds.). *Future of Civil Society. Making Central European Nonprofit-Organizations Work*. Wiesbaden: VS VERLAG Für Sozialwissenschaften.
- McClosky, H. 1968. „Political Participation.“ P. 252 in D. L. Sills (ed.). *International Encyclopedia of the Social Sciences*. New York: Macmillan.
- Mech, Josef (ed.). 2005. *Partnerství a konkurence veřejného a soukromého sektoru*. Brno: MU.
- Mička, Pavel. 2004. *Občanská participace ve veřejné politice*. Rigorózní práce FSV UK, vedoucí Miroslav Purkrábek. Praha: FSV UK.
- Mleziva, Emil. 1999. „Zájem občanů o veřejnou politiku a o účast na veřejné politice.“ Pp. 89–121 in Eva Křížová, Miroslav Purkrábek (eds.). *Občané a centrální politické rozhodování v České republice*. Praha: FSV UK.
- Mokrá, Kateřina. 2006. *Názory zadavatelů na komunitní plánování jako metodu vytváření lokální koncepce sociálních služeb*. Bakalářská práce FSS MU. Vedoucí práce Kateřina Kubalčíková. Brno: FSS MU.
- Müller, Karel. 2002. „Koncept občanské společnosti – vymezení pojmu a dilemata.“ in *Občanský sektor, studie a souvislosti*. Praha: FHS UK.
- „Nějaké donkichotství je pořád třeba: Rozhovor s Ivanem Úlehrou.“ 2007. [online]. *Sociální revue* [cit. 27. 7. 2007]. Dostupné z: <<http://socialnirevue.cz/item/nejake-donkichotstvi-je-porad-treba>>.
- Nejdl, Pavel. 2004. *Přístup lokálních představitelů v České republice k občanské participaci*. Bakalářská práce FSV UK, vedoucí Hynek Jeřábek. Praha: FSV UK.
- Nejdl, Pavel. 2007. *Svobodná participace jako étos rozvoje občanské společnosti*. Diplomová práce FSV UK, vedoucí Ivo Bayer. Praha: FSV UK.
- Nekola, Martin. 2004. „Politická participace a efektivita vládnutí.“ Pp. 322–340 in Jiří Kabele (ed.) et al. *Rozvoj české společnosti v Evropské unii. I, Sociologie, Prognostika a správa*. Praha: Matfyzpress.
- Nekola, Martin. 2005. „Politická podpora v postojích české veřejnosti: Veřejnost a elity v demokracii.“ Pp. 15–37 in Pavol Frič, Martin Nekola, Libor Prudký. *Veřejnost a elity jako aktéři modernizace*. Praha: CESES FSV UK.
- Neziskové organizace šestkrát jinak*. 2001. Praha: Nadace Open Society Fund Praha.
- Neziskovky a regionální rozvoj. Analýza spolupráce nestátních neziskových organizací a veřejné správy na tvorbě krajských rozvojových dokumentů relevantních pro EU*. 2003. Praha: CPKP.
- Novotná, Eliška. 2004. „Management partnerských procesů při správě věcí veřejných ve venkovském prostoru.“ Pp. 238–241 in *Public Administration 2004, Sborník příspěvků z vědecké konference*. Lázně Bohdaneč, Pardubice: Univerzita Pardubice.
- Nový, Jan. 2004. „Zapojení veřejnosti do rozhodování veřejné správy.“ Pp. 249–253 in *Public Administration 2004, Sborník příspěvků z vědecké konference*. Lázně Bohdaneč, Pardubice: Univerzita Pardubice.
- O’Cinneide, Michael. 2003. „Rady rozvoje hrabství a měst: Nový model správy usilující o zlepšení místního rozvoje v Irsku.“ Pp. 21–28 in M. Jetmar (ed.). *Společnost v přechodu: Obnova partnerství*. Praha: MMR ČR.
- Ochrana, František a kol. 2004. *Modernizace veřejné správy a vybraných veřejných služeb*. Praha: CESES FSV UK.

2. Participace a partnerství na lokální úrovni v českém sociálním výzkumu

- Potluka, Oto. 2005. „Decentralizace a spolupráce mezi soukromým a veřejným sektorem.“ in *Partnerství a konkurence veřejného a soukromého sektoru*. Brno: MU.
- Public Administration 2004, Sborník příspěvků z vědecké konference. 2004. Lázně Bohdaneč, Pardubice: Univerzita Pardubice.
- Purkrábek, Miroslav. 1996. „Občan a veřejná politika.“ Pp. 9–39 in M. Purkrábek a kol. *Veřejná politika a její aktéři. Z poznatků empirických výzkumů občanů, lokálních reprezentantů a poslanců parlamentu České republiky (1994–1996)*. Praha: FSV UK.
- Putnam, Robert. 1993. *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.
- Rakušanová, Petra. 2004. „Třetí sektor a občanská participace v České republice.“ Pp. 155–172 in Markéta Škodová. *Česko-slovenské sociologické dny*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Rakušanová, Petra. 2005a. „Třetí sektor a občanská participace v České republice.“ in Z. Mansfeldová, A. Kroupa (eds.). *Participace a zájmové organizace v České republice*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Rakušanová, Petra. 2005b. *Civil Society and Civic Participation in the Czech Republic*. Sociologické studie/Sociological Studies 05:05. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Rakušanová, P., B. Řeháková. 2006. *Participace, demokracie a občanství v evropském kontextu*. Sociologické studie/Sociological Studies 06:3. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Reitschmiedová, Alena. 1998. *Práce s veřejností a místní agenda 21*. Praha: MŽP ČR.
- Richardson, T., J. Dusík, P. Jindrová. 1999. „Paralelní participace veřejnosti: Odpověď na lhostejnost při rozhodování.“ *Urbanismus a územní rozvoj* (1): 2–8.
- Rigel, Filip. 2007. *Místní referendum v České republice z teoretického a empirického hlediska*. Rigorózní práce PF MU. Brno: PF MU.
- Schmeidler, K., I. Jančářová. 1999. „Participační plánování a účast veřejnosti v proceduře posuzování vlivů činností na životní prostředí.“ *Urbanismus a územní rozvoj* (2): 27–32.
- Skovajsa, Marek. 2006. *Politická kultura. Přístupy, kritiky, uplatnění ve zkoumání politiky*. Praha: Karolinum.
- Slosiarik, Martin. 2000. „Občiansky potenciál ako diferencujúci faktor rozvoja sídla.“ *Sociológia* 32 (2): 153–179.
- Specifické role aktérů v regionálním partnerství*. 2006. Zpracoval DHV ČR. Praha: MMR ČR.
- Stachová, Jana. 2005. *Občanská společnost v regionech České republiky*. Sociologické studie/Sociological Studies 05:6. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Suchel, Jakub. 2005. *Občanský sektor a samospráva v Praze. Vymezení a porovnání spolupráce obecní samosprávy a nevládních neziskových organizací ve správních obvodech Hl. města Prahy 1–22*. Diplomová práce FHS UK. Konzultant práce: Karel Müller. Praha: FHS UK.
- Švolíková, Olga. 2005. „Partnerství sociálnej inklúzie a ich realizácia v Slovenskej republike.“ in Josef Mech (ed.). *Partnerství a konkurence veřejného a soukromého sektoru*. Brno: MU.
- Vajdová, Tereza. 2005. *Česká občanská společnost 2004: Po patnácti letech rozvoje. Zpráva z projektu CIVICUS Civil Society Index pro Českou republiku*. Brno: CERM.
- Vajdová, Zdenka. 1997. *Politická kultura lokálních politických elit: Srovnání českého a východoněmeckého města*. Pracovní texty/Working Papers 97:03. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Vajdová, Zdenka. 1999. „Starostové v obcích a městech v sedmém roce existence samosprávy.“ Pp. 31–46 in *Cahiers du CEFRES* No 16. Praha: CEFRES.
- Vajdová, Z., T. Kostelecký. 1997. „Politická kultura lokálních společenství: případ tří měst.“ *Sociologický časopis/Czech Sociological Review* 33 (4): 445–465.
- Vajdová, Z., J. Stachová. 2005. „Politická kultura české populace v regionálním rozměru.“ *Sociologický časopis/Czech Sociological Review* 46 (5): 881–902.
- Varvažovská, Pavla. 2003. „Nestátní neziskové organizace a stát – regionální rozvoj.“ in *Aktuální otázky rozvoje regionů III. Svoboda nad Úpou, sborník z konference*. Pardubice: FES UP.

Zatloukal, Leoš. 2006. „Komunitní plánování sociálních služeb v obcích – střet organizačních kultur?“ *Sociální práce* (3): 82–94.

Zika, Josef. 2003. *Vzorce občanské opozice na malém městě*. Bakalářská práce FSS MU. Vedoucí práce: Radim Marada. Brno: FSS MU.

3. Pojmy partnerství a participace v tištěných médiích

Věra Patočková

3.1. Úvod

Ústředními pojmy projektu *Partnerství a participace v místní veřejné správě: význam, praxe, příslib* jsou pojmy partnerství a participace. Jedním z dílčích cílů projektu je porozumění tomu, jak jsou tyto pojmy vnímány a užívány. Na tomto místě je třeba upozornit na určitou odlišnost této kapitoly od následujících kapitol, které se věnují obsahové analýze vybraných plánovacích dokumentů regionálního rozvoje a obsahové analýze volebních programů politických stran a prohlášení vlády.

Obsahová analýza tištěných medií, která je předmětem této kapitoly, na rozdíl od dvou následujících kapitol neanalyzuje dokumenty předem vybrané. Naopak na základě zadaného klíčového slova jsou nalezeny dokumenty, v našem případě články a zprávy, v nichž se klíčové slovo vyskytuje, které jsou poté předmětem naší analýzy.

Existují však další významné odlišnosti. Plánovací dokumenty, volební programy politických stran nebo prohlášení vlády jsou rozsáhlejší dokumenty koncepční povahy s několikaletým výhledem do budoucnosti, v nichž jsou prezentované informace formulovány v obecné rovině. Článek či zpráva v denním tisku nebo týdeníku má nepoměrně menší rozsah a ve většině případů referuje o konkrétních příkladech, které jsou plánovány, probíhají nebo proběhnou. Primárním cílem je informovat, čímž se liší například od volebních programů politických stran, které se snaží na základě svého volebního programu získat voliče pro svou stranu ve volbách. Z tohoto důvodu se velmi liší používaný slovník. Frekvence některých termínů, které jsou sledovány v jiných kapitolách, jako je „spolupráce“, „účast“ a „důvěra“, je ve sledovaných titulech tištěných médií velmi vysoká, pohybuje se v řádu stovek až tisíců za kalendářní rok.¹⁴ Navíc články, v nichž se klíčové slovo vyskytuje, jsou vyhledávány bez ohledu na hlavní téma článku, přičemž relevance hledaného slova k vlastnímu obsahu článku a zejména k předmětu zájmu našeho projektu nemusí být příliš velká.

Řešením není v tomto případě ani omezení vyhledávaného výrazu pomocí obecné charakteristiky jednotlivých účastníků potenciální spolupráce, například pomocí výrazů¹⁵ „spolupráce veřejného“ (sektoru), „spolupráce s veřejným“ (sektorem), „spolupráce s veřejností“, „spolupráce neziskové“

14 Pojem důvěra se například vyskytl v deníku *Hospodářské noviny* v 997 článcích, pojem účast v tomtéž titulu v 1191 článcích. Pojem spolupráce se vyskytl v 2028 článcích deníku *Mladá fronta DNES* a v 477 příspěvcích v týdeníku *Ekonom*.

15 Vyhledávány byly všechny gramatické podoby uvedených výrazů.

(organizace) nebo „spolupráce neziskového“ (sektoru), „spolupráce s neziskovou“ (organizací), „spolupráce s neziskovým“ (sektorem), případně „zapojování veřejnosti“, „účast veřejnosti“, „účast veřejné“ (správy) apod., výskyt článků s těmito výrazy je velmi malý.¹⁶ Vzhledem k tomu, že články a zprávy v tištěných médiích referují většinou o konkrétních případech spolupráce, jsou v člancích většinou uvedena jména jednotlivých spolupracujících subjektů a nikoli pouze jejich obecné zařazení mezi subjekty veřejné správy či veřejného sektoru nebo neziskové organizace, komerční sektor apod. Pokud jde o termíny sociální soudržnost, sociální koheze a sociální kapitál, výskyt těchto výrazů je ojedinělý.

Vzhledem k těmto odlišnostem se proto tato kapitola na rozdíl od kapitol, které se věnují obsahové analýze vybraných plánovacích dokumentů regionálního rozvoje a obsahové analýze volebních programů politických stran a prohlášení vlády, zaměřuje především na ústřední pojmy projektu – tedy pojmy partnerství a participace. Pojmům spolupráce, účast a důvěra se v této kapitole věnovat nebudeme.¹⁷ Hlavním cílem této kapitoly tedy je přiblížit, jak často a v jakých souvislostech se v tištěných médiích můžeme setkat s pojmy partnerství a participace a v závěru této kapitoly bude také zmíněn kontext, ve kterém se v médiích objevily okrajově se vyskytující pojmy sociální soudržnost, sociální koheze a sociální kapitál.

Masová média jsou jedním z významných zdrojů informací, na jejichž základě si lidé formují svůj názor na vnímání obsahu těchto termínů a kontexty, v nichž o těchto termínech uvažují.

Pokud budeme hledat význam pojmů partnerství a participace ve slovnících, můžeme se setkat například s následujícími výklady. Petráčková a Kraus u hesla participace v *Akademickém slovníku cizích slov* uvádějí: „Participace – kniž. účast, účastenství, podíl; obch. p. na zisku; filoz. jeden ze základních pojmů platónského učení o idejích k určení vztahu jednotlivých věcí k idejím; sociol. svazek mezi lidmi založený na citové afinitě, důležitý pro sjednocení v jedné komunitě.“ [Petráčková, Kraus 2000: 571]

Samostatné heslo partnerství v tomto slovníku nenajdeme, slovo partnerství je pouze uvedeno u hesla partner. „Partner (partnerka) 1. společník, druh, účastník (zvl. hry, zábavy apod.), spoluhráč, protihráč; 2. manžel; partnerský, příd. p. vztah; partnerství“ [Petráčková, Kraus 2000: 571].

Naopak v *Sociologickém slovníku* [Jandourek 2001] se heslo participace nevyskytuje, ale můžeme zde najít heslo partnerství. Partnerství (partnership) je zde charakterizováno jako „(v)ztah, který je na rozdíl od přátelství orientován nikoli k osobnosti partnera, ale ke společnému cíli. Je dán společnou účastí v nějakém podnikání, sdílením povolení, zájmu, úkolu s vysokou mírou vzájemné závislosti a potřeby kooperace. Tím se liší od kamarádství nebo známosti.“ [Jandourek 2001: 182]

Velký sociologický slovník z roku 1996 uvádí pouze heslo partnerství sociální. To definuje jako formu spolupráce mezi zaměstnavateli a organizacemi zaměstnanců v nadpodnikové oblasti. „Mnohé odbory dávají přednost označení hospodářské partnerství, jelikož zastávají názor, že zaměstnavatelé a zaměstnanci mohou být partnery především v hosp. sféře, kde vznikají společné hosp. problémy

16 Některé z těchto článků byly vyhledány i v souvislosti se slovem „partnerství“, například se jedná o články, které zmiňují komunitní plánování.

17 Pokud jde o problematiku spolupráce obcí, můžeme zde odkázat na stať „Mediální obraz spolupráce obcí v časopisech Veřejná správa a Moderní obec“ [Patočková 2006]. Tento text je zaměřen na analýzu příspěvků publikovaných v letech 2001 až 2005 ve zmíněných časopisech, které referují o nejrůznějších formách spolupráce obcí. Vzhledem k jinému cíli analýzy však byly články vybírány jiným způsobem.

i zájmy. ... V demokr. společnosti není partnerství sociální nic jiného než mechanismus regulace a řešení vzniklých hosp. a soc. problémů.“ [Velký sociologický slovník 1996: 757]

Pojem participace je v našem projektu pojímán poněkud úžeji. Našemu pojetí spíše odpovídá definice uvedená ve *Slovníku antropologie občanské společnosti*, která vedle významu „mít účast“ (z latinského *partem capeu*), podílnictví, podílení a Platónova modelu vztahu věcí k idejím uvádí „(v) současné politické teorii názor, že se na řízení a rozhodování mají podílet pokud možno všichni, jichž se to týká – v podniku, v obci, ve státě (participační demokracie).“ [Dohnalová, Malina 2006: 500]

Pokud jde o heslo partnerství, *Slovník antropologie občanské společnosti* uvádí následující definici. „Partnerství (z angličtiny: partnership; společenství; společné zájmy), princip uplatňovaný v členských zemích Evropské unie při řešení ekonomických a sociálních problémů. Partnerství by mělo zahrnovat co možná nejširší škálu organizací včetně ústředních vlád a regionálních a místních samospráv, orgánů odpovědných za výplatu sociálních dávek, organizací zaměstnavatelů a podnikatelů, odborů, nevládních organizací, organizací občanské společnosti a organizací zastupujících zájmy nezaměstnaných a etnických menšin. Smyslem těchto partnerství by mělo být úsilí o politiku integrace a spjitosti národních, regionálních a místních programů vytváření pracovních míst, například koordinace politik zaměstnanosti a trhu práce s podnikáním, tvorbou infrastruktury a rozvojem.“ [Dohnalová, Malina 2006: 501]

Vedle těchto hesel se můžeme s různými definicemi setkat i v odborné literatuře. Například Arnstein definuje ve svém článku „A Ladder of Citizen Participation“ partnerství jako jednu z nejvyšších forem občanské participace [Arnstein 1969].

Pokud jde o pojmy sociální koheze, sociální soudržnost a sociální kapitál, ve slovnících se můžeme setkat pouze s posledně zmíněným pojmem. Ve *Slovníku antropologie občanské společnosti* je sociální kapitál definován jako „souhrn sociálních konexí, počestnosti a vážnosti, sociálních kontaktů. Zahrnuje různé složky jako rodinu, tradice, vzdělání, neformální autoritu, solidaritu, kolektivní odpovědnost, účast v občanských sdruženích, regionální, národní a etnickou identitu a vazby.“ [Dohnalová, Malina 2006: 589] Podobně je sociální kapitál definován i ve *Velkém sociologickém slovníku* [Velký sociologický slovník 1996] a *Sociologickém slovníku* [Jandourek 2001].

Uvedená slovníková hesla vedle toho, že byla publikována v jiné době, pocházejí i z různě zaměřených slovníků – slovník cizích slov, sociologický slovník, slovník antropologie občanské společnosti.

Zejména pokud jde o heslo partnerství, můžeme se setkat s různými výklady tohoto pojmu. Můžeme se setkat s heslem, které uvažuje o partnerství spíše v interpersonální rovině, s heslem, které se zaměřuje na vztah zaměstnavatelů a organizací zaměstnanců až po partnerství, které klade důraz na širokou škálu nejrůznějších organizací od ústředních vlád, přes samosprávy, podnikatelské organizace, odbory až po nevládní organizace a organizace občanské společnosti. Podívejme se tedy nyní, jak často a v jakých souvislostech jsou používány tyto termíny v tištěných médiích.

Sledované tituly a způsob vyhledávání

Pro obsahovou analýzu byly vybrány deník *Mladá fronta DNES*, deník *Hospodářské noviny* a týdeník *Ekonom*.¹⁸ *Mladá fronta DNES* je celostátní deník s vysokou sledovaností, který se obecně těší největší důvěře ze všech celostátních deníků [viz Škodová 2006, 2007]. Navíc obsahuje regionální přílohy, které nyní vycházejí v každém vydání deníku a přinášejí informace, které nejsou podstatné pro celostátní vydání, ale jsou významné pro danou lokalitu.

Hospodářské noviny, které se prezentují jako „prestižní deník se zaměřením na ekonomiku“, nemají sice tak početnou čtenářskou obec, ale tím, že svým zaměřením primárně oslovují jinou cílovou skupinu čtenářů než deník *Mladá fronta DNES*, mohou články uveřejněné v tomto deníku přinášet informace, které by mohly informace z deníku *Mladá fronta DNES* doplnit. Deníky doplňuje časopis *Ekonom*, který vychází týdně. Zatímco se první dva tituly zaměřují na každodenní zpravodajství, u týdeníku lze přepokládat, že vzhledem k jinému charakteru příspěvků by rovněž mohl náš pohled na význam těchto termínů opět obohatit. Ve všech případech se jedná o zavedené tituly s mnohaletou tradicí. Nejedná se tedy o tituly, které by si teprve hledaly své místo na trhu, a nedochází zde tedy k výrazným obsahovým nebo kvalitativním změnám.

K vyhledání relevantních článků, na nichž je založena následující obsahová analýza, byly použity fulltextové databáze, které umožňují zadat klíčová slova či výrazy. Byl použit elektronický archiv deníku *Mladá fronta DNES*, který obsahuje plné texty článků otištěných v deníku *Mladá fronta DNES* od 1. 1. 1996 a obsahuje rovněž regionální přílohy (od 1. 4. 1998). Pro vyhledávání článků v deníku *Hospodářské noviny* a týdeníku *Ekonom* byl použit online archiv vydavatelství *Ekonomia*, a. s., jehož součástí je on-line archiv deníku *Hospodářské noviny* s plnými texty od roku 1995 a on-line archiv týdeníku *Ekonom* s plnými texty od roku 1997.

3.2. Partnerství

3.2.1. Frekvence výskytu pojmu partnerství

Podívejme se nejdříve, jak často se s pojmem partnerství můžeme v médiích setkat. Narůstá s časem frekvence výskytu tohoto pojmu, nebo se tento pojem objevuje ve sledovaných titulech zhruba stejně často? Uvedené archivy nám nabízejí srovnání výskytu sledovaných termínů od roku 1995 pro *Hospodářské noviny*, od roku 1996 pro *Mladou frontu DNES* a od roku 1997 pro časopis *Ekonom*.

Podívejme se nejprve na výskyt pojmu partnerství v celostátním deníku *Mladá fronta DNES*.

¹⁸ Z široké nabídky tištěných titulů, které jsou dnes k dispozici, jsme se pro naši analýzu rozhodli vybrat zástupce těch, které jsou určeny široké veřejnosti a které jsou vnímány jako „seriozní“. Neanalyzovali jsme tedy proto žádný z „bulvárních“ titulů ani ze specializovaných odborných periodik, z tohoto důvodu jsme do naší analýzy nezařadili například ani tituly *Veřejná správa* či *Moderní obec*.

Tabulka 3.1. Výskyt pojmu partnerství v deníku Mladá fronta DNES v letech 1996–2006

Rok	Počet článků s výskytem pojmu partnerství	Počet článků s výskytem pojmu partnerství ne registrované ¹⁹	Počet článků s výskytem pojmu registrované partnerství ²⁰
1996	0	0	0
1997	3	3	0
1998	4	3	1
1999	131	110	25
2000	262	241	22
2001	353	306	62
2002	419	372	51
2003	319	295	28
2004	473	410	78
2005	472	416	68
2006	667	476	248

Zdroj: elektronický archiv deníku Mladá fronta DNES.

Z tabulky 3.1 je patrný výrazný nárůst výskytu pojmu partnerství v deníku Mladá fronta DNES. V roce 1996 se tento pojem nevyskytoval v žádném článku uveřejněném v tomto deníku, v letech 1997 a 1998 se pak tento pojem vyskytoval pouze okrajově. Nárůst začíná od roku 1999. Roky 2004 a 2005 jsou vyrovnané s počtem příspěvků 473 a 472.

Podstatné je zde připomenout, že součástí jednotlivých vydání deníku Mladá fronta DNES se staly také regionální přílohy, které jsou v archivu k dispozici od dubna roku 1998. Podrobněji byly analyzovány články uveřejněné v roce 2006. Ukázalo se, že většina příspěvků, v nichž se vyskytuje výraz partnerství ne registrované,²¹ se objevuje právě v těchto regionálních přílohách.

Pokud jde o výraz partnerství, jedním z častých významů, se kterým se můžeme setkat v posledních letech, je partnerství registrované. Rok 2006 je pro toto téma zvláště významný, protože v něm došlo k završení legislativního rámce, na jehož základě lze od 1. 7. 2006 registrované partnerství uzavřít. Proto v tomto roce také, jak je patrné z tabulky 3.1, graduje výskyt tohoto termínu ve sledovaném

19 Počet článků byl vyhledáván pomocí výrazu partnerství not w/5 registrovan*, který umožňuje vyhledat články, v nichž se ve vzdálenosti do 5 slov od slova partnerství nesmí vyskytovat žádná podoba slova registrované; ve výrazu registrovan* nahrazuje hvězdička libovolný počet znaků. To však zároveň nevylučuje, že se v daném článku výraz registrované partnerství vůbec nevyskytuje. Pokud se v jednom článku vyskytl jak výraz registrované partnerství, tak slovo partnerství bez tohoto přídavného jména, je příslušný článek zahrnut jak ve sloupci partnerství ne registrované, tak ve sloupci registrované partnerství. Z tohoto důvodu překračuje součet sloupců partnerství ne registrované a registrované partnerství celkový počet příspěvků v daném roce, v nichž se vyskytuje slovo partnerství a který je uveden ve sloupci partnerství.

20 Počet článků byl vyhledáván pomocí výrazu partnerství w/5 registrovan*, slovo partnerství se musí vyskytovat nejdále 5 slov od slova registrované; ve výrazu registrovan* nahrazuje hvězdička libovolný počet znaků a umožňuje vyhledat různé gramatické tvary tohoto slova.

21 Z 476 článků se jich 362 (tj. více než tři čtvrtiny) objevilo v některé z regionálních příloh a pouze 114 v hlavním celostátním vydání deníku.

deníku. Pokud se zaměříme na počet článků nebo zpráv, v nichž se vyskytuje slovo partnerství bez přídavného jména registrovaný, není již rozdíl mezi rokem 2004, 2005 a 2006 tak výrazný.

Podívejme se nyní, kolik článků se slovem partnerství vyšlo v letech 1995–2006 v deníku *Hospodářské noviny* a v letech 1997–2006 v časopise *Ekonom*.

Tabulka 3.2. Výskyt pojmu partnerství v deníku *Hospodářské noviny* v letech 1995 až 2006 a časopisu *Ekonom* v letech 1997–2006

Rok	Počet článků s výskytem pojmu partnerství v deníku <i>Hospodářské noviny</i>	Počet článků s výskytem pojmu partnerství v časopise <i>Ekonom</i>
1995	284	–
1996	219	–
1997	254	60
1998	219	66
1999	239	63
2000	289	66
2001	274	57
2002	231	50
2003	207	51
2004	223	67
2005	282	92
2006	265	69

Zdroj: online archiv vydavatelství *Ekonomia*, a. s.

Na rozdíl od deníku *Mladá fronta DNES* se v deníku *Hospodářské noviny* počet článků, ve kterých se vyskytuje slovo partnerství, v průběhu jednotlivých let příliš neliší, v roce 1995 byl dokonce o něco vyšší než v roce 2006. Počet příspěvků, ve kterých se vyskytuje slovo partnerství, se v *Hospodářských novinách* v letech 1995–2006 pohyboval mezi 207–289 ročně.

Také u časopisu *Ekonom* nedochází k významným změnám v počtu článků s výskytem slova partnerství za jednotlivé roky. Podle očekávání je vzhledem k jiné frekvenci vydávání tohoto titulu počet příspěvků výrazně nižší než u deníků. Výraznější rozdíl lze zaznamenat pouze u roku 2005, kdy vyšlo v časopise celkem 92 článků, v nichž se vyskytovalo slovo partnerství. Jinak se počet příspěvků pohybuje v intervalu 50–69 za jednotlivý rok.

3.2.2. Pojem partnerství – kontext a obsah

Články, ve kterých se vyskytuje slovo partnerství a které byly ve sledovaných titulech otištěny v roce 2006, byly sledovány podrobněji. Pojem partnerství je používán v různých souvislostech. Toto slovo slouží především k charakteristice vztahu mezi dvěma (nebo více) subjekty. Často je zmiňováno ve

Tabulka 3.3. Partnerství – výskyt témat v deníku Mladá fronta DNES, v deníku Hospodářské noviny a týdeníku Ekonom v roce 2006

Rok 2006	Mladá fronta DNES		Hospodářské noviny		Ekonom	
	Počet příspěvků	Podíl tématu na výskytu pojmu partnerství v daném titulu	Počet příspěvků	Podíl tématu na výskytu pojmu partnerství v daném titulu	Počet příspěvků	Podíl tématu na výskytu pojmu partnerství v daném titulu
Mezinárodní partnerství	90	13,49%	43	16,23%	14	20,29%
Partnerství politiků nebo politických stran	16	2,40%	6	2,26%		
Partnerství veřejného a soukromého sektoru	20	3,00%	21	7,92%	13	18,84%
Partnerství a kraje	17	2,55%			1	1,45%
Regionální partnerství	3	0,45%				
Partnerství uzavíraná obcemi	11	1,65%	1	0,38%		
Partnerství napříč sektory	2	0,30%	3	1,13%	2	2,90%
Partnerství mezi organizacemi komerčního charakteru	20	3,00%	49	18,49%	17	24,64%
Partnerství mezi organizacemi komerčního charakteru a jinými organizacemi	13	1,95%	24	9,06%	3	4,35%
Program Partnerství Ministerstva vnitra	46	6,90%				
Nadace Partnerství	94	14,09%	6	2,26%		
Partnerství pro Kolínsko	7	1,05%				
Leader +, MAS, EQUAL TIMUR	6	0,90%	3	1,13%		
Princip partnerství	12	1,80%	2	0,75%		
Interpersonální partnerství	278	41,68%	90	33,96%	16	23,19%
Umění a vzdělávací akce, odborné publikace	14	2,10%	6	2,26%	2	2,90%
Ostatní	18	2,70%	11	4,15%	1	1,45%
Celkem	667	100,00%	265	100,00%	69	100,00%

Zdroj: elektronický archiv deníku Mladá fronta DNES, online archiv vydavatelství Ekonomia, a. s.

významu uzavírání partnerství, případně článek referuje o probíhajícím partnerství, nabídkách na partnerství nebo jeho ukončení. Slovo partnerství se také často objevuje v názvu – například smluv (Smlouva o partnerství a spolupráci), ve jménech nadací (Nadace Partnerství), programů (program Partnerství MV) nebo i organizací (Poradna pro rodinu partnerství). Někdy je také zmiňován obecně princip partnerství. Tabulka 3.3 poskytuje přehled o možných formách partnerství, tak jak byly zmíněny v deníku *Mladá fronta DNES*, deníku *Hospodářské noviny* a týdeníku *Ekonom* v roce 2006 především s ohledem na zmíněný projekt *Partnerství a participace v místní veřejné správě: význam, praxe, příslib*. Zaměřujeme se zde zejména na subjekty, mezi kterými se partnerství odehrává nebo se o něm uvažuje.

V následujícím textu se budeme věnovat jednotlivým kategoriím vymezeným v tabulce 3.3 podrobněji. Zaměříme se především na představení jednotlivých podob partnerství, které jsou do této kategorie zahrnuty. Pokud se jednotlivé tituly liší v tom, jak o dané problematice referují, je na tuto skutečnost poukázáno. V případě, že je dané téma relevantní pro náš projekt zaměřený na partnerství odehrávající se na lokální úrovni, bude v textu stručně shrnut i obsah článků, v nichž se pojem partnerství vyskytl. Je třeba upozornit, že všechny informace, které budou v následující části uvedeny, vycházejí pouze z článků výše zmíněných titulů, v nichž se vyskytlo slovo partnerství. Nelze je tedy chápat jako charakteristiku současného reálného stavu v jednotlivých oblastech, ale pouze jako odraz tohoto stavu v médiích.²²

Mezinárodní partnerství

Strategické partnerství, privilegované partnerství, ale i partnerství z rozumu – to jsou pojmy, které charakterizují partnerství mezi jednotlivými státy, nebo mezi státy a seskupeními států, jako je NATO a EU. Pokud jde o mezinárodní partnerství států, informace se týkají zejména buď příprav konkrétních smluv, členství států v nadnárodních strukturách, nebo citace z projevů politiků při státních návštěvách. Termín partnerství často také vymezuje vztah, který je určitým způsobem exkluzivní, nicméně má zároveň jistá omezení. Jedná se o případy, kdy určitým zemím není nabídnuto plné členství, ale z obou stran je zájem o úzkou spolupráci. Místo členství je tedy nabídnuto partnerství. Jedná se například o vztah Turecka a Evropské unie, kdy je nejčastěji zmiňován termín „privilegované partnerství“, a také se jedná o předvstupní program NATO Partnerství pro mír. Podobně se hovoří i o změně ve vztahu Německa a Ruska: „Do vztahů mezi Berlínem a Moskvou přichází změna, stále častěji se mluví o partnerství, jež nahrazuje bývalé přátelství.“ (*Hospodářské noviny* 16. 1. 2006)

Pokud jde o tuto kategorii, můžeme zde najít výrazný rozdíl mezi deníkem *Mladá fronta DNES* a ostatními tituly. Zatímco v týdeníku *Ekonom* a s jedinou výjimkou i v deníku *Hospodářské noviny* jsou všechny články zaměřeny na partnerství mezi státy, více než polovina příspěvků (56,66 %) deníku *Mladá fronta DNES* zařazených do kategorie mezinárodní partnerství se týká partnerství mezi českým a zahraničním městem. Některá tato partnerství již probíhají desetiletí, jiná jsou teprve ve stadiu příprav partnerských smluv. V rámci těchto partnerství probíhají nejčastěji kulturní akce, vzájemné návštěvy pěveckých a tanečních souborů, jsou organizovány výstavy umělců partnerských měst nebo výstavy, jejichž témata s partnerským městem nějak souvisí, například se jedná o výstavu, která part-

22 Tento obraz je třeba navíc pokládat pouze za částečný z toho důvodu, že naše analýza je založena na pojmu partnerství, případně participace a lze se domnívat, že sledované tituly mohly uveřejnit články, které se dané problematiky týkají, ale v nichž se sledované výrazy partnerství a participace nevykytují.

nerské město představuje či mapuje dosavadní spolupráci v rámci partnerství.²³ Další častou náplní partnerství jsou pracovní návštěvy zastupitelů. Ty bývají také uváděny jako nejčastější cíl zahraničních služebních cest zastupitelů. V několika případech si od uzavření partnerství se zahraničním městem slibují zastupitelé českého města lepší přístup k fondům EU a možnost jejich čerpání.

Většinou toto partnerství bývá hodnoceno pozitivně, objevují se však i hlasy, že je formální, a také informace o tom, že města dostávají nabídky partnerství, které buď zvažují nebo i zamítají. Je příznačné, že všechny články věnované partnerství měst byly otištěny v regionálních přílohách deníku *Mladá fronta DNES*.

Podobně bývá uzavíráno také partnerství mezi regiony, i když počet příspěvků věnovaný této problematice je výrazně nižší, celkem se objevilo 7 příspěvků v deníku *Mladá fronta DNES* a 1 příspěvek v deníku *Hospodářské noviny*, které se týkaly partnerství českého kraje se zahraničním regionem či regiony, z nichž činnost některých byla podpořena z fondů EU, v jednom případě se jednalo o projekt českého svazku obcí se zahraničním subjektem, který byl rovněž podpořen z fondů Evropské unie.

Partnerství však také existuje mezi českou a zahraniční farností, mezi českými a německými školkami, českými a zahraničními školami a univerzitami nebo mezi různými organizacemi, především kulturními, které sídlí v různých zemích.

Partnerství politických stran nebo politiků

Články, které patří do této kategorie, se vyskytly pouze v denících. Články uveřejněné v *Mladé frontě DNES* se týkají především povolebního uspořádání po volbách do Poslanecké sněmovny PČR a především po podzimních obecních volbách. Nejčastějším termínem je koaliční partnerství, objevuje se však i výraz nechtěné partnerství. Jako partneři jsou v tomto případě většinou uváděny jednotlivé politické strany, v některých případech jsou uvedena jména předsedů stran. Zde je opět možné sledovat rozdíl mezi příspěvky otištěnými v hlavním vydání a v regionálních přílohách deníku *Mladá fronta DNES*. V hlavním vydání vyšly články, které se týkaly povolebních jednání po volbách do Poslanecké sněmovny PČR a příspěvek věnovaný situaci na Slovensku. Články týkající se povolebních koalic v jednotlivých městech a obcích lze najít v regionálních přílohách. *Hospodářské noviny* v tomto případě spíše komentují situaci v zahraničí.

Partnerství veřejného a soukromého sektoru

Pokud sledujeme procentní zastoupení, byla tato kategorie významněji zastoupena v týdeníku *Ekonom*. Tyto příspěvky jednak zmiňují obecně spolupráci mezi veřejným a soukromým sektorem, informují například o programu EU, který je mimo jiné určen pro podporu zvýšení kvality partnerství veřejného a soukromého sektoru, nebo o proběhlé konferenci, jejímž tématem bylo partnerství státu a soukromého sektoru. Články se v obecné rovině zmiňují i o exportní akademii, kterou stát podpoří v rámci partnerství s podnikatelským sektorem či o koncepci oficiálních účastí na mezinárodních výstavách a veletrzích, jejímž bodem je mimo jiné i vytvořit výraznější partnerství státu a vystavovatelů. Většina příspěvků však chápe tento termín úžeji jako tzv. PPP (Public private partnership). Články informují, že v rámci PPP projektů se uvažuje o financování výstavby některých úseků dálnice D3

23 Takovéto výstavy bývají organizovány zejména v době výročí uzavření partnerství.

a jedné z věznic v Rapotíně²⁴ nebo sportovně rekreačního areálu na Žďársku ze soukromých zdrojů. O využití soukromých financí v rámci partnerství veřejného a soukromého sektoru se také uvažuje jako o jedné z možností financování nového kampusu pro univerzitu v Ústí nad Labem. Připravuje se projekt na modernizaci nemocnice v Pardubicích, či na stavbu justičních paláců v Ústí nad Labem a Karlových Varech. Navrhuje se rovněž formou PPP postavit novou linku D pražského metra. Jako projekt PPP, který byl již dokončen, je představena výstavba bytů v Praze – Běchovicích. Uvažuje se rovněž o partnerství veřejného a soukromého sektoru v pojišťovnictví. Některé články informují o přípravě a schvalování koncesního zákona, který tvoří legislativní rámec pro možnost realizace projektů v rámci PPP či referují o PPP v obecnější rovině. Několik příspěvků je věnováno projektům PPP, které se připravují nebo realizují v zahraničí nebo různým podobám, kterých může partnerství veřejného soukromého sektoru nabývat. Vedle přivítání možnosti financovat veřejné služby ze soukromých zdrojů však články obsahují i jisté varování. Projekty PPP jsou dlouhodobé a přinášejí určitá rizika, je velmi obtížné odhadnout, jak se bude situace vyvíjet v posledních fázích projektu. Je proto nesmírně důležité pečlivě připravit smlouvu, aby v konečném důsledku nebyl projekt pro veřejnou správu dražší, než kdyby veřejná správa realizovala projekt sama. Jak se uvádí v jednom z rozhovorů zveřejněném v týdeníku *Ekonom*, PPP nemá být používáno pouze z toho důvodu, že někdo nemá na něco finance, smyslem PPP má být především větší efektivita, protože soukromý sektor si dokáže lépe ohlídat náklady (*Ekonom* 14. 12. 2006).

Partnerství a kraje

S jedinou výjimkou byly tyto články publikovány v *Mladé frontě DNES*, jeden článek zmiňující *Partnerství pro Vysočinu* byl publikován v týdeníku *Ekonom*. Do této kategorie jsou zahrnuty příspěvky, které referují například o souhlasu radních Ústeckého kraje s uzavřením smlouvy o partnerství a spolupráci s Agenturou regionálního rozvoje Euroregionu Labe, o.p.s, které má vést k realizaci projektu *Budoucí rozvoj Ústeckého kraje – Posílení kapacity místních a regionálních orgánů při plánování a uskutečňování programů v regionu* nebo o Prohlášení o partnerství mezi společnostmi Genia a Středočeským krajem, jehož náplní je propagace značky „ekologicky šetrný výrobek“. Zařazeny sem byly také příspěvky, které referují o projektech partnerství, které kraje buď organizují nebo na nichž se kraje nějak podílejí. Jedná se například o projekt Karlovarského kraje *Partnerství pro budoucnost*, v jehož rámci kraj pomáhá neziskovým organizacím s předfinancováním projektů, na něž obdrží finanční zdroje z prostředků EU. Tento projekt Karlovarského kraje se podílí také na akci *30 dní pro neziskový sektor* a podpořil i expozici na téma budování partnerství mezi nevládními neziskovými organizacemi a veřejností.

Poměrně velká část příspěvků se týká kraje Vysočina. Kraj Vysočina vyhlásil grantový program *Rozvoj mikroregionů*, který podporuje partnerství obcí v regionu například při rozvoji cestovního ruchu, budování technické infrastruktury, péči o krajinu nebo o kulturní hodnoty. Několik článků se týká programu *Partnerství pro Vysočinu*, jehož cílem je připravit kraj na čerpání peněz z fondů Evropské unie.

Odbor školství, mládeže a tělovýchovy Krajského úřadu Ústeckého kraje vyhlásil preventivní programy, které jsou určené pro školy, školská zařízení a nestátní neziskové organizace pro rok 2006.

²⁴ Starostka zmíněné obce ve článku vypovídá, že se o projektu doslechla, ale zatím nebyla obec o projektu blíže informována. „Začaly tu kolovat nějaké zvěsti. Ověřila jsem si pravdivost záměru vybudovat zde ještě soukromou věznici. Je to fakt. Bohužel nám nikdo doposud nepodal žádné bližší informace,“ reagovala rapotická starostka. (*Mladá fronta DNES* 26. 7. 2006)

Jejich tematickým vymezením je mimo jiné i posílení místního partnerství v rámci regionu. Významným dokumentem tohoto kraje je i *Vize pro Ústecký kraj pro první polovinu 21. století*, v níž se uvádí, že „(d)ůraz přibývajících počtu ekonomických subjektů na environmentální a sociální odpovědnost a uplatňování principu partnerství přispívá ke kvalitě životního prostředí Ústeckého kraje, které si občané volí nejenom jako místo k práci, ale hlavně jako místo k životu.“ (*Mladá fronta DNES* 27. 1. 2006)

Pardubický kraj se snaží nastartovat partnerství mezi poskytovateli služeb v cestovním ruchu. Slovo partnerství obsahuje také výzva k zasílání projektů, které usilují o podporu z prostředků EU v Jihomoravském kraji. Zajímavá je aktivita Olomouckého kraje, který zorganizoval sběr projektových nápadů, které zařadil do databáze. Ta mu umožní získat větší přehled o konkrétních záměrech jednotlivých obcí nebo organizací a může je zpětně informovat o tom, kde existuje nějaká možnost získat finance. Současně se předpokládá i pomoc při dokončování projektu či žádosti.

Regionální partnerství

Tato kategorie je velmi málo početně zastoupena. Příspěvky se vyskytují pouze v deníku *Mladá fronta DNES*, a to v jeho regionálních přílohách. Jeden z příspěvků informuje o záměru Sdružení Podlipansko finančně podpořit projekty, které se uskuteční ve větším počtu obcí najednou a budou podporovat tvorbu partnerství v regionu. O příspěvek mohou žádat neziskové organizace, podnikatelé nebo starostové obcí. V jiném článku hovoří zástupkyně města Zlín o vzrůstajícím významu regionálního partnerství při žádostech o prostředky z fondů EU. „Město bude muset také daleko víc podporovat regionální partnerství, využít potenciál neziskového sektoru, podnikatelů a vytvářet podmínky pro společné projekty.“ (*Mladá fronta DNES* 12. 6. 2006) V posledním příspěvku se informace o budování regionálního partnerství objevuje v souvislosti s informací o setkání svazků obcí Královéhradeckého kraje.

Partnerství uzavíraná obcemi

I v tomto případě, až na jednu výjimku, byly články publikovány v deníku *Mladá fronta DNES*, a to v jeho regionálních přílohách. Nejčastěji uzavíraly obce partnerství s komerčními firmami, častěji bylo také zastoupeno partnerství se vzdělávacími organizacemi. Projekty obcí a jejich partnerů bývají podpořeny z fondů EU nebo se s touto podporou počítá, případně může uzavřené partnerství pozitivně přispět k získání těchto finančních prostředků (například v projektu na vybudování průmyslové zóny nebo získání peněz na vybavení a provoz podnikatelského inkubátoru). Město Písek vytvořilo například projekt nazvaný *Písecko – Brána do jižních Čech* s cílem zkoordinovat nabídky turistických aktivit, proto navázali partnerství s agenturami zabývajícími se cestovním ruchem. Součástí partnerství města Karlovy Vary a hotelu Thermal je i společný postup při žádosti o grant z fondů Evropské unie na podporu kongresové turistiky v regionu. Na základě smlouvy o partnerství mezi městem a vzdělávací institucí má vzniknout vzdělávací centrum, které bude nabízet bakalářské studium, cílem jiného partnerství se vzdělávací institucí bude vzdělávací program pro úředníky města. Cílem partnerství města a knihovny je výstavba nové budovy pro knihovnu. Partnerství okresní hospodářské komory a města se zaměřuje na koordinaci aktivit, které se týkají podnikatelských zón, nezaměstnanosti, pracovních sil a podpory malého a středního podnikání. Partnerství města s nadací se pak může týkat například cyklostezek. Ne vždy se však podaří společné plány zrealizovat, příkladem je třeba projekt multimedialního parku v Olomouci. Naopak úspěšné vztahy se rozvíjejí mezi velkými investory, kteří podnikají v průmyslové zóně Borská pole a městem Plzní. „Vstup investora do města nelze chápat jen jako prodej pozemku, není to jen byznys, ale partnerství. Požadavky obou stran je třeba vzájemně sladit.“

(*Hospodářské noviny* 10. 4. 2006) Město se snaží nabízet dokonalé služby, důvěru a jistotu ze strany městské správy. Firmy se pak zapojují do veřejného života ve městě. Podporují charitativní organizace, dětské domovy, nemocnici, poskytují granty univerzitě a vybavení školám.

Partnerství napříč sektory

Tato kategorie je velmi málo zastoupena, relevantní články se však objevují ve všech titulech. Obecně je formulován článek, který vyzdvihuje důležitost navázání partnerství mezi subjekty z různých sektorů, a článek o prosazování principů společenské odpovědnosti organizací, které vytvářejí novou kvalitu vztahů s neziskovými organizacemi, občany a státem, kde působení aktérů nezávisí ani na autoritě, ani na tržních vztazích.

O konkrétní vytvoření nových partnerství mezi organizacemi veřejné správy, zástupci poskytovatelů zdravotních a sociálních služeb a veřejnosti se snažil téměř roční projekt *Setkávání na společné cestě*, který probíhal ve Středočeském kraji. Jako další příklad spolupráce napříč sektory byla zmíněna střediska celoživotního vzdělávání, která mohou v partnerství s podniky, s regionálními a místními úřady rozšířit účast a přístup ke vzdělávání dospělých studentů, a vědeckotechnický park v Plzni, kde vznikají partnerství mezi různými subjekty.

Partnerství mezi organizacemi komerčního charakteru

Do této kategorie jsou zařazeny příspěvky, které pojednávají o partnerství mezi dvěma firmami, přičemž není podstatné, kde je jejich sídlo. Může se tedy jednat o partnerství mezi českými firmami, partnerství české a zahraniční firmy nebo partnerství zahraničních firem. Setkáváme se zde s příležitostmi strategické, obchodní nebo podnikatelské partnerství, dále s termíny partnerství značek, partnerství s firmou. Můžeme se také dozvědět, že konkurenční firmy uzavřely smír a partnerství nebo naopak, že partnerství skončilo hádkou. Podle předpokladu se tyto příspěvky objevují častěji v *Hospodářských novinách* a zejména v týdeníku *Ekonom*, zde tvoří téměř čtvrtinu všech příspěvků.

Partnerství mezi organizacemi komerčního charakteru a jinými organizacemi

Do této kategorie patří několik příspěvků, které se týkají partnerství firmy a nemocnice, firmy a neziskové organizace, firmy a ZOO, hotelu a filmového festivalu, firem a univerzity, většina příspěvků se týká partnerství firem a sportovních klubů, soutěží nebo sportovních organizací. Obsahem partnerství je v tomto případě asi zejména sponzorství. V této souvislosti se můžeme například dočíst, že firmy uzavírají partnerství na vrcholných sportovních akcích „především kvůli propojení své značky s emocemi ... Partnerství soukromého kapitálu a sportu má i přenesené kladné efekty – sport se díky němu může šířit i do zapadlých koutů zeměkoule“. (*Hospodářské noviny* 10. 7. 2006.) Několik článků se věnuje obecně tématu partnerství komerčních firem a neziskových organizací. Poměrně nezvyklá je smlouva o partnerství mezi firmou ČEZ a třebíčskou nemocnicí. Firma poskytne nemocnici finanční příspěvek na nákup tomografu. Nemocnice poskytne firmě pronájem reklamní plochy v nemocničním areálu a také na oděvech pracovníků radiologie, kde bude přístroj umístěn, a členů vedení – ti budou mít na svém oděvu malé logo firmy (*Mladá fronta DNES* 7. 10. 2006).

Program Partnerství Ministerstva vnitra

Všechny příspěvky, které se vztahují k tomuto tématu, byly uveřejněny v regionálních přílohách deníku *Mladá fronta DNES*. Příspěvky v naprosté většině případů referují buď o již obdržených dotacích z programu prevence kriminality Partnerství Ministerstva vnitra, nebo o žádostech o dotaci z tohoto programu, které si jednotlivé obce podaly nebo hodlají podat. Část článků také informuje o neúspěšných žadatelích, například město Rakovník dotaci nezískalo s odůvodněním, že ve městě je malá kriminalita. Dotace jsou především využívány na nákup kamer do kamerového systému města a nákup radarů na měření rychlosti. Dále obce obdržely dotace na vybudování volnočasových zařízení, zejména pro děti a mládež – například skate parků, lanového centra nebo programů pro děti ze znevýhodněného prostředí, ale i vybudování linky pomoci pro handicapované občany, učebny prevence kriminality, osvětlení přechodů pro chodce či vydání informační brožury o prevenci pro občany.

Nadace Partnerství

Tato kategorie je v porovnání s jinými velmi početná. Články se, až na malý počet výjimek, které byly otištěny v *Hospodářských novinách*, objevují v deníku *Mladá fronta DNES*. V naprosté většině případů se jedná o články uveřejněné v regionálních přílohách. Články referují především o akcích a projektech, na nichž se nadace Partnerství podílela nebo je organizovala. Často zmiňovaným projektem je soutěž *Strom roku*. Další soutěží, kterou nadace pořádá, je *Zklidňování dopravy ve městech a obcích ČR*.

Nadace se rovněž podílí na budování sítě cyklostezek, realizuje projekt *Cyklisté vítáni*. Dalším projektem, na němž se nadace podílí, je projekt *Bezpečná cesta do školy*. Děti v něm mapují nebezpečná místa, kterými procházejí na cestě do školy, a pak se učí, jak se rizikům vyhnout.

Příznačné pro tuto nadaci je, že se nesnaží pouze finančně přispívat na jednotlivé akce, ale snaží se do činnosti zapojovat i místní obyvatele. To je typické například pro ekologický program *Škola pro udržitelný život*. Program je určen pro všechny školy, které přichystají projekty na zlepšení stavu životního prostředí, vztahů mezi učiteli, žáky a obcí či mezi školou a veřejností a na podporu komunitní práce v obcích. Finanční podpora nadace směřovala například na úpravu veřejných prostranství v obcích, opravy památek či výsadbu zeleně, obnovu historické stezky mezi sousedními obcemi. V rámci tohoto projektu bylo vybudováno také několik hřišť a naučných stezek. Jak se dále uvádí na příkladu dětského hřiště v Plaňanech, na vybudování hřiště pracovali sami školáci, učitelé, ale také ostatní obyvatelé obce. Účast obyvatel na vybudování hřiště byla totiž jednou z podmínek získání grantu. V rámci jiného projektu byla v klánovickém dětském domově zřízena ovocná zahrada a profesionální zahradníci naučí děti z domova se o zahradu starat.

Nadace také koordinuje projekty na zlepšení prostředí například na sídlišti v Hradci Králové, v Náměšti nad Oslavou nebo rekonstrukci návsi ve Veselici. Vždy se snaží o zapojení obyvatel, aby měli možnost vyjádřit své představy. Podmínkou dotace z projektu Partnerství je i zde uplatnění metody komunitního plánování.

V několika případech zástupce nadace poskytl svůj komentář, jednou byl jeho názor zveřejněn v rubrice dopisy. V *Hospodářských novinách* se objevil článek o nadaci v rámci seriálu o české filantropii.

Partnerství pro Kolínsko

Partnerství pro Kolínsko je grantovým programem kolínské automobilky TPCA. Projekty hradí až do 80 % nákladů a žádat o finance mohou obce, neziskové organizace, nadace a školy v okruhu cca 20 km od automobilky. V roce 2006 měla automobilka v úmyslu rozdělit více než čtyři miliony korun. V předchozích letech byly finance poskytnuty například na opravu střechy skautského centra, rekonstrukci dětského hřiště, mateřské školy, úpravu pěší kolonády kolem potoka nebo na podporu obnovy části historické úzkorozchodné řepařské drážky v Kolíně, výstavbu a rozšiřování cyklostezek nebo ekologický projekt *Čisté Labe*, na kterém pracují žáci z II. základní školy v Kolíně.

Leader+, MAS, TIMUR, EQUAL

Evropský program Leader+ je založen hlavně na místním partnerství a peníze z něj získá pouze skupina se společnou strategií, která se dotýká současně obyvatel, obcí, podnikatelů a neziskového sektoru. Příkladem, kde takové partnerství podle analyzovaných článků funguje, je například místní akční skupina (MAS) Český Západ – Místní partnerství. Za dobu své existence od roku 2003 získali jeho členové z programu Leader+ a Leader ČR přes 23 milionů Kč. Další úspěšnou skupinou je Posázaví, o. p. s.

Mladá fronta DNES referuje o rozsáhlém průzkumu veřejného mínění v Pelhřimově, který má zmapovat spokojenost lidí s životem ve městě. Tento průzkum se má uskutečnit jako součást partnerství s týmovou iniciativou pro místní udržitelný rozvoj (TIMUR) v rámci projektu *Zdravé město*.

Rozvojové partnerství *Třetí kariéra* v rámci Iniciativy Společenství EQUAL realizuje projekt *Podpora celoživotního učení a rovných příležitostí na trhu práce pro pracující nad 50 let*. Jak informují *Hospodářské noviny*, do projektu se zapojila i společnost Škoda auto.

Princip partnerství

Následující skupinu tvoří články, v nichž se slovo partnerství neobjevuje ani v názvu, ani neslouží primárně k zachycení vztahu mezi dvěma či více subjekty. Hlavní pozornost je zde soustředěna na partnerství jako takové. Nejstručněji charakterizují tyto články krátké parafráze a citáty částí textu, v nichž se vyskytuje slovo partnerství.

„Pro dodržení principů partnerství byla ustavena Pracovní skupina ROP, ve které byli zástupci měst a obcí, podnikatelské i neziskové sféry a dalších institucí z obou krajů.“ (*Mladá fronta DNES* 24. 11. 2006) „Při obchodování věřím na partnerství a dlouhodobé vztahy“, říká podnikatel (*Hospodářské noviny* 7. 12. 2006). „Pracovníci euroregionu to perfektně zvládají po technické a organizační stránce, my otcové-zakladatelé jsme ale měli jinou představu. Chtělo by to víc skutečných partnerství a občanské vzájemnosti.“ (*Mladá fronta DNES* 17. 10. 2006) „To, co potřebuje příhraničí, není více evropských norem ve více oblastech. To, co potřebujeme, je vůle k partnerství a k tomu si musíme navzájem rozumět.“ (*Mladá fronta DNES* 5. 12. 2006) „Záleží na řidičích a všech ostatních účastnících provozu, jak budou ukázněni a zda hlavním rysem jejich vzájemného soužití se konečně stane partnerství a ohleduplnost.“ (*Mladá fronta DNES* 21. 6. 2006) Nová metoda výuky s názvem *Začít spolu* zdůrazňuje individuální přístup k dítěti, partnerství školy, rodiny a širší společnosti v oblasti výchovy a vzdělávání (*Mladá fronta DNES* 2. 11. 2006). Hlavním tématem publikace je princip partnerství a společný zájem o region (*Mladá fronta DNES* 11. 11. 2006).

Interpersonální partnerství

Tato kategorie byla nejpočetnější kategorií v denících *Mladá fronta DNES* a *Hospodářské noviny*, v týdeníku *Ekonom* obsadila tato kategorie druhé místo. Jak již naznačuje tabulka 3.1, naprostá většina těchto příspěvků byla ve všech třech titulech věnována registrovanému partnerství.²⁵ Dále byly do této kategorie zařazeny příspěvky, které se vztahují k manželství (partnerství mezi manželi) nebo k partnerství mezi mužem a ženou bez uzavření manželství. Další skupinou je pracovní partnerství. V deníku *Mladá fronta DNES* se jedná zejména o umělecké partnerství. Můžeme se tedy dočíst o partnerství mezi herci, hereckém partnerství, jevištním partnerství, partnerství na jevišti nebo pěveckém partnerství. Může se však také jednat o partnerství šéfa a podřízeného. Podobně je zmiňováno i partnerství sportovní. Do této kategorie byl zařazen i článek o projektu *Zkusme to*, který funguje na principu partnerství dvojic, kdy společně tráví volný čas člověk s postižením a člověk zdravý. *Hospodářské noviny* a týdeník *Ekonom* zmiňují spíše partnerství mezi podnikateli.

Umění, vzdělávací akce a odborné publikace

Do této kategorie jsou zařazeny příspěvky, v nichž se vyskytuje slovo partnerství buď v názvu nebo popisu uměleckého díla (knihy, výstavy, divadelního představení, filmu, sochy), přednášky nebo odborné publikace. V případě příspěvků deníku *Mladá fronta DNES* se jedná většinou o partnerství ve smyslu interpersonálního charakteru, v týdeníku *Ekonom* se jedná o odborné ekonomické publikace.

Ostatní

Do této kategorie byly zařazeny takové případy výskytu slova partnerství, které byly ojedinělé a nespadají do žádné z výše vymezených kategorií. Jedná se například o partnerství člověka a koně, partnerství mezi zvířaty, partnerství státu a církve, partnerství Národního divadla a festivalu Pražské jaro, klubu a knihovny. Jsou zde zařazeny příspěvky, v nichž se objevuje slovo partnerství v názvu, např. Partnerství pro podporu přímých zahraničních investic v ČR, projekt Partnerství pro přechod ze sociální sítě do zaměstnání, který byl realizován v USA, nebo v názvu funkce. Jsou sem zařazeny i příspěvky, které se týkají vztahu člověka a nějaké instituce, například patronátu generála nad školou, fotbalisty a fotbalového klubu nebo klienta a banky či zákazníka a firmy. V jednom z článků se politik zamýšlí nad tím, „jak udržet strategické partnerství mezi kapitálem a prací“. Jeden z článků rovněž tvrdí, že možná můžeme být ti praví pro partnerství s Volkswagemem Golf 1,4 TSI.

3.3. Participace

3.3.1. Frekvence výskytu pojmu participace

Podívejme se nyní, jak často se v denících *Mladá fronta DNES* a *Hospodářské noviny* a v týdeníku *Ekonom* vyskytuje slovo participace.

²⁵ Kromě výrazu registrované partnerství se lze v této souvislosti setkat v deníku *Mladá fronta DNES* s výrazy uzavřít partnerství, partnerství homosexuálních párů, partnerství homosexuálů, partnerství gayů a partnerství partnerů stejného pohlaví.

Tabulka 3.4. Výskyt pojmu participace²⁶ v deníku Mladá fronta DNES v letech 1996–2006, v deníku Hospodářské noviny v letech 1995–2006 a časopisu Ekonom v letech 1997–2006

Rok	Počet článků s výskytem pojmu participace v deníku Mladá fronta DNES	Počet článků s výskytem pojmu participace v deníku Hospodářské noviny	Počet článků s výskytem pojmu participace v časopise Ekonom
1995	–	17	–
1996	0	20	–
1997	0	31	15
1998	1	24	20
1999	11	42	18
2000	7	23	19
2001	7	20	4
2002	15	25	9
2003	4	12	7
2004	14	26	10
2005	7	19	8
2006	10	15	11

Zdroj: elektronický archiv deníku Mladá fronta DNES, online archiv vydavatelství *Ekonomia*, a. s.

Pokud jde o slovo participace, vyskytuje se na rozdíl od termínu partnerství ve sledovaných titulech spíše okrajově. Nejčastěji se tento termín objevoval v deníku *Hospodářské noviny*. Častěji se tento termín objevuje v ekonomicky zaměřených titulech, a to i pokud srovnáváme týdeník *Ekonom* a deník *Mladá fronta DNES*. Pokud bychom chtěli porovnat počet článků za srovnatelné období 1997–2006, v deníku *Hospodářské noviny* se toto slovo vyskytlo celkem v 274 člancích, v týdeníku *Ekonom* ve 121 článku a v deníku *Mladá fronta DNES* pouze v 76 člancích.

3.3.2. Pojem participace – kontext a obsah

Také v případě slova participace byly články uveřejněné v roce 2006 sledovány podrobněji. Vzhledem k významně nižšímu počtu příspěvků²⁷ a vzhledem k jejich celkovému vyznění není příliš smysluplné informace uspořádat do tabulky.

Jak již bylo uvedeno na začátku této kapitoly, termín participace můžeme buď používat ve významu „mít účast“, podílet se na něčem, nebo může být tento pojem chápán úžeji jako aktivní účast na řízení a rozhodování.

²⁶ Ve všech případech byl zadán výraz tak, že umožňuje vyhledávat slovo participace ve všech jeho gramatických podobách.

²⁷ V případě pojmu partnerství bylo analyzováno 1001 článků, v případě pojmu participace bylo k dispozici za rok 2006 pouze 36 článků.

V naprosté většině případů slovo participace bylo použito jako synonymum pro slovo účast, případně podílení se. Jak v *Hospodářských novinách*, tak i v *Mladé frontě DNES* se slovo participace objevuje nejčastěji v ekonomicky zaměřených článcích, které referují o podílových, případně zajištěných fondech s participací na vývoji konkrétního akciového indexu nebo se týkají participace na investici nebo finanční participace zaměstnanců. Několik příspěvků je věnováno politické participaci. Podle analyzovaných tiskovin můžeme například pravděpodobně očekávat větší politickou participaci islamistických skupin.

V jednom případě je nevhodnějším významem slova participace spíše než účast slovo spolupráce. Ve třech případech se příspěvek týkal sportovce – v jednom případě možné spolupráce sportovce se sportovním klubem po ukončení aktivní závodní kariéry, ve dvou případech se jednalo o přestup hráče, přičemž jednou z věcí, které bylo třeba dořešit, byla participace hráče na dalším přestupu. Několik příspěvků se věnovalo participaci občana na zdravotní péči. V jiných případech je ústředním tématem článku vysokoškolské studium. Zde se vedle ekonomické participace na získání vysokoškolského vzdělání a systému participace a půjček na vysokoškolská studia konstatuje, že míra participace na dalším vzdělávání je v České republice velmi nízká. V jednom příspěvku hovořil politik o obvinění z participace na tajném kontu. Jiný článek informuje o webu, který umožňuje prosadit se začínajícím kapelám, ti úspěšní se dostanou do pozice, kdy bude jejich tvorba i participace v různých mediálních pořadech vysoce ceněna.

Článků, které by mohly být chápány v kontextu užšího významu slova participace, je velmi málo. V *Mladé frontě DNES* byl publikován článek, který se týká mimo jiné i politické participace žen. *Hospodářské noviny* informují o publikaci, jejíž poslední část je věnována stylu rozhodování z hlediska míry participace členů organizace na rozhodování. Týdeník *Ekonom* přináší recenzi sborníku *Spor o Evropu – postdemokracie nebo predemokracie?*, v němž se jeden z textů týká souvislostí mezi občanstvím a tzv. ctnostmi participace (účasti na politickém rozhodování). Do určité míry by bylo možné do této skupiny zařadit i obecný článek, který zaznamenává výraznější trend změny chování diváků, posluchačů a čtenářů směrem k participaci a individualizaci.

3.4. Sociální soudržnost, sociální koheze, sociální kapitál

Pokud jde o pojmy sociální soudržnost, sociální koheze, sociální kapitál, jak již bylo uvedeno, vyskytují se v médiích spíše okrajově. Pro srovnání je výskyt uvedených pojmů za rok 2006 shrnut do následující tabulky. Následující komentář k jednotlivým termínům pak shrnuje, v jakých souvislostech se uvedené termíny v článcích vyskytly.

Tabulka 3.5. Výskyt pojmů sociální soudržnost, sociální koheze a sociální kapitál²⁸ v deníku Mladá fronta DNES, v deníku Hospodářské noviny a časopise Ekonom v roce 2006

	Počet článků s výskytem pojmu v deníku Mladá fronta DNES	Počet článků s výskytem pojmu v deníku Hospodářské noviny	Počet článků s výskytem pojmu v časopise Ekonom
Sociální soudržnost	3	4	4
Sociální koheze	0	1	6
Sociální kapitál	4	4	1

Zdroj: elektronický archiv deníku Mladá fronta DNES, online archiv vydavatelství *Ekonomia*, a. s.

Sociální soudržnost

V *Mladé frontě DNES* se v roce 2006 objevily pouze tři příspěvky, v nichž se vyskytuje sousloví sociální soudržnost. V jednom případě se jednalo o komentář člověka, který odpovídá ve Francii ve vládě za sociální soudržnost a rovné příležitosti, k odsunu nelegálních imigrantů. Ve druhém případě uvádí německý prezident o cílech na rok 2006: „Naším úkolem je uvést v soulad konkurenceschopnost, sociální soudržnost a politickou svobodu.“ (*Mladá fronta DNES* 28. 2. 2006) Poslední příspěvek stručně seznamuje s výsledky zprávy Evropské komise o pokroku v hospodářské a sociální soudržnosti v Evropské unii.

Pokud jde o ekonomicky zaměřené tituly, v obou se tento termín vyskytl shodně ve 4 článcích. Ve většině případů se jednalo o články, v nichž byl tento termín vztažen k politice hospodářské a sociální soudržnosti EU či k evropským fondům EU. V jednom případě se článek týkal rozpočtu ČR: „Návrhy ministerstva jsou realistické a nenarušují sociální soudržnost.“ (*Hospodářské noviny* 16. 8. 2006) Termín sociální soudržnost byl použit také jako jedna z charakteristik současné švédské společnosti a objevil se i v ne příliš vážně míněném článku, který referoval o návrhu španělského poslance, aby se základní lidská práva vztahovala i na lidoopy. Na semináři věnovaném problematice veřejných služeb pak mimo jiné zaznělo i že „ochranářství je třeba zrušit, ale nesmíme bortit sociální soudržnost.“ (*Ekonom* 27. 4. 2006)

Sociální koheze

Termín sociální koheze se v deníku *Mladá fronta DNES* v roce 2006 nevyskytl v žádném článku ani zprávě. V *Hospodářských novinách* se vyskytl pouze jednou v souvislosti s hodnocením situace na Slovensku. „Politické body protireformním silám naopak zřejmě přinesou údaje o vysoké sociální kohezi či o nízké míře chudoby v Čechách.“ (*Hospodářské noviny* 16. 2. 2006) Nejčastěji se tento termín vyskytl v časopise *Ekonom*, celkem šestkrát. Tento termín se objevuje v kritice definice sociálního bydlení. „Definice ... ve svých důsledcích i odporuje principům sociální koheze.“ (*Ekonom* 11. 5. 2006) Po jednom případě je sociální koheze zmíněna jako jeden z indikátorů životní úrovně, jako předpoklad hospodářské výkonnosti nebo v souvislosti s úvahami o placení tzv. „odloženého školného, které by bylo

²⁸ Ve všech případech byl zadán výraz tak, že umožňuje vyhledávat jednotlivá spojení ve všech jejich gramatických podobách.

splatné z nadprůměrných příjmů absolventa a nenarušovalo by sociální kohezi. V článku, který se zabývá důsledky globalizace, je sociální koheze zařazena do seznamu věcí, jejichž bilance není za posledních dvacet let povzbudivá. Další z článků představuje příměr politika, který si vlády představuje „jako provazochodce s vyvažující tyčí v rukou, kdy jedním koncem tyče je hospodářská výkonnost a druhým sociální koheze“. (*Ekonom* 25. 5. 2006)

Sociální kapitál

Rovněž výskyt pojmu sociální kapitál je velmi okrajový. V týdeníku *Ekonom* se tento termín objevil v jediném článku, v *Mladé frontě DNES* a *Hospodářských novinách* shodně ve čtyřech článcích. V časopise *Ekonom* je tento pojem zmíněn jako jeden z aspektů, které přispívají k úspěšnosti inovačních procesů. V *Hospodářských novinách* se objevuje tento termín v informaci o knize zaměřené na podnikový management, v článku, který se věnuje možné regulaci lobbingu, nebo v příspěvku obecně zaměřeném na důvěru v souvislosti s vládní krizí a v článku, který referuje o studii zabývající se vztahem mezi konzumací alkoholu ve společnosti a budováním sociálních vazeb.

Také v *Mladé frontě DNES* je zmíněna studie o vztahu konzumace alkoholu a budování sociálních vazeb. Je zde dokonce lapidárně uvedeno: „Popíjení zvyšuje sociální kapitál“. (*Mladá fronta DNES* 23. 9. 2006) Dva z článků zmiňují sociální kapitál jako výhodu poslanců či lidí, kteří odcházejí z vysokých postů, a zabývá se jejich dalším uplatněním. Poslední článek uveřejněný v *Mladé frontě DNES* se zabývá problematikou ženského hnutí u nás. V článku jeho autor mimo jiné poukazuje to, že ženské skupiny musely „čelit ... malému sociálnímu kapitálu.“ (*Mladá fronta DNES* 11. 11. 2006)

3.5. Závěr

V tomto příspěvku jsme se pokusili nastínit, v jakých souvislostech se v tištěných médiích můžeme setkat s pojmy partnerství a participace, sociální soudržnost, sociální koheze, sociální kapitál. Naše analýza ukázala, že zatímco termín partnerství je v médiích poměrně často používán, termíny participace, sociální soudržnost, sociální koheze, sociální kapitál jsou v tištěných médiích používány spíše okrajově až ojediněle. Kromě nárůstu výskytu pojmu partnerství v deníku *Mladá fronta DNES* nedochází k výraznějším změnám ve frekvenci výskytu sledovaných pojmů.

Pojmy sociální soudržnost, sociální koheze či sociální kapitál se ve sledovaných titulech objevovaly okrajově. Každý z těchto termínů se přitom objevoval ve shodném významu, lišily se pouze souvislosti, ve kterých byl ten který termín použit.

Pokud jde o pojem partnerství, v denících *Mladá fronta DNES* a *Hospodářské noviny* se toto slovo v roce 2006 nejčastěji používalo k označení interpersonálního vztahu mezi dvěma osobami. V týdeníku *Ekonom* se nejčastěji objevily příspěvky, které informovaly o partnerství dvou subjektů komerční povahy. V ekonomicky zaměřených titulech byl procentní podíl příspěvků věnovaných PPP na celkovém počtu příspěvků daného titulu výrazně vyšší než u *Mladé fronty DNES*. Článcům, které informovaly o partnerství na nižších úrovních a zejména úrovni lokální, byl vyhrazen prostor především v regionálních přílohách *Mladé fronty DNES*. V některých případech je možné slovo partnerství nahradit slovem spolupráce, zároveň však pojem partnerství bývá často vnímán i jako něco více než spolupráce. To, že nelze považovat tyto dva výrazy za synonyma, se odráží také v názvu smluv, které sub-

jekty mezi sebou uzavírají a které formálně jejich vztah vymezují. Tyto smlouvy mají často v názvu „smlouva o partnerství a spolupráci.“

Analýza ukazuje, že v některých případech je užití pojmu partnerství poněkud nadnesené. Nicméně pojem partnerství je v tištěných médiích běžně používán v celé řadě významů pro označení vztahu mezi různými subjekty. Lze se domnívat, že podobně je vnímán tento pojem i širokou veřejností, i když zatím nelze předpokládat běžnou znalost všech uvedených kontextů partnerství, například PPP.

Pokud jde o termín participace, je používán nejčastěji jako synonymum slova účast, podílnictví. Participace jako aktivní účast a zapojování se do rozhodování se vyskytla pouze čtyřikrát, přičemž dva z těchto případů jsou recenze odborných publikací. Používání tohoto pojmu v tomto kontextu není v médiích zřejmě ještě zcela obvyklé a lze vyslovit domněnku, že ani u široké veřejnosti není zřejmě výraz participace příliš spojován s tímto obsahem. Že se jedná o poměrně nové chápání tohoto pojmu, naznačuje například článek, který byl v týdeníku *Ekonom* uveřejněn v roce 2000 s příznačným názvem „Změna má jméno participace“. Jedná se o rozhovor se zástupcem Světové banky a týká se Zprávy o světovém rozvoji. V rozhovoru se mimo jiné uvádí, že se zpráva vyjadřuje k oblastem, „které jsou pro nás zcela nové, jako jsou pravomoce pro chudé nebo participace, aktivní spoluúčast lidí z chudé komunity.“ (*Ekonom* 21. 9. 2000)

Nicméně i na počátku námi sledovaného období se můžeme setkat s články, v nichž je termín participace používán ve svém užším smyslu. Příkladem může být anketa, která byla uveřejněna v únoru 1998 v deníku *Mladá fronta DNES* a má příznačný název: „Může občan ovlivňovat politiku jinak než hlasem ve volbách?“ (*Mladá fronta DNES* 26. 2. 1998)

Literatura

- Arnstein, Sherry. 1969. „A Ladder of Citizen Participation.“ *Journal of the American Institute of Planners* 4: 216–224.
- Dohnalová, Marie, Jaroslav Malina. 2006. *Slovník antropologie občanské společnosti*. Brno: Akademické nakladatelství CERM.
- Jandourek, Jan. 2001. *Sociologický slovník*. Praha: Portál.
- Patočková, V. 2006. „Mediální obraz spolupráce obcí v časopisech Veřejná správa a Moderní obec.“ Pp. 90–100 in Z. Vajdová, D. Čermák, M. Illner: *Autonomie a spolupráce: důsledky ustavení obecního zřízení v roce 1990*. Sociologické studie/Sociological Studies 06:02. Praha: SOÚ AV ČR.
- Petráčková, Věra, Jiří Kraus. 2000. *Akademický slovník cizích slov AŽ*. Praha: Academia.
- Škodová, M. 2006. *Hodnocení informací v médiích*. [online]. Tisková zpráva CVVM, zveřejněno 6. 11. 2006. [cit. 20. 7. 2007]. Dostupné z: <http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100612s_om61106.pdf>.
- Škodová, M. 2007. *Hodnocení informací v médiích*. [online] Tisková zpráva CVVM, zveřejněno 20. 6. 2007 [cit. 20. 7. 2007]. Dostupné z: <http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100699s_om70620.pdf>.
- Velký sociologický slovník. 1996. Praha: Univerzita Karlova, vydavatelství Karolinum.

Zdroje

- Elektronický archiv deníku *Mladá fronta DNES*.
Online archiv vydavatelství *Ekonomia*, a. s.

4. Participace ve volebních záměrech politických stran a v prohlášení vlády

Zdenka Vajdová

V této části jsme podrobili analýze veřejně dostupné dokumenty poněkud jiného druhu než v předchozí kapitole. A to volební programy politických stran: ODS, ČSSD, KDU-ČSL, KSČM a Strany zelených; tedy volební programy politických stran, které byly zvoleny do Poslanecké sněmovny na jaře 2006. Obsahové analýze jsme podrobili také prohlášení vlády Mirka Topolánka z 27. 9. 2006, s nímž 3. října 2006 vláda požádala Poslaneckou sněmovnu o důvěru. Zdrojem dokumentů byl Internet, konkrétně volební příloha magazínu Glosy,²⁹ kde bylo možno ještě v srpnu 2007 najít uvedené dokumenty. Z této adresy přebíráme také informaci o volebních výsledcích voleb do poslanecké sněmovny v roce 2006 a pro orientaci je uvádíme v tabulce 4.1. Prohlášení vlády jsme převzali z webové stránky ODS.³⁰

Tabulka 4.1. Skladba Poslanecké sněmovny po volbách 2006

Politická strana	ODS	ČSSD	KSČM	KDU-ČSL	Zelení
Počet mandátů	81	74	26	13	6

Zdroj: <http://volby.glosy.info/> Navštíveno 4. 9. 2007.

Poznámka: Do Poslanecké sněmovny kandidovalo 26 volebních stran, volební účast byla 64,5 %.

4.1. Frekvence klíčových slov

Dokumenty, které jsme podrobili jednoduché obsahové analýze, mají nejen různý rozsah, jak vidíme v tabulce 4.2, ale především jiný cíl a jiného adresáta. Tomu je podřízen obsah a rétorika dokumentu. Programy politických stran, s nimiž šly do volební soutěže o moc ve státě a s nimiž se ucházely o hlasy voličů, mohly využívat slovník blízký voliči, jak si ho ta která strana představuje. Vládní prohlášení se obrací k celé společnosti, resp. k poslancům, které veřejnost v řádných parlamentních volbách

²⁹ <http://volby.glosy.info/volebni-program>, navštíveno 4. 9. 2006 a 20. 8. 2007. Glosy jsou elektronický společenskovední magazín založený v roce 2004.

³⁰ <http://www.ods.cz/knihovna/dokumenty.php>, navštíveno 20. 8. 2007.

zvolila. Mohli bychom očekávat takový slovník dokumentu, v němž se bude odrážet výzva k toleranci, pozvání veřejnosti ke spolupráci, výzva ke spolupráci veřejného, soukromého a neziskového sektoru společnosti.

Vládní prohlášení má 6 kapitol, v nichž vláda představuje své priority. Frekvence vybraných klíčových slov a jejich kontexty mají naznačit, jak se vláda uchází o participaci občanů na realizaci svých představ. Volební programy (jejich autoři) se snaží stanovit stranické priority pro každou oblast veřejných záležitostí a také priority svých technologií vládnutí. Důraz se ovšem u jednotlivých stran liší. Frekvenci klíčových slov ve volebních programech budeme interpretovat jako indikátor záměru strany *demokraticky spravovat společnost, uplatňovat participativní demokracii*. Kontexty klíčových slov naznačí, jak vážně je takový záměr míněn. Obsahová analýza volebních programů ani volebního prohlášení nic nevypovídá o tom, jaké je vládnutí, jakou správu společnost zakusí. Všechny analyzované dokumenty jsou jenom záměry. A nevíme, do jaké míry vzali autoři v úvahu jistotu, že realizace jejich záměrů a plánů bude provázena nezamýšlenými výsledky.

Frekvence sledovaných klíčových slov byly získány prostým vyhledáváním mluvnického kořene těchto slov v dokumentech pomocí dostupných vyhledávačů (dokumenty byly buď v pdf nebo je bylo možné převést do Wordu). Výsledky tohoto vyhledávání jsou uvedeny v tabulce 4.2. Započítali jsme do frekvencí taková spojení, která se týkala Evropské unie i mezinárodního společenství, jako např. „mezinárodní spolupráce“, „přeshraniční spolupráce“. Vynechali jsme spojení „registrované partnerství“ a „soudržnost rodiny“. Abychom měli aspoň nějakou oporu pro porovnání jednotlivých dokumentů, pokud jde o frekvence klíčových slov, v tabulce 4.2 je uveden také počet slov jednotlivých dokumentů. Počet stran, který je uveden v tomtéž sloupci, je počet stran, který má dokument na adrese, kde byl získán.

Tabulka 4.2. Frekvence klíčových slov ve volebních programech

Volební program resp. Prohlášení vlády	Klíčová slova						
	Počet slov/ stran	Participace, účast	Spolupráce	Partnerství, PPP	Sociální soudržnost, koheze	Sociální kapitál	Důvěra
ODS	4145 / 12	1	2	0	0	0	0
ČSSD	26 212 / 56	9	38	5	7	0	4
KSČM	7 078 / 17	6	11	0	0	0	1
KDU-ČSL	21 155 / 58	8	37	6	2	0	3
Zelení	28 641 / 67	10	17	0	2	0	2
Prohlášení	7 500 / 25	4	10	1	1	0	3

Zdroj: vlastní analýza dokumentů.

Čísla v tabulce 4.2 ukazují, že termín *sociální kapitál* se dosud ve slovníku českých politiků nevykytuje, přestože již dávno proniknul do slovníku praktiků v různých oblastech [např. Forsman 2005; Halpern 2006; Mihaylova 2004] a je považován za užitečný termín přemostující světy vědců a praktiků. Na druhé straně je s nejvyšší frekvencí výskytu termín *spolupráce*. Absolutní frekvence je nejvyšší ve volebních programech ČSSD a KDU-ČSL; počet slov dokumentu připadající na jeden výskyt nějaké podoby termínu spolupráce je srovnatelný ve volebních programech těchto dvou stran a navíc KSČM a také ve vládním prohlášení; je v rozmezí 572–750. U Strany zelených je toto číslo 1685. Druhou nejvyšší frekvenci výskytu ve všech dokumentech má termín *participace* nebo *účast*; nejvyšší je ve volebním programu KSČM, kde na jeden výskyt termínu participace nebo účast připadá 1180 slov dokumentu, ve vládním prohlášení pak 1875; ve volebních programech KDU-ČSL, Strany zelených a ČSSD je počet srovnatelný a v rozmezí 2644–2912. Další je v pořadí s absolutní frekvencí termín *důvěra*. Tady má nejmenší počet slov dokumentu na jeden výskyt termínu důvěra vládní prohlášení: 2500. Srovnatelné jsou opět volební programy ČSSD, KDU-ČSL a KSČM, kde jsou tato čísla v rozmezí 6533–7078. U Strany zelených je dvakrát vyšší a u ODS se nevyskytuje. S absolutní frekvencí 12 výskytů jsou termíny *partnerství* nebo *PPP* a *sociální soudržnost* nebo *sociální koheze*. Nejmenší počet slov na jeden výskyt hledaného termínu je u ČSSD, kde pro partnerství to je 5242 a pro sociální soudržnost 3745. U KDU-ČSL na partnerství připadá 3526, zatímco na sociální soudržnost až 10 tisíc slov dokumentu.

Porovnání frekvencí naznačuje, že volební programy ČSSD, KSČM a KDU-ČSL mají podobné frekvence výskytu klíčových slov a jsou si v tomto smyslu podobné. A také reflektují jevy, které zvolená klíčová slova představují; do jejich volebních záměrů byly vřazeny rysy „dobrého spravování společnosti“. Stejně lze interpretovat i výsledek vládního prohlášení.

V souvislosti s výzkumným projektem, který se soustředí na Králicko,³¹ udělali studenti Gymnázia v Králicích obsahovou analýzu volebních programů volebních stran, které se ucházely o hlasy voličů v jednotlivých obcích Králicka v komunálních volbách na podzim 2006 [Vajdová 2007]. Sledovali tatáž klíčová slova. Kromě termínu spolupráce, který se vyskytl aspoň v jednom volebním programu každé obce, ve dvou obcích mělo KSČM jeden výskyt slova účast a ČSSD měla v jedné obci jeden výskyt slova důvěra. Větší obec, v tomto případě město Králický, má volební programy bohatší a i výskyt klíčových slov je častější. Volební programy v lokální politice ovšem mají jinou třídu autorů a jinou třídu adresátů. Tomu odpovídá slovník volebních programů. Frekventovaná je *podpora aktivit* (budeme podporovat, chceme podpořit...) různých subjektů (také podnikatelských a neziskových) a frekventovaná je i *rozvoj obce a regionu Králicko* jako cíl této podpory.

4.2. Kontexty klíčových slov ve volebních programech

4.2.1. Participace, účast

Klíčová slova *participace* a *účast* představují ústřední pojmy analýzy. Termín *participace* byl použit jenom jednou, a to ve volebním programu Strany zelených. Její deklarativní vyhlášení „Zelení považují nezávislou samosprávu za základní stavební prvek na cestě k participační demokracii...“ představuje to nejrelevantnější spojení termínu. Ostatní kontexty jsou kontextem termínu účast. Při analýze hledáme odpověď na otázku *Kdo se účastní* nebo *se má účastnit*, resp. *čí účast na čem*, případně

31 Jde o projekt v rámci spolupráce AV ČR a Sdružení obcí Orlicko.

jak. Nejčastěji jde o účast občanů, veřejnosti obecně, případně nějak specifikované skupiny občanů a veřejnosti, jako např. ženy, mladí lidé, senioři, zaměstnanci, zaměstnavatelé. Z institucí jsou jmenovány územní samospráva jako obec nebo kraj a organizace NNO. Správa veřejných věcí je nejčastěji uváděný proces, kterého se mají uvedené subjekty účastnit. Všeobecně jde o zvýšení, podporu účasti; nedostatek účasti je považován za příčinu negativních jevů ve společnosti. Uvedeme příklady z volebních programů (politické strany abecedně), v nichž jsou vymezeny subjekty účasti méně obecně, případně se účast týká konkrétní oblasti.

ČSSD:

- ... Podporovat koncept aktivního stárnutí a účast seniorů ve všech oblastech života včetně státní podpory vzdělávání seniorů v rámci celoživotního učení (např. univerzita třetího věku)...
- ... podpoříme posílení účasti zainteresovaných subjektů a představitelů občanských zájmových organizací na tvorbě bytové a nájemní politiky...
- ... Podporovat a motivovat účast zaměstnavatelů v odborné přípravě žáků...
- ... Nezbytnou záruku rovnosti představuje i reálná účast žen na politickém rozhodování...
- ... podpořit aktivní účast občanů při zajišťování jejich osobní bezpečnosti, majetku a veřejného pořádku...

KDU-ČSL:

- ... Větší účast krajů na agrární politice i na politice rozvoje venkova, včetně strategií rozvoje regionálního území...
- ... Proto podporujeme otevřený přístup veřejnosti k informacím i její účast na rozhodování o projektech s vlivem na životní prostředí...
- ... Navrhujeme možnost účasti územní samosprávy při výběru policistů do služebního poměru...

KSČM:

- ... V součinnosti s odborovými organizacemi prosazuje aktivní účast zaměstnanců na vlastnictví a řízení...
- ... Vytvoření efektivní sítě zdravotnických zařízení za účasti územních celků dle zdravotních plánů zpracovaných kraji za dohledu státu...
- ... Garantování práva občanů dozvědět se o ekologických dopadech staveb v jejich okolí a právo účastnit se správních řízení...

ODS:

- ... Protikorupční audity na všech úrovních státní správy při účasti renomovaných nezávislých organizací a firem...

Zelení se kromě dále uvedených příkladů věnují volební účasti v referendu s cílem změnit podmínku 50% účasti voličů:

- ... Strana zelených bude hájit co nejširší účast občanů, obcí, zájmových i nevládních organizací na plánování, využívání i kontrole fondů EU, a to na všech úrovních...

... Je třeba změnit tzv. atomový zákon a umožnit obcím účast v povolovacích řízeních u jaderných zařízení, včetně práva na odmítnutí takového zařízení...

Uvedené příklady naznačují, že volební strany počítají, některé více, některé méně, s účastí jednotlivců i organizovaných subjektů při spravování společnosti.

4.2.2. Spolupráce, partnerství, PPP

Termín *spolupráce* lze najít ve volebních záměrech ČSSD a KDU-ČSL pro všechny oblasti spravování společnosti; ať je to rodina, práce, bydlení, bezpečnost a právo, hospodářství, zdraví, školství, regionální rozvoj, Evropská unie. Velmi často je jedním ze spolupracujících subjektů příslušná politická strana, která je jmenována (např. „ČSSD proto prosadí ve spolupráci s odbornou veřejností takové změny,...“) nebo je v textu zamlčeným podmětem (např. ČSSD „Na úseku ochrany spotřebitele budeme spolupracovat s nevládními neziskovými spotřebitelskými organizacemi;“ nebo KDU-ČSL „Chceme intenzivní a v některých činnostech i povinnou spolupráci policie s obcemi a kraji...“). Záměry zmiňují většinou dobře rozlišitelné subjekty důležité pro danou oblast. Uvedeme příklady z programů jednotlivých stran.

ČSSD:

- ... Dalším příkladem široké expertní a veřejné spolupráce je *Strategie hospodářského růstu*, která byla vypracována ve spolupráci vlády, nezávislých expertů...
- ... ve spolupráci s odbory a zaměstnavatelskými organizacemi budeme také dále aktivně pojmenovávat ty prvky ochrany práce, které se přežily...
- ... zvýšení motivace a podporou spolupráce malých a středních inovačních firem s výzkumnými pracovišti zejména vysokých škol a státních i soukromých výzkumných ústavů...
- ... Ve spolupráci s mikroregiony podpořit i vznik vlastních a družstevních odbytových center...
- ... Větší důraz na spolupráci vysokých škol se zaměstnavateli a odběrateli výsledků výzkumu...
- ... Jsou to myslivci, rybáři, dobrovolní hasiči, zahrádkáři, včelaři, drobní chovatelé, chovatelské svazy, asociace a unie. Budeme tyto organizace i nadále podporovat, spolupracovat s nimi a využijeme jejich schopností a invence k rozvoji venkovského prostoru...
- ... Prostřednictvím dialogu chce rozvíjet a rozšiřovat tvůrčí spolupráci s církvemi a náboženskými společnostmi v ČR i v mezinárodním měřítku.
- ... Pokračovat v realizaci Národního programu rozvoje sportu pro všechny podle usnesení vlády, zejména prohloubit spolupráci a koordinaci ve vztahu ke krajům a obcím, ... zkvalitňování spolupráce s Českým paralympijským výborem (ČPV) a dalšími občanskými sdruženími, ... ve spolupráci s orgány krajů a obcí vytvářet systém veřejně přístupných sportovních zařízení pro veřejnost...
- ... zapojení do prevence kriminality, především ve spolupráci s Policií České republiky a též s obecní a městskou policií; ...

KDU-ČSL:

- ... Připravíme nový a lepší zákoník práce ve spolupráci s odborovými a zaměstnavatelskými svazy...

- ... Vysoce si ceníme aktivity dobrovolných hasičů, myslivců, rybářů, včelařů, drobných chovatelů, zahrádkářů apod. jako základu občanské společnosti na venkově...
 - ... dokončením sociálně citlivé ekologické daňové reformy (ve spolupráci s odborovými a podnikatelskými svazy), která sníží zdanění práce a naopak zatíží znečišťující spotřebu...
 - ... podporu sportu zdravotně postižených ve spolupráci s Českým paralympijským výborem.
- Za tímto účelem je nutné vytvořit účinné mechanismy pro spolupráci státních a samosprávných orgánů, ...
- ... Řešit kriminalitu nelze bez vzájemné spolupráce policie, územních samospráv a občanů...
 - ... Toto je další důvod pro snahu křesťanských demokratů o účinnější spolupráci územních samospráv a policie v bezpečnostní problematice...

V souvislosti s „dobrým spravováním“ je občanská společnost významným partnerem vlády. Aniž bychom zde rozebírali koncept občanské společnosti [např. Rakušanová, Řeháková 2006; Stachová 2005; Vajdová 2004], považujeme zmínění některých subjektů jako subjektů spolupráce ve volebních programech za indikátory otevřenosti vlády vůči občanské společnosti. V programech jsou zmiňovány občanské, zájmové, náboženské, nestátní neziskové organizace nebo neziskový sektor, občanská sdružení, odbory, zaměstnavatelské organizace. Považujeme tyto zmínky za indikátory otevřenosti politických stran, které chtějí být státní mocí, vůči veřejnosti. U ČSSD jsou zmíněny jako subjekty spolupráce 11krát, u KDU-ČSL 8krát. Zmínky o spolupráci centrální vlády s územními samosprávnými orgány (obcí, krajů, mikroregionů)³² interpretujeme podobně: konzultace záměrů, decentralizace kompetencí. U ČSSD jsou územní samosprávné orgány zmíněny jako subjekty spolupráce 6krát, u KDU-ČSL 10krát.

Kontexty spolupráce ve volebním programu KSČM nejsou tak určité, jako u ČSSD a KDU-ČSL. Formulace jsou spíše neosobní a povšechné. Např. „...Růst kvality životního prostředí, životního stylu a životní úrovně na zásadách trvale udržitelného rozvoje ve spolupráci s odbornou a občanskou veřejností. ... Rozvíjení národní identity a svébytnosti s plným zapojením etnických menšin, včetně Romů a přistěhovalců, při prohlubující se orientaci na vzájemnou solidaritu a spolupráci... Rozvíjení spolupráce s odborovými organizacemi s důrazem na podporu odborových práv, podporu ženského hnutí a ženských zájmových organizací s cílem překonat nerovné postavení žen...“ Často (6x) je termín užitý v kontextu mezinárodní spolupráce, např. „patří významná úloha spolupráci evropské levice. ... ekonomickou spolupráci se všemi zeměmi, se zvláštním důrazem na sousedy, tradiční partnery a všechny rozhodující země jednotlivých regionů. Trvale upevňovat úzké vztahy a spolupráci se Slovenskou republikou. ... Podporu činnosti demokratických a mírově orientovaných nevládních organizací a hnutí složených ze všech vrstev občanské společnosti jednotlivých členských zemí OSN (akademické, mládežnické, odborové, náboženské skupiny, profesní asociace apod.) a jejich soustavné mezinárodní spolupráce, racionálních a nenásilných akcí širšího alterglobalizačního hnutí s tím, že součástí mezinárodních vztahů, které probíhají na různých úrovních, je i ‚lidová diplomacie‘...“.

Podobně Strana zelených používá termín spolupráce tak, že není dost jasně, o jaké subjekty spolupráce se jedná, čeho se má spoluprací dosáhnout; formulace jsou často normativní – nutná je spolupráce, je nezbytné prosazovat, musí spolupracovat atd. Např. „Také další využití zemědělských surovin, zejména úzká spolupráce zemědělství s naším vyspělým průmyslem, může přinést nečekané ekonomické efekty v oblasti obalových materiálů, ... Nutná je podpora meziřesortní spolupráce a vý-

32 K problematice spolupráce obcí a dobrovolných svazků obcí viz [Vajdová, Čermák, Illner 2006].

zkumu v této oblasti. ... Naším cílem je úzká spolupráce mezi rezorty a kraji v širším zaměření podpor na rozvoj venkova ... Prioritou Strany zelených tedy není maximalizace produkce, ale rozvoj spolupráce s cílem ekonomické stabilizace venkovského prostoru ... Zlepšit se musí kontrola parlamentní a zřídit další občanská kontrola, k níž bude patřit i spolupráce s orgány samosprávy, zvláště v obcích...“ Spojení „rozvojová spolupráce“ jenom dává tušit, že by mohlo jít o strukturální fondy EU určené na rozvoj společenství: „...Zelení také požadují, aby se správou finančních prostředků na rozvojovou spolupráci zabývala profesionální státní agentura,...“

Naopak ODS má ve volebním programu jednoznačně určené subjekty spolupráce i její cíl, i když to je jenom dvakrát:

- ... Rozšíření nabídek pro studium bakalářských programů na vyšších odborných školách ve spolupráci se zavedenými vysokými školami...
- ... Stát vybuduje ve spolupráci s kraji, městy a obcemi účinná protipovodňová opatření v rizikových oblastech.

Termíny partnerství a PPP (Public Private Partnership) se vyskytují jenom v programu ČSSD a KDU-ČSL. Partnerství veřejného a soukromého sektoru považuje ČSSD za účinný způsob zlepšení služeb a dopravy; ovšem za předpokladu určení pravidel takového partnerství. KDU-ČSL podobně vidí v PPP možnost zlepšení infrastruktury a sociálních systémů. Obě strany považují mikroregiony za příležitost pro místní partnerství, jehož subjekty jsou veřejný, soukromý a neziskový sektor. Dále ČSSD mluví o sociálním partnerství v českém průmyslu a KDU-ČSL o partnerství školy a rodičů.³³

4.2.3. Sociální kapitál, sociální koheze nebo sociální soudržnost, důvěra

Z tabulky 4.2 víme, že termín sociální kapitál se ve volebních programech nevyskytl. Sociální koheze také ne, ale sociální soudržnost nebo soudržnost společnosti ano. Ve volebním programu ČSSD je sociální soudržnost považována za klíčový faktor rozvoje společnosti a jejím předpokladem je možnost nalézt odpovídající zaměstnání. Zelení považují za zdroj sociální soudržnosti vzdělání. Obě strany považují Evropskou unii za záruku soudržnosti společnosti. KDU-ČSL považuje programová východiska křesťanských demokratů za zdroj soudržné společnosti.

Ani termín důvěra nemá velkou frekvenci, ale vyskytuje se v důležitém kontextu bezpečí a jistoty občana ve společnosti. Nejčastěji jde o obnovení, dosažení či podporu důvěry veřejnosti v právo, stát a policii. Např. Zelení: „Občanům, ale i všem osobám pod soudní pravomocí ČR, musejí státní orgány zajistit bezpečnost, a to v míře výrazně vyšší, než dosud. Zvýší to důvěru lidí ve stát, v jeho policii, soudy a v jeho zákony.“ Nebo KSČM „Obnovení důvěry veřejnosti v právo a možnost jeho dodržování.“ Podobně KDU-ČSL. Ve volebním programu ČSSD je kontext posunut do hospodářské oblasti. Důvěře se přikládá ekonomická hodnota a dává se do souvislosti s důvěrou investorů.³⁴

33 Spojení „registrované partnerství“ není zařazeno do analýzy, ale velmi často se vyskytuje ve volebním programu Zelených.

34 Poděkování některých stran za důvěru nebereme v úvahu.

4.3. Prohlášení vlády

Vládní prohlášení má jiný charakter než volební programy politických stran. Vláda, jejímž prohlášením se tady zabýváme, je koalici tří stran (ODS, KDU-ČSL a Strany zelených) a jak jsme mohli vidět, jejich programy se dost lišily ve frekvenci klíčových slov. Navíc vláda usilovala aspoň o toleranci stran opozičních, jejichž volební programy se odlišují ještě víc.

Ústřední termín analýzy – participace – se vyskytuje ve vládním prohlášení jenom jako účast. A to účast občana, obce, územní samosprávy a blíže nespecifikovaných českých subjektů. Kontextem je kultura, životní prostředí a veřejné zakázky. V souvislosti s domácí kulturou (str. 9) má být podpořena svobodná účast občana, obce i regionu na kulturních aktivitách; v evropském kulturním prostoru bude podpořena aktivní účast českých subjektů (str. 11). Má být zachována stávající úroveň účasti veřejnosti na rozhodování v oblasti životního prostředí (str. 25).³⁵ Poslední výskyt účasti je ve spojení „majetková účast státu a samosprávy“ v souvislosti s transparentností veřejných zakázek.

Z dalších klíčových termínů se vyskytuje spolupráce; jako mezinárodní, rozvojová, jako mezirezortní spolupráce, a to v různých oblastech; spolupráce malých a středních podniků, spolupráce výzkumné a podnikové sféry a nejkonkrétněji „...vytvoříme fungující systém spolupráce Ministerstva dopravy s kraji na dopravních koncepcích...“ nebo „...spolupráce justičních institucí s právníckými fakultami...“. Termín partnerství se nevyskytuje, ale počítá se s procesy, které pojem partnerství naplňují, jak o tom svědčí následující citace: „Bude zahájena veřejná diskuze se všemi partnery nad možnými prioritními tématy v oblasti zemědělství, ochrany spotřebitele a rozvoje venkova jako součást přípravy na české předsednictví EU“ (str. 23).

Z posledního shluku pojmů se ve vládním prohlášení objevil jenom pojem důvěra, a to v souvislosti s policií str. 11 „Cílem vlády je důvěra občanů v Policii ČR“. Zvýšení důvěryhodnosti katastru nemovitostí (str. 24), o které chce vláda usilovat, znamená posílení důvěry v oblasti majetkových záležitostí.

Přestože se hledaná klíčová slova vyskytovala v malých frekvencích, některé formulace vyjadřují princip participace, aspoň v nějakém jejím stupni, i když se klíčové slovo nevyskytuje. Např. str. 3 „Vláda bude vyváženě informovat občany o všech souvislostech členství ČR v EU.“ nebo str. 8 „Otevřeme diskuzi o větším zapojení soukromých zdrojů do financování vysokých škol, vědy a výzkumu.“ či str. 24: „Vláda společně s profesními organizacemi vypracuje reformu...“.

Literatura

- Forsman, Maria. 2005. *Development of Research Networks: The Case of Social Capital*. Abo: Abo Academy University Press.
- Halpern, David. 2005. *Social Capital*. Cambridge: Polity Press.
- Mihaylova, Dimitrina. 2004. *Social Capital in Central and Eastern Europe. A Critical Assessment and Literature Review*. Budapest: Central European University.

35 Srovnáme-li výskyt termínu účast ve volebním programu Strany zelených a ve volebním programu ODS v kontextu životního prostředí s formulací v prohlášení vlády, vidíme, jak těžko se dosahoval kompromis v koalici.

4. Participace ve volebních záměrech politických stran a v prohlášení vlády

- Rakušanová, Petra, Blanka Řeháková. 2006. *Participace, demokracie a občanství v evropském kontextu*. Sociologické studie/Sociological Studies 06:3. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Stachová, Jana. 2005. *Občanská společnost v regionech České republiky*. Sociologické studie/Sociological Studies 05:06. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Vajdová, Tereza. 2004. *Česká občanská společnost 2004*. Praha: CERM.
- Vajdová, Zdenka (ed.). 2007. *Komunální volby 2006 na Králicku*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, interní tisk.
- Vajdová, Z., D. Čermák, M. Illner. 2006. *Autonomie a spolupráce: důsledky ustavení obecního zřízení v roce 1990*. Sociologické studie/Sociological Studies 06:2. Praha: Sociologický ústav AV ČR.

5. Obsahová analýza rozvojových dokumentů pro území ČR v období od roku 2000 do 2013

Pavel Nejdrl

5.1. Úvod

Jedním z dílčích cílů projektu „Partnerství a participace v místní veřejné správě: význam, praxe, příslib“ (PARTNER) řešeného týmem pracovníků oddělení Lokálních a regionálních studií Sociologického ústavu AV ČR bylo analyzovat klíčové rozvojové dokumenty vztahující se k území České republiky. Zkoumané dokumenty jsou platné jednak pro území České republiky jakožto celku (NUTS I) a jednak pro konkrétní vybrané územní jednotky NUTS II a NUTS III. V potaz byly brány oficiální rozvojové dokumenty vztahující se na období mezi roky 2000 až 2013, čili na období, kdy se Česká republika ocitala před vstupem do Evropské unie, a na období, kdy se již stala jedním z členských států Unie.³⁶

Hlavním cílem analýzy bylo zjistit, jakým způsobem zkoumané rozvojové dokumenty reflektují demokratickou participaci tří společenských sektorů (veřejný, soukromý a neziskový) na rozhodování o veřejných záležitostech. Tato participace má podobu spolupráce a partnerství mezi institucemi veřejné správy, ostatními veřejnými institucemi (školy, instituce sociálního zabezpečení atd.), komerčními organizacemi, organizacemi neziskového sektoru a v neposlední řadě také širokou veřejností. Výzvy k participaci, spolupráci či partnerství mezi jednotlivými subjekty by se v rozvojových dokumentech měly objevit na základě reflexe legislativy konzultací a doporučení Rady Evropské unie a dokumentů Evropské komise.

Které subjekty jsou tedy v dokumentech vyzývány k vzájemné spolupráci a partnerství? V jakých oblastech a jakým způsobem by měly spolupracovat, a proč? Na tyto otázky se snaží odpovědět následující text.

³⁶ Blíže k historickému vývoji a účelu vzniku jednotlivých rozvojových dokumentů viz např. [Wokoun 2006; Dočkal, Kozlová 2006].

5.2. Metodika

Jednotlivé rozvojové dokumenty byly zkoumány za pomoci obsahové analýzy. K vyhledávání byly používány programy MS Word a Adobe Reader, verze 7.0.5. Analyzovány byly klíčové rozvojové dokumenty, platné pro regiony soudržnosti NUTS I., II. a III., které se svým zaměřením vztahují ke zkoumané problematice:³⁷

Region soudržnosti NUTS I.

- Národní rozvojový plán 2004–2006 (NRP 2004–2006)
- Národní rozvojový plán 2007–2013 (NRP 2007–2013)
- Strategie regionálního rozvoje 2000–2006 (SRR 2000–2006)
- Strategie regionálního rozvoje 2007–2013 (SRR 2007–2013)
- Společný regionální operační program 2004–2006 (SROP 2004–2006)

Region soudržnosti NUTS II.

- Regionální operační program NUTS II Jihozápad (ROP Jihozápad 2007–2013)
- Regionální operační program NUTS II Severovýchod (ROP Severovýchod 2007–2013)

Region soudržnosti NUTS III.

- Program rozvoje kraje Vysočina (vznik programové části: prosinec 2005)
- Program rozvoje Jihočeského kraje (vznik: listopad 2001)

Demokratická participace, spolupráce a partnerství reflektované v textech rozvojových dokumentů byly na počátku analýzy specifikovány pomocí tří tematických oblastí: 1) aktivity ve veřejném prostoru, 2) partnerství a 3) sociální soudržnosti. Tyto tři tematické oblasti byly dále rozvedeny a operacionalizovány pomocí celkem 8 klíčových slov. Tato slova pak byla vyhledávána v jednotlivých dokumentech.

- 1) pro oblast aktivity ve veřejném prostoru to byla slova: **participace a účast**;
- 2) pro oblast partnerství byla hledána klíčová slova: **spolupráce a partnerství**;
- 3) a pro oblast sociální soudržnosti: **důvěra, sociální kapitál a sociální soudržnost**, respektive **sociální koheze**.

Analytická část kapitoly je rozdělena podle tematických oblastí do tří kapitol, které se ve svých podkapitolách zabývají výskytem klíčových slov. V případě, že jsou některá klíčová slova významovými ekvivalenty a zároveň se v dokumentech vyskytovala v identických kontextech, byla tato slova analyzována společně.³⁸

Kapitolu u každého slova otevírá tabulka frekvencí výskytu daného klíčového slova, jak se vyskytovalo v analyzovaných dokumentech. Vlastní text kapitoly je následně věnován vymezení jednotlivých kontextů, ve kterých se konkrétní klíčové slovo v dokumentech vyskytuje (v textu je každý vymezený kontext zvýrazněn tučným písmem). Jednotlivé kontexty pojmů jsou definovány a ilustrovány za pomoci citací vybraných z jednotlivých rozvojových dokumentů. Každou kapitolu ve finále uzavírá souhrnná tabulka zobrazující, zda se dané kontexty objevily i v ostatních dokumentech.

³⁷ Odkazy na příslušné dokumenty zveřejněné na internetu jsou uvedeny v seznamu analyzovaných dokumentů na konci této kapitoly.

³⁸ Tak tomu bylo v případě pojmů participace a účast, spolupráce a partnerství. Pojmy sociální soudržnost a sociální koheze byly sloučeny do stejné kapitoly z důvodu nulového výskytu pojmu sociální koheze, viz kapitolu Sociální soudržnost a sociální koheze.

V závěru celého článku se nalézá souhrnné hodnocení všech dokumentů z hlediska zvolené perspektivy.

5.3. Frekvence výskytu a kontexty klíčových slov

5.3.1. Oblast aktivity ve veřejném prostoru

Participace a účast

Tabulka 5.1. Frekvence výskytu slov participace a účast

Dokument	Počet stránek ³⁹	Participace: frekvence výskytu	Účast: frekvence výskytu	Celkem: frekvence výskytu	Celkem: frekvence výskytu na 100 stránek
NRP 2004–2006	230	6	44	50	22
NRP 2007–2013	221	5	33	38	17
SRR 2000–2006	113	5	61	66	58
SRR 2007–2013	109	4	8	12	11
SROP 2004–2006	165	5	35	40	24
ROP Jihozápad	116	1	8	9	8
ROP Severovýchod	171	0	30	30	18
Program rozvoje kraje Vysočina	234	8	10	18	8
Program rozvoje Jihočeského kraje	267	9	54	63	24

Zdroj: vlastní analýza dokumentů.

Na úvod této kapitoly je třeba zmínit, že pojmy participace a účasti jsou významovými ekvivalenty a v dokumentech se vyskytovaly ve stejných kontextech. Z toho důvodu jsou analyzovány společně v jedné kapitole. Celkově se s vyšší frekvencí objevoval pojem účast oproti participaci (viz tabulku 5.1).

Na začátek je třeba také uvést, že obě klíčová slova jsou v rozvojových dokumentech často spojována se sociální soudržností společnosti.⁴⁰ Tato souvislost je v rámci analyzovaných dokumentů zmiňována například ve Strategii regionálního rozvoje 2007–2013: „Vysoká míra sociální soudržnosti regionů je založená na ekonomické a občanské participaci jednotlivých skupin obyvatel a jejich identifikaci s daným územím...“ (SRR 2007–2013). Tato formulace tedy uvádí míru ekonomické a občanské participace jako zdroj ovlivňující sociální soudržnost společnosti. Blízkost pojmů participace a sociální soudržnosti je také zřejmá z definice pojmu sociální soudržnosti uvedené v NRP 2007–2013. Občanská participace je zde opět

39 Údaj Počet stránek uvádí, kolik má dokument stran v analyzovaném dokumentu.

40 Viz analýzu pojmů sociální soudržnost a sociální koheze v kapitole 5.3.3. Oblast sociální soudržnosti.

uvedena jako faktor významně ovlivňující sociální soudržnost: „Sociální soudržnost je určitou kvalitou společnosti ... ve společnosti se projevuje sounáležitost, občané aktivně participují na věcech veřejných“ [NRP 2007–2013: 127].

Přejděme tedy ke konkrétním kontextům slov participace a účast. Z důvodu významové provázanosti s pojmem sociální soudržnost se pojem participace (resp. účast) vyskytuje v jednom stejném kontextu, jako tomu je v případě pojmu sociální soudržnost. Tímto kontextem je kontext **participace a účasti jako prostředku sociální inkluze vyloučených skupin obyvatelstva** do majoritní společnosti, a to ať už prostřednictvím zvyšování jejich úrovně vzdělání, či vyšší účasti na trhu práce.⁴¹ Takto je také občanská participace zmiňována například ve SROP 2004–2006, který si klade v tomto směru za cíl: „zlepšit životní podmínky obyvatel, zejména minorit, zvýšit jejich participaci na celoživotním učení a integrovat sociálně vyloučené skupiny do komunity a k pracovnímu uplatnění“ [SROP 2004–2006: 61]. Prostředky vedoucí k této integraci jsou následně rozpracovány v konkrétních opatřeních: „1) Zkvalitnění sítě a hmotného vybavení neziskových organizací a občanských aktivit. 2) Zkvalitnění sítě a hmotného vybavení stávajících kapacit základních a středních škol. 3) Posílení sociální stability a soudržnosti obyvatelstva a omezení sociálně patologických jevů. 4) Zlepšení přístupu lidí ze znevýhodněných oblastí k sociálnímu a kulturnímu rozvoji. 5) Prevence sociálního vyloučení. 6) Zmírnění sociálního znevýhodnění v městských i venkovských oblastech“ [SROP 2004–2006: 97]. Ač se v deklarovaném cíli hovoří o obecném zlepšení životních podmínek všech obyvatel, předmětem zájmu jsou hlavně sociálně vyloučení.

Jako další kontext pojmu participace byl v dokumentech rozpoznán kontext **participace podniků na exportu zboží**. Jedná se hlavně o kritiku neúčasti místních podniků na vývozu: „...schopnost domácích podniků participovat na produkci a exportu podniků se zahraniční účastí (zejména u dodávek technologicky náročných komponentů) je stále nízká“ [NRP 2004–2006: 112]. Pojem participace se v takovéto významové formě objevil pouze v Národním rozvojovém plánu 2004–2006.

Pojmy participace a účasti se vyskytly ve smyslu výzvy **účasti neziskových organizací na dalším rozvoji sociálních služeb**. Tak tomu je například v Národním rozvojovém plánu 2004–2006. Účast NNO na rozvoji sociálních služeb je popsána následujícím způsobem: „Nestátní neziskové subjekty vyvíjející veřejně prospěšnou činnost v sociální oblasti představují vedle ... obecních, krajských a státních poskytovatelů sociálních služeb podstatný a důležitý prvek ve vytváření nabídky sociálních služeb“ [NRP 2004–2006: 61]. V NRP 2007–2013 je dále v této souvislosti kritizováno postavení nestátních neziskových subjektů z hlediska jejich nedostatečné opory v legislativě a nerovnocenného „...postavení k získávání veřejných prostředků ve srovnání se zařízeními, která jsou zřizována veřejnou správou“ [NRP 2007–2013: 61]. Především jde ale ve většině rozvojových dokumentů o zdůraznění „zvýšení aktivity NNO v oblasti sociální péče“ [Program rozvoje kraje Vysočina: 26].

Dalším kontextem participace, který se v dokumentech vyskytoval, je **participace nejrozličnějších subjektů na ekologických otázkách a otázkách udržitelného rozvoje**. Nejlépe je tento kontext rozpracován v dokumentu SRR 2000–2006, kde se uvedené strategické cíle týkající se oblasti životního prostředí zaměřují „...na zlepšení stavu životního prostředí v regionech, na integraci environmentálních hledisek do rozhodování resortů a na podporu participace všech subjektů, které se na zlepšení stavu mohou podílet a zvýšení úrovně jejich ekologického vědomí“ [SRR 2000–2006: 80]. Těmito sub-

41 Viz opět pojmy sociální soudržnost a sociální koheze v kapitole 5.3.3.

jekty, jak uvádí Program rozvoje kraje Vysočina, jsou města a obce, sdružení a svazky obcí, soukromé podnikatelské subjekty, NNO, MAS,⁴² hospodářské a agrární komory a široká veřejnost.

Poslední, z hlediska zaměření analýzy pravděpodobně nejzajímavější samostatnou kontextovou kategorií, která byla v rozvojových dokumentech nalezena, byla kategorie, ve které je účast a participace zmiňována ve významu **zapojení veřejnosti do rozhodování a správy veřejných záležitostí**.⁴³ Tato kategorie se u některých dokumentů částečně výrazně prolíná s předchozí enviromentálně-ekologickou kontextovou kategorií. Je tomu tak i v případě výše zmíněného dokumentu SRR 2000–2006, a dále pak u Programu rozvoje Jihočeského kraje. Nejprve se tedy pozastavme nad dokumentem SRR 2000–2006. Široká veřejnost je zde pojímána jako jeden z důležitých subjektů, který je zapojen do akcí vedoucích k řešení ekologických otázek a trvale udržitelného rozvoje. V tomto případě se ale jedná o poněkud zúžený pohled na proces zapojování občanů, jelikož téma participace je omezeno pouze na pole ekologie a udržitelného rozvoje. Záměrem dokumentu je podnítit vytvoření systému „...vzdělávání, výchovy a osvěty v oblasti životního prostředí“, který si klade za cíl ovlivnit hodnotový systém obyvatel regionu a motivovat tak veřejnost především „...k šetrnému chování zejména v oblasti racionálního využívání a úspor energií a omezování vzniku, třídění a využívání odpadů“ [SRR 2000–2006: 84]. Téma informování občanů a jejich vedení k ekologicky šetrnému jednání tedy převažuje. Dokument se ale také zmiňuje o podpoře „...účasti veřejnosti v rozhodování ve věcech životního prostředí a udržitelného rozvoje“ [SRR 2000–2006: 38]. V tomto případě již můžeme hovořit o náznaku výzvy adresované samosprávným úřadům, aby zahrnuly občany do tvorby rozhodnutí o závažných ekologických otázkách v obci či regionu.

Enviromentálně-ekologická oblast je většinou prioritní, a v případech některých dokumentů také jedinou oblastí, na kterou se v rámci rozvoje občanské participace na rozhodování o veřejných záležitostech rozvojové dokumenty soustředí.⁴⁴ V dokumentu SRR 2000–2006 ale také můžeme nalézt argument kritizující současný stav míry zapojení veřejnosti. Tato kritika je vedena v obecné rovině, ne pouze z hlediska ekologie a udržitelného rozvoje: „V České republice není dosud stabilizován mechanismus účasti veřejnosti na strategickém rozhodování o řešení významných problémů regionu...“ [SRR 2000–2006: 53]. V dokumentu je tento problém řešen pomocí postupného tlaku na vytváření mechanismů participace. Podporovány by měly být takové iniciativy a aktivity, které se soustředí „...na rozvoj měst a obcí a aktivity zaměřené na zvyšování informovanosti veřejnosti i její spoluúčasti na rozhodování“ [SRR 2000–2006: 68]. Především důležitost informovanosti občanů a zpětné vazby jejich názorů pak vyzdvihuje Program rozvoje Jihočeského kraje. V rámci vytvoření a rozvoje informačních a komunikačních služeb poskytovaných krajskou správou a samosprávou se snaží podnítit aktivní komunikaci ve spádovém území – čili: „změnit polohu veřejné správy od občanské neúčasti (prosté informovanosti) až k občanské spoluúčasti (aktivní vzájemné diskusi a zohlednění veřejného mínění)...“ [Program rozvoje Jihočeského kraje: 164]. Jedná se však spíše o vytvoření komunikačních kanálů než přesunutí těžiště rozhodování také na jiné subjekty [srovnej Arnstein 1969]. Opět je třeba zopakovat, že pokud se v těchto dvou dokumentech hovoří o konkrétních otázkách a oblastech zahrnutí veřejnosti do rozhodování o veřejných záležitostech, je tomu tak primárně v oblasti ekologie a udržitelného rozvoje.

42 Zkratka pro Místní akční skupiny.

43 Tento kontext je blízký kontextu **spolupráce a partnerství mezi veřejnou správou a občany** popsáném v rámci kapitoly **Spolupráce a partnerství**.

44 Zde mám na mysli např. již zmíněný Program rozvoje Jihočeského kraje.

Pravděpodobně nejkonkrétněji a také nejkomplexněji je vytyčena participace občanů na rozhodování v rámci Programu rozvoje kraje Vysočina. Tento dokument vyzývá úřady, aby při tvorbě lokálních politik braly občany jako rovnocenné plnohodnotné partnery. K tomu vede také uplatňování metody vytváření společných rozvojových dokumentů v rámci obcí a mikroregionů za účasti místních obyvatel.⁴⁵ Pomocí tzv. místních akčních skupin (MAS), kterých se účastní jak zástupci veřejné a komerční, ale také občanské sféry (zástupci NNO, veřejnosti), tak dochází k organickému utváření plánů a přijímání rozhodnutí lokálního dosahu. Plány lokálního dosahu by měly vést k další obnově a rozvoji venkovských sídel v regionu. Rozvoj sídel podle Programu rozvoje kraje Vysočina tedy předpokládá „...participaci obyvatel venkova, občanských spolků a sdružení při obnově své obce v souladu s místními tradicemi“ a to zejména v oblastech „...hospodářského rozvoje obcí, regionů, svazků obcí, stavební obnovy hospodářských objektů, obnovy a výstavby občanské vybavenosti, technické a dopravní infrastruktury, tradiční cestní sítě a péče o krajinu“ [Programu rozvoje kraje Vysočina: 13]. Program rozvoje kraje Vysočina tedy za pomoci předání určitých pravomocí rozhodovat o veřejných záležitostech podněcuje k činnosti ostatní subjekty mimo veřejnou správu (např. tvorbou místních akčních plánů), což díky nutnosti dohodnout se v rámci komunity ve finále směřuje k dalšímu rozvoji občanské spolupráce a solidarity.

Následující tabulka 5.2. zobrazuje jednotlivé kontexty pojmů participace a účast, jak byly identifikovány v analyzovaných rozvojových dokumentech.

Tabulka 5.2. Kontexty slov participace a účast

Participace a účast	jako prostředek soc. inkluze	podniků na exportu	NNO na rozvoji soc. služeb	různých subjektů na ekologických otázkách	veřejnosti na rozhodování o veř. záležitostech
Dokument					
NRP 2004–2006	XX	-X	X		X
NRP 2007–2013	X		X		X
SRR 2000–2006				XX	XXekol
SRR 2007–2013	XX		X	X	Xekol
SROP 2004–2006	XX		X		
ROP Jihozápad					
ROP Severovýchod				X	Xekol
Program rozvoje kraje Vysočina	X		X		XX
Program rozvoje Jihočeského kraje				X	XXinfo

Zdroj: vlastní analýza dokumentů.

Vysvětlivky: X – zmínka v dokumentu bez výraznějšího podrobnějšího rozpracování; XX – podrobné rozpracování tématu v textu; ekol – kontext je v dokumentu zúžen pouze na oblast ekologie; info – kontext je v dokumentu zúžen pouze na oblast podávání informací; „-“ výrazná kritika současného stavu

45 Jedná se především o zapojení všech relevantních subjektů v lokalitě (a tedy i široké veřejnosti) za pomoci naplňování programů místní Agenda 21 či programů Leader.

5.3.2. Oblast partnerství

Spolupráce a partnerství

Tabulka 5.3. Frekvence výskytu slov spolupráce a partnerství

Dokument	Počet stránek	Spolupráce: frekvence výskytu	Partnerství: frekvence výskytu	Celkem: frekvence výskytu	Celkem: frekvence výskytu na 100 stránek
NRP 2004–2006	230	41	38	79	34
NRP 2007–2013	221	194	42	236	107
SRR 2000–2006	113	57	10	67	59
SRR 2007–2013	109	40	14	54	50
SROP 2004–2006	165	47	37	84	51
ROP Jihozápad	116	16	9	25	22
ROP Severovýchod	171	115	24	139	81
Program rozvoje kraje Vysočina	234	44	15	59	25
Program rozvoje jihočeského kraje	267	134	18	152	57

Zdroj: vlastní analýza dokumentů.

Po úvaze jsem se rozhodl analyzovat pojmy spolupráce a partnerství společně v jedné kapitole, a to z důvodu výskytu jejich velmi podobných kontextových významů. Celkově se pojem spolupráce vyskytoval s vyšší frekvencí než pojem partnerství – viz tabulku 5.3.

Dříve než se podíváme blíže na jednotlivé kontexty pojmů partnerství a spolupráce, je třeba zmínit jeden kontext, který se vyskytoval u všech analyzovaných dokumentů, a přesto není uveden v tabulce 5.4. Je tomu tak proto, že nesouvisí ani tak s věcným obsahem rozvojových dokumentů, jako je spíše svázán s formou utváření všech těchto dokumentů. Tento kontext odráží skutečnost, že příslušné **dokumenty byly tvořeny na základě principu partnerství a spolupráce** mezi jednotlivými zainteresovanými subjekty a tyto subjekty tedy aktivně ovlivňovaly finální podobu jednotlivých rozvojových dokumentů. Jako příklad můžeme zmínit tvorbu NRP 2004–2006, na jehož přípravu dohlíželo Ministerstvo pro místní rozvoj. Jeho cílem bylo postarat se „...o co nejširší konzultační proces a o zapojení maximálního možného okruhu partnerů“ do tvorby plánu [NRP 2004–2006: XI]. Partnery byli zástupci řídicích orgánů jednotlivých operačních programů, zástupci regionů a nejrůznější sociální, ekonomičtí a regionální partneři. Před dokončením byl NRP 2004–2006 dále prezentován na workshopech, seminářích a veřejných projednáváních dalším spolupracujícím subjektům a také široké veřejnosti. Na základě vzájemných konzultací mezi jednotlivými partnery jsou utvářeny i ostatní analyzované rozvojové dokumenty.

Co se výskytu klíčových slov spolupráce a partnerství v jednotlivých kontextech týče, nejfrekventovanějším kontextem, ve kterých se tato slova vyskytovala, byla **přeshraniční spolupráce a partnerství** mezi zeměmi, regiony, jednotlivými obcemi či ostatními subjekty (především ekonomickými). Přeshraniční spolupráce je definována například v rámci Národního rozvojového plánu 2007–2013 jako specifické cíle Operačního programu Přeshraniční spolupráce: „Specifickými cíli (tohoto programu) jsou: 1) rozvoj místního podnikatelského prostředí a rozvoj cestovního ruchu v pohraničí; 2) posilování dostupnosti dopravy a informačních a komunikačních sítí; 3) ochrana životního prostředí (...); 4) rozvoj měst a venkova; 5) rozvoj spolupráce, podpora vzdělání, výzkumu a vývoje, kultury, podpora integrace trhu práce a sociálního zařazení a podpora malých místních iniciativ, socioekonomických aktivit s cílem podpořit projekty typu „people to people““ [NRP 2007–2013: 173]. Téma přeshraniční spolupráce však je podrobně rozpracováno i v ostatních rozvojových dokumentech – viz tabulku 5.4.

Oba dva pojmy, spolupráce a partnerství, byly dále zmiňovány v kontextu spolupráce a partnerství mezi komerčním sektorem, vysokými školami a výzkumnými institucemi, především na tvorbě inovací. Tak tomu bylo i například v programu Podnikání a inovace rozvedeném opět v rámci NRP 2007–2013. Jedním z jeho specifických cílů je: „podpora spolupráce firem, univerzit a výzkumných institucí za účelem zvýšení konkurenceschopnosti, transferu know-how do praxe a podpory VaV⁴⁶...“ [NRP 2007–2013: 158]. Některé rozvojové dokumenty (například NRP 2004–2006, již zmíněný NRP 2007–2013, či SRR 2007–2013) tedy kladou apel na provázanost a celkové zlepšení spolupráce a partnerství mezi komerční sférou a vědecko-výzkumnými centry či vysokými školami, jakožto centry tvorby inovací. Na druhou stranu některé dokumenty (např. NRP 2007–2013, ROP Severovýchod, Program rozvoje kraje Vysočina či Program rozvoje Jihočeského kraje) zároveň poukazují na problémy spojené s rozporem mezi typem kvalifikace čerstvých absolventů odborných učilišť a středních a vysokých škol a poptávkou po určitém typu kvalifikované pracovní síly na trhu práce. Tento rozpor je podle nich způsoben nedostatečnou vzájemnou komunikací a slabou spoluprací mezi komerčním sektorem a učilišti, či středními a vysokými školami: „V oblasti vzdělávání žáků a studentů je nutné klást důraz na propojení výuky s praxí, na spolupráci vzdělávací soustavy s podnikatelskou sférou“ [ROP Severovýchod: 26]. Oba dva kontexty spolupráce a partnerství, ať ve smyslu spolupráce na tvorbě inovací, či při nasycení poptávky po kvalifikované pracovní síle na trhu práce, můžeme ve finále shrnout do jedné kontextové kategorie **spolupráce a partnerství mezi komerční sférou a vzdělávacími a výzkumnými institucemi**.

Pojem spolupráce a partnerství je dále v rozvojových dokumentech zmiňován především ve významu nedostatečné vzájemné **spolupráce mezi podnikatelskými subjekty navzájem**. „Podnikatelské subjekty spolupracují v současné době výhradně v rovině běžných dodavatelských vztahů, až na výjimky chybí spolupráce v rámci oborových sdružení vzájemně se doplňujících firem za účelem posílení vzájemných vazeb v oblasti běžné spolupráce, výzkumu a vývoje s cílem posílení konkurenceschopnosti a vyjednávací pozice na trhu. Firmy jednají na trhu individuálně, nevyužívají synergie ze spolupráce [ROP Severovýchod: 26]. Vzájemné odmítání výraznější spolupráce či partnerství mezi komerčními subjekty nebylo v žádném dokumentu příliš podrobně rozebráno. Pokud se ale v dokumentech objevila v tomto smyslu nějaká zmínka, nesla se vždy v kritickém duchu.

V dokumentech je také kritizována nedostatečná komunikace a **spolupráce mezi veřejnou správou a podnikatelskými subjekty**. Rozvojové dokumenty na jedné straně nabádají k rozvoji partnerství mezi veřejnou a soukromou sférou, a na druhé straně kritizují „malé využívání možnosti Public Private

46 Zkratka slov výzkum a vývoj.

te Partnership“ [SRR 2007–2013: 64]. Propojení aktivit podnikatelské sféry a veřejné správy je v rozvojových plánech považováno za „...nedostatečné a místy charakteristické spíše vzájemnou nedůvěrou než spoluprací“ [Program rozvoje kraje Vysočina: 15]. „Spolupráce veřejného a soukromého sektoru v současné době samozřejmě existuje, ale stále se jedná o spolupráci, kterou lze označit za nedostatečnou vzhledem k tomu, že se jedná spíše o namátkové společné prezentace na veletrzích, pořádání kulturních akcí atd.“ [ROP Severovýchod: 46]. V některých regionech ale nedochází ani k této slabé spolupráci při společném organizování kulturních programů. Příkladem může být výstup ze SWOT analýzy pro oblast Cestovní ruch, kultury a vnějších vztahů provedené v Jihočeském kraji. Oblast spolupráce mezi veřejnou správou a podnikateli byla formulována jako slabá stránka, a to následovně: „chybějící provázaná spolupráce mezi podnikateli a obcemi, nedostatečná koordinace a malá komunikace všech subjektů při tvorbě kulturních programů a propagací regionu“ [Program rozvoje Jihočeského kraje: 124]. Kritika se ale nese také čistě jen na veřejnou správu, a to při jednání s komerčními subjekty o nových pobídkách ve svém regionu: „...problémem je nekompetentní přístup veřejné správy v oblasti spolupráce s potenciálním investorem, kdy si orgány veřejné správy dostatečně neuvědomují význam nových ekonomických aktivit pro rozvoj regionu“ [ROP Severovýchod: 24]. Do rámce kontextu spolupráce a partnerství mezi veřejnou správou a komerční sférou také můžeme zahrnout v dokumentech poměrně konkrétně vymezenou spolupráci mezi veřejnou správou a asistenčními službami, které poskytují nejrůznější druhy sociálních služeb, například osobní asistenci pro sociálně potřebné, provoz domovů důchodců, domovinek, nejrůznějších center sociální pomoci etc. Tento kontext spolupráce se vyskytl například v Regionálním operačním programu Severovýchod. Kategorie je specifická tím, že na dané služby se mohou specializovat jak komerční subjekty, tak různé neziskové organizace.

Z úhlu pohledu zaměření této práce se ale jedná o odlišné kontexty výskytu slova spolupráce a partnerství v případě, že hovoříme o spolupráci veřejné správy a komerční organizace, či o spolupráci veřejné správy a neziskové organizace. Proto byly v dokumentech dále vyhledávány odkazy týkající se **spolupráce a partnerství veřejné správy s neziskovými organizacemi** a klasifikovány jako další samostatná kontextová kategorie. Ze všech analyzovaných dokumentů k této spolupráci pravděpodobně nejčastěji vybízí Program rozvoje kraje Vysočina, například v oblasti zdravotních a sociálních služeb: „Realizace aktivit (zaměřených proti další společenské marginalizaci ohrožených skupin obyvatelstva – pozn. autora) bude postavena na zapojení krajské i obecní samosprávy, občanů a nestátního neziskového sektoru“ [Program rozvoje kraje Vysočina: 25]. Spolupráce a partnerství mezi veřejnou správou a neziskovými organizacemi se ale neomezovala pouze na oblast sociálních služeb. Zmiňována byla spolupráce na řešení ekologických otázek (SRR 2000–2006), vzdělání (Program rozvoje kraje Vysočina), cestovního ruchu a přeshraniční spolupráce (NRP 2007–2013), rozvoje venkova či kulturních aktivit (Program rozvoje kraje Vysočina).

Poslední kontextovou kategorií, jež byla v rozvojových dokumentech rozpoznána, byla kategorie **spolupráce a partnerství mezi veřejnou správou a občany**, popřípadě občanskými sdruženími.⁴⁷ Tento druh spolupráce se vyskytl například v Programu rozvoje Jihočeského kraje. Význam zde definované spolupráce je uveden především jako potřeba lepší informovanosti obyvatelstva o dění v kraji a obcích spíše než ve významu otevřené spolupráce na tvorbě lokální politiky. V jedné části tohoto dokumentu se dokonce hovoří o snaze rozvinutí takzvané „lokální demokracie“ [Program rozvoje Jihočeského kraje: 164] za pomoci budování komunikačního systému veřejné správy s ostatními subjekty, čili

47 Tento kontext je blízký kontextu zapojení veřejnosti do rozhodování a správy veřejných záležitostí popsánem v kapitole Participace a účast.

také občany. Jedná se ale spíše o „...zohlednění veřejného mínění“ [tamtéž] při rozhodování samosprávy než přesunutí rozhodování o veřejných záležitostech mimo pole působení veřejné správy. Na druhé straně je v dokumentu kritizována malá aktivní účast obyvatel na řešení veřejných problémů. Podobně definovaný kontext spolupráce se také vyskytuje například ve Strategii regionálního rozvoje 2000–2006, kde je snaha občany informovat, popřípadě motivovat k (ekologicky) prospěšné činnosti prostřednictvím vzdělávacích programů, než snaha o jejich plnohodnotné začlenění do rozhodovacích procesů.⁴⁸ Partnerský přístup⁴⁹ je ale zmíněn až při popisování zefektivnění práce samosprávy a významu zapojení občanů do rozhodování o veřejných záležitostech v rámci SRR 2007–2013. „Cílem ... je zajistit nejen efektivní výkon veřejné správy, ale i podpora občanské společnosti, zapojení veřejnosti do rozhodovacích procesů, podpora partnerství v regionech při společné tvorbě strategických rozvojových dokumentů a plánů...“ [SRR 2007–2013: 68]. Pravděpodobně nejkompaktněji je ale popsána spolupráce veřejné správy a občanů v Programu rozvoje kraje Vysočina. Ten podněcuje obce k vytváření lokálních rozvojových dokumentů, do jejichž tvorby je zahrnována mimo jiné i široká veřejnost, a to z důležitých důvodů: „Vytváření těchto dokumentů a jejich postupná realizace navíc podněcuje občanskou aktivitu občanů a dalších subjektů působících na venkově, umožňuje jejich participaci na rozvoji své obce a garantuje jejich trvalou péči o ni“ [Program rozvoje kraje Vysočina, uplatňování programu Leader: 12].

Tabulka 5.4. Kontexty slov spolupráce a partnerství

Spolupráce a partnerství	přeshraniční sférou a vzdělá- vacími a výzk. institucemi	mezi kom.	mezi ekonom. subjekty navzájem	mezi veř. správou a kom. sférou (PPP)	mezi veř. správou a NNO	mezi správou a občany
NRP 2004–2006	XX	-XX		X		
NRP 2007–2013	X	-XX	-X		-X	X
SRR 2000–2006	XX			Xekol	Xekol	XXekol
SRR 2007–2013	XX	-X		-X		X
SROP 2004–2006	X	-X		Xcest.ruch		-Xinkluze
ROP Jihozápad	X	-X		Xcest.ruch		
ROP Severovýchod	XX	XX	-X	-X		
Program rozvoje kraje Vysočina	XX	-XX	-X	-X	X	XX
Program rozvoje Jihočeského kraje	XX	-XX	-X	-X	X	-XXinfo

Zdroj: vlastní analýza dokumentů.

Vysvětlivky: X – zmínka v dokumentu bez výraznějšího podrobnějšího rozpracování;

XX – podrobné rozpracování kontextové kategorie; inkluze – kontext je v dokumentu zúžen pouze na oblast sociální inkluze;

ekol – kontext je v dokumentu zúžen pouze na oblast ekologie;

info – kontext je v dokumentu zúžen pouze na oblast podávání informací;

cest.ruch – kontext je v dokumentu zúžen pouze na oblast cestovního ruchu;

„-“ výrazná kritika současného stavu

48 Blíže opět kapitola Participace a účast.

49 Srovnej [Arnstein 1969].

5.3.3. Oblast sociální soudržnosti

Důvěra

Tabulka 5.5. Frekvence výskytu slova důvěra

Dokument	Počet stránek	Frekvence výskytu	Frekvence výskytu na 100 stránek
NRP 2004–2006	230	0	0
NRP 2007–2013	221	1	0
SRR 2000–2006	113	0	0
SRR 2007–2013	109	1	1
SROP 2004–2006	165	2	1
ROP Jihozápad	116	0	0
ROP Severovýchod	171	2	1
Program rozvoje kraje Vysočina	234	5	2
Program rozvoje Jihočeského kraje	267	2	1

Zdroj: vlastní analýza dokumentů.

Dříve než se začneme zabývat pojmem důvěra, je vhodné v návaznosti na předchozí kapitolu zmínit, že vzájemná důvěra je hlavním předpokladem k dlouhodobější spolupráci a partnerství. Vzhledem k faktu, že se pojem důvěra vyskytoval v analyzovaných dokumentech velmi zřídka (viz tabulku 5.5), nemá smysl vytvářet souhrnnou tabulku kontextů. Jednotlivé kontexty, v nichž se pojem důvěry vyskytoval, jsou definovány prostřednictvím následujícího textu.

Pojem důvěra se nejčastěji vyskytoval v kontextu **důvěry** (respektive nedůvěry) **podnikatelských subjektů navzájem**. Například v rámci ROP Severovýchod se na jedné straně předpokládá příliv zahraničních investic založený na základě rostoucí důvěry investorů v pokračování růstu české ekonomiky, na druhé straně je kritizována vzájemná nedostatečná důvěra při spolupráci mezi místními firmami: „Firmy jednají na trhu individuálně, nevyužívají synergie ze spolupráce. Příčinou je vzájemná nedůvěra a nepochopení současných výzev, které vybízejí ke spolupráci a společnému postupu“ [ROP Severovýchod: 26]. Uveden je argument, že vyšší důvěra by mohla společně posílit konkurenceschopnost podniků a zlepšit jejich vyjednávací pozici na trhu. Jako nedostatečná je označena důvěra a s ní spojená spolupráce mezi podnikatelskými subjekty také v Programu rozvoje kraje Vysočina: „hlavním problémem malých a středních firem není jejich velikost, ale jejich izolace“ [Program rozvoje kraje Vysočina: 6]. Dokument zasazuje potřebu vzájemné spolupráce místních podniků vedoucí k vyšší konkurenceschopnosti na trhu do kontextu prostředí globální ekonomiky. „Klíčem k rostoucímu úspěchu regionu jsou sítě spolupráce mezi podniky, znalosti a podnikavost místních lidí, vzájemná důvěra, sdílení zdrojů a technologií, jakož i podpora od místních státních institucí“ [Program rozvoje kraje Vysočina: 6]. Zvýšení vzájemné spolupráce a důvěry v tomto regionu je navrženo dosáhnout pomocí tvorby klastrů (cluster) – tzv. shluků vzájemně provázaných místních firem a přidružených institucí podnikajících v konkrétním oboru, které spojují společné zájmy. Vzájemná, především geografická blízkost, „...umožňuje vyšší úroveň propojení v rámci sítě – a to jak sítě obchodních, tak společenských kontaktů – a vede i k vyšší vzájemné důvěře. Vysoká úroveň důvěry pak usnadňuje spolupráci na rozvoji společenských

příležitostí a řešení společných problémů. V neposlední řadě je takovéto sdružení silnější, i co se týče možností získat podporu z veřejných zdrojů“ [Program rozvoje kraje Vysočina: 7].

Ve stejném rozvojovém dokumentu je dále jednou zmínkou v rámci koordinace činnosti **v oblasti cestovního ruchu** kritizována nízká úroveň **důvěry a spolupráce mezi veřejnou správou a podnikatelskými subjekty**. „Propojení aktivit podnikatelské sféry a veřejné správy je dosud nedostatečné a místy charakteristické spíše vzájemnou nedůvěrou než spoluprací. ... Nerozvinutá organizační struktura cestovního ruchu omezuje jednotlivé subjekty v jejich rozvojových aktivitách a je příčinou marginalizace odvětví jako celku“ [Program rozvoje kraje Vysočina: 15].

Posledním kontextem, ve kterém se pojem důvěra objevil, byla důvěra jako problém vzájemné **kommunikace občanů Jihočeského kraje se svými zahraničními sousedy** v rámci vznikání Euroregionů (v tomto případě se jedná o Euroregion Šumava). Největší překážkou vzniku fungujícího Euroregionu po všech stránkách je stále ještě „...hranice existující v myšlení lidí, kterou je nutné pomalu a s námahou odstraňovat. Vzájemná porozumění a vytvářená důvěra je jedním z nejdůležitějších předpokladů přeshraniční spolupráce. Tato atmosféra vzniká jen velmi pomalu a je nevyhnutelné upevnit ji množstvím malých a mnohdy nenápadných aktivit“ [Program rozvoje Jihočeského kraje: 61].

Sociální kapitál

Tabulka 5.6. Frekvence výskytu slova sociální kapitál

Dokument	Počet stránek	Frekvence výskytu	Frekvence výskytu na 100 stránek
NRP 2004–2006	230	0	0
NRP 2007–2013	221	1	0
SRR 2000–2006	113	0	0
SRR 2007–2013	109	0	0
SROP 2004–2006	165	0	0
ROP Jihozápad	116	0	0
ROP Severovýchod	171	0	0
Program rozvoje kraje Vysočina	234	0	0
Program rozvoje Jihočeského kraje	267	0	0

Zdroj: vlastní analýza dokumentů.

Jak můžeme spatřit v tabulce 5.6, pojem sociální kapitál se v rozvojových dokumentech téměř nevyskytuje. Jediný případ výskytu hledaného pojmu byl nalezen v Národním rozvojovém plánu pro rok 2007–2013: „Oblast kulturního vzdělávání a podpora aktivit kulturního významu je jedním ze stěžejních bodů v rámci rozvoje kultury v České republice. Přispívá k ... budování tzv. sociálního kapitálu, růstu národního sebevědomí a pocitu vlastní identity, pocitu sdíleného závazku jako zdroje regenerace a revitalizace obcí a komunit“ [NRP 2007–2013: 68]. Sociální kapitál se zde objevil jako **jeden z cílů vzdělávání v oblasti kultury** a podpory kulturních aktivit obecně.

Pokud se pojem kapitál v dokumentech dále objevil, pak to bylo především v jeho ekonomickém slova smyslu. Nejblížejší pojem k sousloví sociální kapitál, který je v terminologii dokumentů používán, je tzv. lidský kapitál. Tento pojem se ve většině případů používá ve spojení s vyšším vzděláváním, jakožto způsobem rozvoje lidského kapitálu. To napomáhá využití lidských zdrojů na trhu práce a zvyšuje vzájemnou konkurenceschopnost. Hledisko používání pojmu lidský kapitál ve všech rozvojových dokumentech je tedy převážně ekonomické.

Sociální soudržnost a sociální koheze

Tabulka 5.7. Frekvence výskytu slov sociální soudržnost a sociální koheze

Dokument	Počet stránek	Soudržnost: frekvence výskytu	Koheze: frekvence výskytu	Frekvence výskytu na 100 stránek
NRP 2004–2006	230	40	0	17
NRP 2007–2013	221	66	0	30
SRR 2000–2006	113	9	0	8
SRR 2007–2013	109	9	0	8
SROP 2004–2006	165	9	0	5
ROP Jihozápad	116	4	0	3
ROP Severovýchod	171	22	0	13
Program rozvoje kraje Vysočina	234	7	0	3
Program rozvoje Jihočeského kraje	267	0	0	0

Zdroj: vlastní analýza dokumentů.

Na úvod této kapitoly je třeba uvést, že sociální koheze je synonymem k pojmu sociální soudržnost, a z toho důvodu byly také oba pojmy zařazeny do stejné kapitoly. Ke sjednocení kontextů obou pojmů vedla navíc skutečnost, že pojem sociální koheze se nevyskytl v dokumentech ani v jednom případě, což je patrné z tabulky 5.7. Z toho důvodu je v dalších odstavcích dále analyzován pouze pojem sociální soudržnosti.

V Národním rozvojovém plánu 2004–2006 se pojem sociální soudržnosti obvykle objevuje jako termín převzatý z argumentace obsažené v dokumentech Evropské unie. Tato argumentace je v drtivé většině případů přebírána a dále implantována jako součást formálních názvů národních a lokálních politik, programů či komisí. Ve všech rozvojových dokumentech se nejčastěji sociální soudržnost vyskytovala v sousloví typu „politika hospodářské a sociální soudržnosti“ [NRP 2004–2006: 118] či „Národní programový výbor pro hospodářskou a sociální soudržnost“ [NRP 2004–2006: XI]. Všechny tyto formální názvy nejsou v textu nijak blíže specifikovány.

Dále je pojem sociální soudržnosti ve většině rozvojových dokumentů pojímán jako **sociální inkluze vyloučených skupin obyvatelstva** do majoritní společnosti. Názorným příkladem tohoto pojetí může být opět Národní rozvojový plán 2004–2006, kde je sociální inkluzi věnována celá jedna kapitola. Sociální soudržnost ve smyslu sociální inkluze vyloučených skupin obyvatel se také výrazně objevi-

la například v textu NRP 2007–2013, kde je problematika sociální inkluze rozebírána v rámci výstupů SWOT analýzy, či ve Společném regionálním operačním programu 2004–2006, kde je také tato tematika oproti ostatním dokumentům poměrně podrobně rozpracována (viz tabulku 5.8). Za sociálně vyloučené skupiny a jednotlivce dokumenty označují: „příslušníky etnických skupin, osoby žijící nebo vracející se z ústavní péče, osoby po návratu z výkonu trestu, osoby dlouhodobě pečující o osobu blízkou, děti a mládež žijící ve znevýhodněném prostředí, občané bez přístřeší“ a především pak „Romové a zdravotně postižení“ [NRP 2004–2006: 60].

Hlavním prostředkem dosažení sociální inkluze těchto skupin (a tedy i sociální soudržnosti společnosti) je označováno **zajištění rovného přístupu ke vzdělání a na trh práce**. Tento další kontext pojmu sociální soudržnost se jednak vyskytoval ve spojení se sociální inkluzí sociálně vyloučených (většina výskytů), v širším rámci se pak spíše náznakem objevil ve smyslu zajištění rovného přístupu ke vzdělání a na trh práce pro celou společnost. Například v dokumentu NRP 2007–2013 je zvyšování sociální soudržnosti společnosti pojímáno jako investování „do lidského kapitálu, speciálně se zaměřením na zaměstnanost a integraci sociálně slabých skupin“ [NRP 2007–2013: 187]. Sociální soudržnost je tedy, až na výjimky, v dokumentech nazírána jako podpora sociálně exkludovaných skupin v otázkách vzdělání a možnostech dosažení stálého zaměstnání.

V textu NRP 2007–2013 se ale narozdíl od ostatních rozvojových dokumentů dozvídáme i **širší definici pojmu sociální soudržnost společnosti**. Ta je definována jako určitá kvalita společnosti, která se vyznačuje následujícími znaky: „společnost garantuje rovnost příležitostí, neprojevuje se sociální vyloučení marginalizovaných skupin obyvatelstva, rozvinutý trh práce na jedné straně nabízí široké uplatnění různě kvalifikovaným jedincům, na druhé straně jsou lidé motivováni pracovat, ve společnosti se projevuje sounáležitost, občané aktivně participují na věcech veřejných“ [NRP 2007–2013: 127]. Tato definice již nezužuje sociální soudržnost na ekvivalent pojmu inkluze sociálně vyloučených skupin obyvatelstva, jako tomu je u převážné většiny rozvojových dokumentů. Její záběr je širší a týká se nejen i zde zmíněných exkludovaných sociálních skupin, ale celé společnosti. V NRP 2007–2013 jsou navrženy konkrétní způsoby, jak posílit sociální soudržnost v ČR, i když jsou opět podrobněji popsány postupy, jež vedou k sociální inkluzi marginalizovaných skupin. Celkem 9 z 10 navrhovaných řešení se týkalo oblasti integrace sociálně exkludovaných a samotná podpora sociální soudržnosti společnosti je pak vyjádřena poměrně obecně, a to jako podpora „kultury jako významného faktoru sociální soudržnosti“ [NRP 2007–2013: 186]. Co je však myšleno pod pojmem kultura, ve smyslu významného faktoru ovlivňujícího rozvoj sociální soudržnosti, není v NRP 2007–2013 explicitně vyjádřeno. Nepřímo se tuto informaci můžeme dočíst na jiném místě, a to na straně 66, v kapitole věnované kultuře. Pokud při čtení této kapitoly odhlédneme od často zmiňované podpory kulturních činností nejrozličnějších národnostních menšin, jakožto způsobu jejich sociální inkluze, dopracujeme se k informaci, že kultura přispívající k sociální soudržnosti celé společnosti je vnímána jako kultura tradiční, lidová (to se týká především venkovských oblastí, mimo větší města): „Mezi další oblasti ovlivňující významnou měrou celkový rozvoj jednotlivých obcí a regionů patří tradiční lidová kultura, která svými specifickými rysy obohacuje soudobou evropskou kulturu. Na ni navazují neprofesionální umělecké aktivity dětí, mládeže i dospělých, které mají často zásadní význam pro upevňování místních občanských společenství a pro kulturní život zejména v menších obcích, kde jeho prezentace často zajišťuje jediný kontakt místních obyvatel“ [NRP 2007–2013: 68]. Kultura, jakožto forma pomáhající rozvoji sociální soudržnosti společnosti, je mimo NRP 2007–2013 dále zmíněna v rámci SRR 2007–2013: „Tradice spolkové činnosti a dobrovolných aktivit v oblasti kultury a umění trvá i v současnosti, např. tradice ochotnických amatérských divadel. Charakter a zaměře-

ní dobrovolných kulturních aktivit jsou velmi různorodé a odvíjí se od tradic sídla či regionu, od demografické struktury, struktury zaměstnanosti atd. Jejich vliv na sociální soudržnost i kvalitu života v sídle je nesporný a jejich podpora z prostředků veřejných rozpočtů žádoucí, stejně jako podpora veřejné prezentace jejich aktivit např. v podobě festivalů, slavností či soutěží“ [SRR 2007–2013: 58]. Kultura, která napomáhá růstu sociální soudržnosti, je zde, stejně jako v případě NRP 2007–2013, pojímána ve smyslu konkrétních kulturních aktivit v podobě soutěží, lokálních slavností či festivalů. Dále je ve výčtu aktivit tato oblast oproti NRP 2007–2013 rozšířena o nejrůznější činnosti spolkového života.

Tabulka 5.8. Kontexty slova sociální soudržnost

Sociální soudržnost jako Dokument	název politik, programů etc.	sociální inkluze	rovný přístup ke vzdělání a na trh práce.	Celospolečenský jev
NRP 2004–2006	X	XX	XX	
NRP 2007–2013	X	-XX	XX	X
SRR 2000–2006	X			
SRR 2007–2013	X	X	X	X
SROP 2004–2006	X	XX		
ROP Jihozápad	X	X	X	
ROP Severovýchod	X	X	X	
Program rozvoje kraje Vysočina		X	X	
Program rozvoje Jihočeského kraje				

Zdroj: vlastní analýza dokumentů.

Vysvětlivky:

X – zmínka pojmu v dokumentu bez výraznějšího podrobnějšího rozpracování

XX – podrobné rozpracování tématu v textu

„-“ výrazná kritika současného stavu

5.4. Závěrečné vyhodnocení

Nyní již známe kontexty všech klíčových slov, a proto můžeme přistoupit k hodnocení jednotlivých rozvojových dokumentů z hlediska stanovené výzkumné perspektivy. Je třeba si uvědomit, že vzhledem k účelu vzniku každého dokumentu, jeho odlišnému rozsahu platnosti, a v neposlední řadě také vzhledem ke značné komplexitě pojetí rozvoje daného území, kterého se dokumenty týkají, je opravdu přesné srovnání a klasifikace dokumentů úkolem problematickým. Následující tabulka 5.9 přesto nabízí jejich vyhodnocení. Hodnocení je provedeno z perspektivy řešené výzkumné otázky, tedy: jakým způsobem rozvojové dokumenty zohledňují, případně doporučují demokratickou participaci ve veřejném prostoru, čili spolupráci a partnerství mezi jednotlivými subjekty při dalším rozvoji dané lokality?

Nejedná se tedy o celkové hodnocení dokumentů, ale o hodnocení jejich „jedné dimenze“. Tuto dimenzi můžeme nazvat mírou reflektované demokratické participace mezi regionálními subjekty. Do hodnocení každého dokumentu se promítá jednak kvalitativní stránka analýzy, čili úroveň nadefinování a celkové rozpracování jednotlivých kontextů, a jednak stránka kvantitativní, čili celkové množství v dokumentu zmíněných kontextů.

Tabulka 5.9. Míra reflektované demokratické participace mezi regionálními subjekty pro jednotlivé dokumenty

Dokument	Počet stránek	ΣXX	ΣXX pozn.	ΣX	ΣX pozn.	Počet kritických kontextů „-“	Body celkem
NRP 2004–2006	230	5		5		2	15
NRP 2007–2013 ⁵⁰	221	3		10		4	16
SRR 2000–2006	113	2	2	1	2		8
SRR 2007–2013	109	2		9	1	2	13,5
SROP 2004–2006	165	2		4	2	2	9
ROP Jihozápad	116	0		5	1	1	5,5
ROP Severovýchod ⁵¹	171	2		7	1	3	11,5
Program rozvoje kraje Vysočina ⁵²	234	4		9	1	3	17,5
Program rozvoje Jihočeského kraje ⁵³	267	2	2	5		4	11

Zdroj: vlastní analýza dokumentů.

Z tabulky 5.9. je patrné, že každý dokument je tedy hodnocen na základě počtu a přesnosti nadefinování 8 klíčových slov: spolupráce, partnerství, důvěra, sociální kapitál, sociální soudržnost, sociální koheze, participace a účast v jednotlivých kontextových kategoriích. Souhrnná tabulka 5.9 zobrazuje:

ΣXX – celkový počet podrobně rozpracovaných kontextových kategorií libovolného klíčového slova v textu dokumentu (za každý jeden takto rozpracovaný kontext jsou přiřazeny 2 body do celkového hodnocení dokumentu);

50 Do celkového součtu kontextů označených X, a které se vyskytují v tabulkách 5.2, 5.4 a 5.8, je navíc započten nalezený kontext u klíčového slova sociální kapitál.

51 Do celkového součtu kontextů označených X, a které se vyskytují v tabulkách 5.2, 5.4 a 5.8, je navíc započten nalezený kritický kontext u klíčového slova důvěra.

52 Do celkového součtu kontextů označených X, a které se vyskytují v tabulkách 5.2, 5.4 a 5.8, jsou navíc započteny nalezené dva kontexty u klíčového slova důvěra.

53 Do celkového součtu kontextů označených X, a které se vyskytují v tabulkách 5.2, 5.4 a 5.8, je navíc započten nalezený kontext u klíčového slova důvěra.

ΣXX pozn. – celkový počet podrobně rozpracovaných kontextových kategorií v zúžené formě, která plně nevystihuje celou kontextovou kategorii (1 bod);

ΣX – celkový počet zmínek v textu, týkajících se kontextové kategorie (1 bod);

ΣX pozn. – celkový počet zmínek textu v zúžené formě, týkajících se kontextové kategorie (0,5 bodu);

Počet kritických kontextů „-“ – počet výrazně kriticky formulovaných kontextů v dokumentu;

Body celkem – celkové hodnocení dokumentu vypočítané podle vzorce: $\text{Body celkem} = \Sigma XX \cdot 2 + \Sigma XX \text{ pozn.} \cdot 1 + \Sigma X \cdot 1 + \Sigma X \text{ pozn.} \cdot 0,5$.

V závorce uvedený počet bodů označuje váhu, která byla každé kategorii ve výsledném hodnocení přiřazena. Výsledný součet bodů udává míru, jak byly v tom kterém dokumentu reflektovány principy demokratické participace, spolupráce a partnerství. Výsledky tohoto součtu uvedené ve sloupci „Body celkem“ jsou relativní a lze je porovnávat pouze mezi sebou navzájem, přičemž čím vyšší údaj je v příslušné kolonce uveden, tím lépe dokument reflektuje principy demokratické participace, a to jak po stránce množství kontextů, tak po kvalitě obsahu.

Jak můžeme spatřit z tabulky 5.9, nejpozorněji jsou z naší perspektivy napsány Program rozvoje kraje Vysočina (17,5 bodu), NRP 2007–2013 (16 bodů) a NRP 2004–2006 (15 bodů). Tyto rozvojové dokumenty bychom mohli zařadit do skupiny dokumentů nejlépe a nejčastěji reflektujících princip demokratické participace, spolupráce a partnerství.

Do celkově nejpočetnější skupiny dokumentů, které se v hodnocení vyskytly zhruba ve středu pomyslného žebříčku, patří SRR 2007–2013 (13,5 bodu), ROP Severovýchod (11,5 bodu), Program rozvoje Jihočeského kraje (11 bodů), SROP 2004–2006 (9 bodů) a SRR 2000–2006 (8 bodů).

Nejméně se tematikou demokratické participace, spolupráce a partnerství zabýval dokument ROP Jihozápad (v hodnocení získal pouhých 5,5 bodu). Je tedy patrné, že jednotlivé dokumenty neodrážejí ve stejné míře legislativu a doporučení Rady Evropské unie a dokumenty Evropské komise, které k demokratické participaci vyzývají. Pro lepší ilustraci se na následujících řádcích nachází krátké shrnutí (z této perspektivy) nejlépe rozpracovaných dokumentů.

NRP 2004–2006 podrobně rozpracovává témata sociální soudržnosti, jakožto ekvivalentu k sociální inkluzi marginalizovaných skupin. Návrat exkludovaných skupin zpět do společnosti je spojen s rozvojem lidského kapitálu těchto skupin a jednotlivců, především jejich zapojením do vzdělávacího a pracovního procesu. Z toho důvodu klade důraz na rovné podmínky při přístupu ke vzdělání a na trh práce. Dále klade NRP 2004–2006 důraz na spolupráci mezi komerční sférou a vzdělávacími institucemi v oblasti inovací a v oblasti uplatnění absolventů škol na trhu práce. Také je v tomto dokumentu podrobně rozpracována tematika přeshraniční spolupráce.

NRP 2007–2013 si všímá podobných témat jako jeho předchůdce pro roky 2004–2006 a dále je rozpracovává. Především sociální soudržnost již není v tomto dokumentu pojímána jako synonymum sociální inkluze vyloučených skupin obyvatelstva, jako tomu bylo v případě NRP 2004–2006, ale je vztažena i na širší občanskou společnost. Další změnou je celkově kritičtější tón argumentace. Oproti svému předchůdci mnohem častěji poukazuje na slabé stránky současného stavu a navrhuje opatření ke zlepšení.

Posledním, kvalitně vypracovaným dokumentem z hlediska tématu spolupráce a partnerství je Program rozvoje kraje Vysočina. V tomto dokumentu je přehledně představena problematika jednotlivých tematických oblastí a jsou navržena příslušná konkrétní opatření. U každé oblasti je pak vymezen okruh subjektů, které se danou problematikou již zabývají, či by se na jejím řešení do budoucna měly podílet. Tento dokument je ze všech analyzovaných dokumentů pravděpodobně nejkomplexněji zpracován, alespoň co se týče podpory a dalších výzev ke vzájemné spolupráci a partnerství mezi všemi lokálními subjekty.

Literatura

- Arnstein, Sherry. 1969. „A Ladder of Citizen Participation.“ *Journal of the American Institute of Planners* 4: 216–224.
- Dočkal, V., M. Kozlová. 2006. „Regionální politika v České republice.“ Pp 17–55 in V. Dočkal (ed.). 2006. *Regionální politika EU a naplňování principu partnerství*. Brno: Masarykova univerzita.
- Wokoun, R. 2006. *Strukturální fondy a obce I*. Praha: ASPI, a. s.

Seznam analyzovaných dokumentů

(s funkčními internetovými odkazy k datu 14. 8. 2007)

Národní rozvojový plán 2004–2006

Zdroj: <http://www.fs.vsb.cz/euprojekty/strukturalni-fondy-eu/>

Národní rozvojový plán 2007–2013

Zdroj: <http://www.cpkp.cz/regiony/eu2007/materialy>

Program rozvoje Jihočeského kraje

Zdroj: http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par%5Bid_v%5D=339&par%5Blang%5D=CS

Program rozvoje kraje Vysočina

Zdroj: http://www.kr-vysocina.cz/vismo/dokumenty2.asp?u=450008&id_org=450008&id=566288&p1=&p2=&p3=

Regionální operační program NUTS II Jihozápad 2007–2013

Zdroj: http://sf2.qcm.cz/uploads/ihozapad_12_2006.doc

Regionální operační program NUTS II Severovýchod 2007–2013

Zdroj: http://www.strukturalni-fondy.cz/uploads/documents/Programy_2007_2013/ROP_SV/III_ROP_Severovychod.pdf

Společný regionální operační program 2004–2006

Zdroj: <http://www.vysocina.eu/soubory/450008/Dokument%20SROP.doc>

Strategie regionálního rozvoje 2000–2006

Zdroj: <http://www.mmr.cz/index.php?show=001024004000>

Strategie regionálního rozvoje 2007–2013

Zdroj: <http://www.mmr.cz/index.php?show=001024004003>

6. Občanská participace na lokální úrovni

Daniel Čermák, Jana Stachová

Cílem této kapitoly je podat obraz o názorech občanů a představitelů místní veřejné správy na participaci obyvatel na veřejném dění v obci. Kapitola je zaměřena na několik aspektů spojených s občanskou participací na lokální úrovni, informovanost občanů o veřejném dění, spokojenost s výkonem lokálních institucí a ochotu se politicky angažovat v místní politice. Jak lidé vnímají možnost získávat informace o místním veřejném životě? Jak jsou spokojeni s výkonem lokálních institucí a jak vnímají jejich prospěšnost v místním veřejném dění? Jsou občané ochotni se prostřednictvím kandidatury do zastupitelských orgánů na tomto dění podílet? To jsou základní otázky, na které lze najít odpověď v rámci této kapitoly. Do studie jsou zahrnuta tři česká města, Český Krumlov, Blatná a Velké Meziříčí, ve kterých bylo provedeno jak výběrové šetření mezi obyvateli, tak rozhovory se zástupci místních institucí.

6.1. Data

Následující analýza využívá datových souborů, které byly sestaveny na základě výzkumů provedených Katedrou teorie kultury (kulturologie) Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze ve spolupráci se Sociologickým ústavem AV ČR ve městech Blatná, Český Krumlov a Velké Meziříčí v letech 1992 až 2006. Výzkumy byly vždy provedeny ve dvouletých intervalech. Tyto empirické výzkumy byly realizovány metodou standardizovaných řízených rozhovorů za pomoci připravených dotazníků. Rozhovory prováděli vyškolení členové tazatelské sítě Katedry kulturologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze s lidmi s trvalým bydlištěm ve sledovaných městech staršími 18 let, vybranými metodou náhodného výběru. Velikost výběru se pohybovala kolem 400 respondentů v každém městě při každém výzkumu. V tabulce 6.1 lze nalézt kompletní přehled uskutečněných výzkumů.

Dále je studie na některých místech doplněna analýzou rozhovorů se zástupci lokálních institucí ve sledovaných městech, které byly provedeny v roce 2006.⁵⁴ Pro základní přehled o zkoumaných městech uvádíme vybrané faktografické údaje. V případě Českého Krumlova a Velkého Meziříčí se jedná o města střední velikosti. Český Krumlov je bývalé okresní město, nyní v obou městech sídlí městské úřady s rozšířenou působností. Městský úřad s rozšířenou působností sídlí taktéž v Blatné, avšak Blatnou vzhledem k její velikosti řadíme spíše k městům malým. Některé základní údaje je možné nalézt v tabulce 6.2.

⁵⁴ Rozhovory s představiteli veřejné správy a občanského a soukromého sektoru byly prováděny ve městech Blatná a Český Krumlov, dále byla provedena jedna focus group se starosty z Dobrovolného svazku obcí Podřipsko.

Tabulka 6.1. Přehled uskutečněných výzkumů ve 3 sledovaných městech

Blatná		Český Krumlov		Velké Meziříčí	
Doba konání výzkumu	Počet rozhovorů	Doba konání výzkumu	Počet rozhovorů	Doba konání výzkumu	Počet rozhovorů
5. – 10. 10. 1992	403	9. – 13. 3. 1992	412	12.– 17. 10. 1992	402
24. – 27. 4. 1994	301	7. – 11. 4. 1994	407	27. – 30. 4. 1994	301
3. – 7. 6. 1996	400	24. – 27. 4. 1996	401	17. – 22. 6. 1996	400
25. – 29. 5. 1998	401	10. – 14. 5. 1998	400	20. – 24. 4. 1998	400
12.- 16. 6. 2000	400	22. – 26. 5. 2000	400	8. – 13. 5. 2000	399
13. – 17. 5. 2002	400	8. – 12. 4. 2002	400	22. – 26. 4. 2002	401
31.5. – 4.6. 2004	400	17. – 21. 5. 2004	400	21. – 25.6. 2004	400
5.6 – 9.6. 2006	399	24. – 28. 4. 2006	400	19. – 23.6. 2006	400
CELKEM	3104	CELKEM	3220	CELKEM	3103

Zdroj: Katedra teorie kultury (kulturologie) Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze.

Tabulka 6.2. Základní údaje o zkoumaných městech

	Blatná	Český Krumlov	Velké Meziříčí
Rozloha v ha	4360	2216	4065
Počet obyvatel k 31. 12. 2006	6696	13861	11792
– z toho ve věku 0 až 14 let	14,0%	15,6%	16,1%
– z toho ve věku 60 a více let	21,7%	18,0%	18,3%
Počet podnikatelských subjektů celkem	1365	3704	2509
Počet ZŠ	2	4	3
Počet SOU	1	0	1
Počet SOŠ	1	2	1
Počet gymnázií	0	1	1
Počet členů městského zastupitelstva	15	23	23
Počet členů městské rady	5	7	7

Zdroj: Český statistický úřad (www.czso.cz): Městská a obecní statistika a www.volby.cz, a dále oficiální webové stránky zmíněných tří měst: www.mesto-blatna.cz, www.ceskykrumlov.cz a www.mestovm.cz

6.2. Informovanost, spokojenost s institucemi a ochota participovat

V rámci konceptu občanské participace se zde zaměříme na několik faktorů. V první řadě na informovanost občanů o dění v obci a jejich zdroje informací o veřejném dění, poté na spokojenost s výkonem místních institucí a ochotu se angažovat v politice.

V postkomunistických zemích přetrvává značná distance mezi osobním a veřejným, osobní sféra bývá vnímána v opozici k veřejnému. Interakce mezi těmito sférami je méně intenzivní, než je tomu v západních demokraciích [Howard 2003]. Základem této interakce jsou bezesporu informační kanály, jejichž prostřednictvím jsou občané informováni o politickém dění na nejrůznějších úrovních, od centrální po lokální. Informovanost občanů je proto jedním ze základních předpokladů občanské participace na veřejném dění. Bez informací o obecních záležitostech se občané mohou jen těžko aktivně zapojit do dění ve své obci. Ať už proto, že se o projektech či možnostech zapojení do veřejného dění vůbec nedozvědí nebo se nedozvědí dost na to, aby měli zájem se zapojit.

Důležitá je interakce občanů uvnitř komunity samotné a její možné politické důsledky. Ačkoli se některé formy politické participace mohou vyskytovat navzdory absenci sociální interakce, je těžké opomenout základní roli občanské angažovanosti v politice. Lidé, kteří nevstupují do interakce jeden s druhým, nerozvinou smysl pro veřejné záležitosti, a proto nejsou schopni vidět politiku z hlediska obecného, ale pouze osobního zájmu. Sociální interakce, propojení s komunitou, dostatek informací, to vše pomáhá posílit sounáležitost s veřejným zájmem komunity. Existuje proto vztah mezi občanskou angažovaností a politickým názorem. Postoje k politice mohou reflektovat právě takovou atomizaci v komunitě, ve které není rozvinuta občanská angažovanost a lidé nevnímají sebe jako součást komunity [Mondak, Gearing 1998].

Občanská participace závisí na sociální interakci a zejména na její schopnosti přenášet informace. Pokud je sociální interakce nízká, lidé neznají názory a zájmy svých sousedů či známých, získávají informace výlučně z neosobních zdrojů, sdělovacích prostředků, a posuzují je pouze ze svého osobního zájmu. Postoje k politice pak odrážejí tuto atomizaci, jsou čistě osobní, nereflektují veřejný prospěch [Mondak, Gearing 1998]. Důležitým aspektem je proto i povaha a kvalita zdrojů informací o dění ve sledovaných městech.

Míra informovanosti se v případě sledovaných měst pohybuje dlouhodobě na podobné hladině, ani zdroje informací se v průběhu času výrazně nemění. Můžeme srovnávat nepřetržité časové řady od roku 1992 do roku 2006 ve všech sledovaných městech. Podle nich se zdá, že nejsou příliš velké rozdíly ani mezi jednotlivými sledovanými městy, ani v čase. Ve všech převažují jako nejdůležitější zdroje informací rodinní příslušníci a příbuzní spolu s přáteli a známými. Jediný zdroj, který respondenti považují za stejně významný jako osoby, se kterými jsou v častém a blízkém kontaktu, jsou místní média (rozhlas, místní tisk, vývěsky apod.).⁵⁵ Jako nejméně důležité se jeví informace získané na schůzích či v politických stranách nebo organizacích, jejichž je respondent členem. Z toho vyplývá, že nejdůležitější roli při získávání informací o veřejném dění hraje sociální interakce na úrovni neformálních kanálů, osobních rodinných a přátelských sítí.

55 Důležitost nevyjadřuje nutně kvalitu informací, ale také odráží jejich zajímavost či důvěryhodnost.

Dalším aspektem občanské participace podrobovaným zkoumáním je vztah občanů k politickým či občanským institucím. Spokojenost a s ní související důvěra v instituce je jedním z důležitých aspektů fungování nejen demokracie, ale i společenského života obecně. Míra spokojenosti s institucemi působícími na lokální úrovni je rovněž kritériem, které je nejsnáze zjizitelnou odezvou na výkon těchto institucí. Spokojenost s výkonem nejrůznějších institucí poukazuje na to, nakolik jsou občané ochotni tyto instituce podporovat. Ve zkoumaných městech se tato souvislost může odrážet např. ve volebních výsledcích v případě městských úřadů či dárcovství a aktivní účasti v případě neziskových organizací. Jednou z možností, jak zvýšit spokojenost s výkonem např. městského úřadu, je zapojení občanů do veřejného dění. Bude-li jim dána tato možnost, mělo by se to příznivě odrazit v jejich spokojenosti.

Spokojenost s výkonem místních zastupitelských institucí a informovanost o veřejném dění v obci spolu souvisí. Jednou z možných hypotéz je, že občané, kteří jsou dostatečně informováni o činnosti veřejných institucí, jsou obvykle také spokojenější. Nicméně může platit i opačný předpoklad. V západních zemích je zaznamenáván růst počtu kritických občanů, kteří vysoce hodnotí demokracii jako ideál, ale kteří zůstávají nespokojeni s výkonem politického systému, a zejména klíčových institucí reprezentativní vlády. Např. ve Velké Británii bylo prokázáno, že ti více politicky angažovaní než průměrný občan jsou rovněž nejvíce cyničtí. Jeden z předpokladů je, že pokud lidé nemají důvěru v základní instituce reprezentativní demokracie, jako je parlament či právní systém, nejsou ochotni participovat v demokratickém procesu a jsou apatičtí. Ale rovněž je možné předpokládat, že odcizení od reprezentativní demokracie může občany mobilizovat, pokud jsou lidé stimulováni k vyjádření znechucení [Norris 1999].

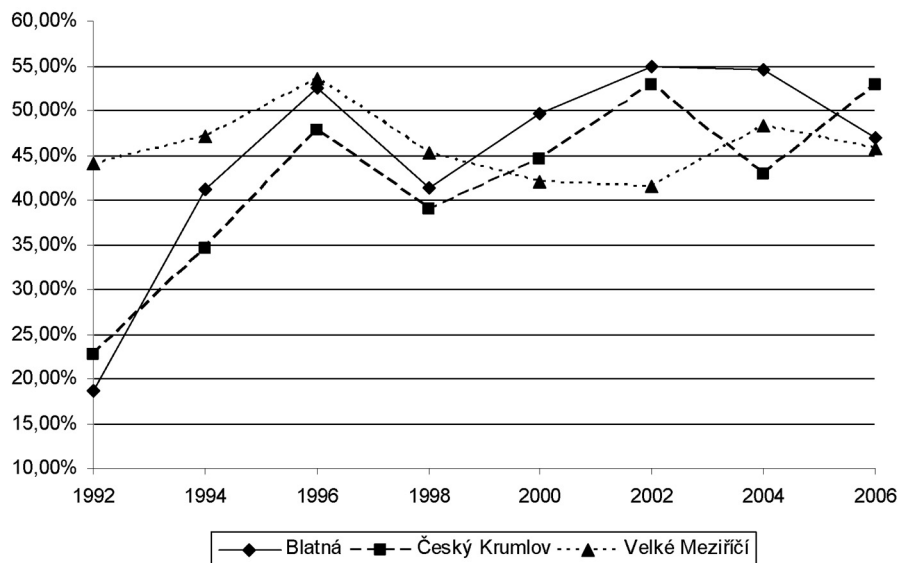
6.3. Výsledky analýzy

6.3.1. Informovanost občanů o dění ve městě

Graf 6.1 nám ukazuje, jaký podíl respondentů ve zkoumaných městech se domnívá, že je dostatečně informován o dění ve městě. Vidíme, že v posledních letech se tento podíl pohybuje kolem 50 % respondentů ve všech zkoumaných městech. Podíváme-li se na vývoj v čase, zjistíme, že dlouhodobě stagnuje po dobu posledních 10 let a nedochází k žádným zásadním změnám. Proto pro nás bude zajímavější podívat se, zda jsou respondenti dostatečně informováni o rozhodování městského zastupitelstva a činnosti městského úřadu.⁵⁶

56 Jedná se o odpověď ano, dostatečně. Zbylé možnosti odpovědí jsou: ano, nedostatečně; ne a vadí mi to a ne, ale ne vadí mi to.

Graf 6.1. Podíl respondentů, kteří jsou podle svého názoru dostatečně informováni o dění ve městě⁵⁷

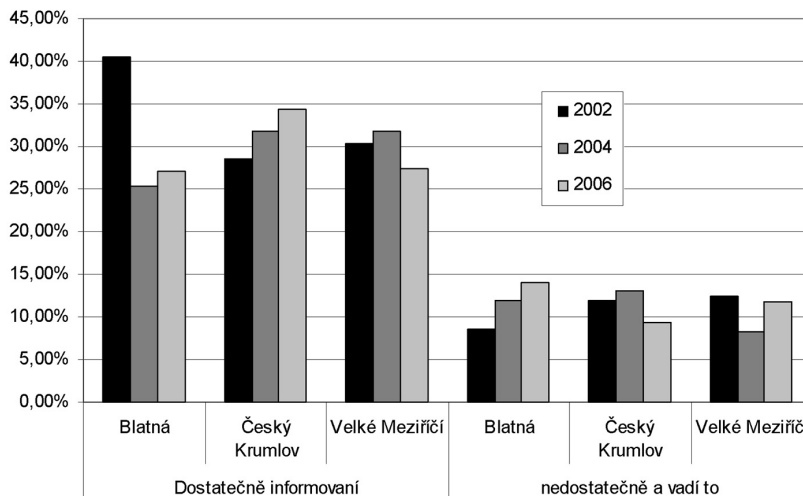

Zdroj: Výzkumy prováděné Katedrou teorie kultury (kulturologie) FF UK v Praze v letech 1992–2006.

Jak ukazují grafy 6.2 a 6.3, zatímco podíl respondentů, kteří se cítí být dostatečně informováni o rozhodování městského zastupitelstva, v Českém Krumlově roste, tak ve Velkém Meziříčí stagnuje a v Blatné oproti velmi příznivému výsledku v roce 2002 dokonce výrazně klesl a tento pokles je vyvážen mírným vzestupem (o 5,6 procenta mezi roky 2002 a 2006) těch, kterým vadí, že nejsou dostatečně informováni. V případě informovanosti o činnosti městského úřadu je situace v Blatné podobná – velký pokles těch, kteří se cítí dostatečně informováni, mezi roky 2002 a 2004, kompenzovaný lehkým nárůstem (4,8 procenta) těch, kteří nejsou dostatečně informováni a vadí jim to. Avšak v tomto případě je vidět lehký setrvalý pokles také ve Velkém Meziříčí. V Českém Krumlově se situace opět zlepšuje po celou dobu sledování.

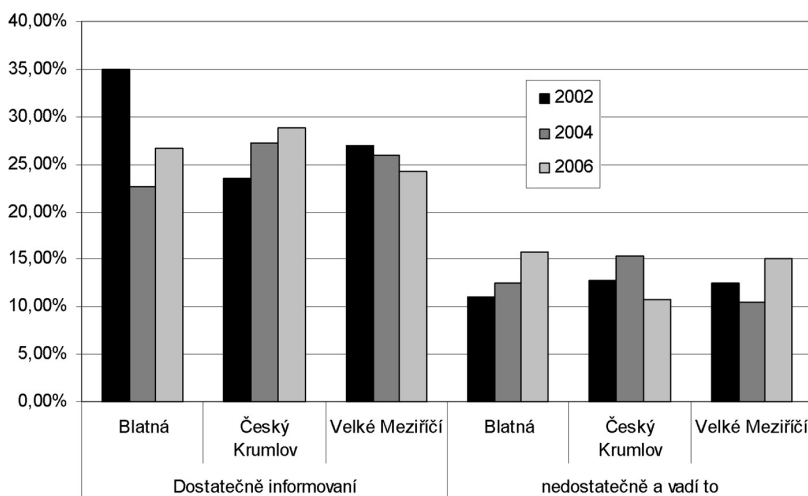
⁵⁷ Otázka: Jste dostatečně informován(a) o tom, co se v Blatné (ČK, VM) děje? Byla položena v letech 1992 až 2006 ve všech výzkumech v dvouletém cyklu ve zkoumaných městech.

Graf 6.2. Podíl těch, kteří jsou podle svého názoru dostatečně informováni o rozhodování městského zastupitelstva, a těch, kteří o něm nejsou dostatečně informováni a vadí jim to⁵⁸

Zdroj: Výzkumy prováděné Katedrou teorie kultury (kulturologie) FF UK v Praze v letech 1992–2006.

Graf 6.3. Podíl těch, kteří jsou podle svého názoru dostatečně informováni o činnosti městského úřadu, a těch, kteří o něm nejsou dostatečně informováni a vadí jim to⁵⁹

Zdroj: Výzkumy prováděné Katedrou teorie kultury (kulturologie) FF UK v Praze v letech 1992–2006.

58 Otázka: Jste dostatečně informován(a) o rozhodnutích městského zastupitelstva? Byla položena v letech 2002, 2004 a 2006 ve všech zkoumaných městech.

59 Otázka: Jste dostatečně informován(a) o činnosti městského úřadu? Byla položena v letech 2002, 2004 a 2006 ve všech zkoumaných městech.

Jak ukázaly rozhovory s představiteli místní veřejné správy, ve sledovaných městech převládá nezájem občanů o veřejné dění v obci. Lidé jsou pasivní, nevyhledávají informace, nenavštěvují veřejná jednání zastupitelstva, nereagují ani na výzvy k připomínkování. Jejich zájem se zvyšuje pouze v případě, že se jich záležitost přímo dotýká. To potvrzuje zjištění uvedené výše, a totiž že občané využívají k získávání informací o všeobecném dění ve městě především neformální kanály. V rozhovorech tento názor zazněl například z úst jednoho ze zástupců místní samosprávy.

„Takže, dneska je ten zájem minimální, zvyšuje se jedině, když je na jednání zastupitelstva třeba prodej obecních bytů, když se jedná vo jiný takovýdle specifický oblasti...“

Podle některých zástupců místní správy nejsou, ani nemohou či nechtějí být, lidé dostatečně informovaní, aby mohli o veřejných věcech rozhodovat. Participace podle nich mnohdy činí rozhodování a jednání správy komplikovaným.

„Teda, voni mluvěj, ale jako nemaj právě ten přehled, jak říká A. tady, je někdy lepší, aby ty lidi vůbec nevěděli, co vlastně ta obec chce udělat. Je to stoprocentně pravda, protože některý věci musíte vopravdu udělat z vlastního rozhodnutí, protože celou tu šíři toho problému vy vidíte jinak, než ten člověk, kterej prostě to má před tím barákem, že jo.“

„Ty lidi totiž absolutně – jako maj přehled vo tom, co se ve vesnici děje, ale myslím si, že nevědí ty podstatný věci, který třeba nás vedou tady k tomu uvažování a vůbec k volbě rozhodnout ... Pokud ty lidi na to zastupitelstvo nebo na tu veřejnou schůzi nepřijdou, tak z těch našich dotazníků sice se ty základní věci dozvědí, ale většinou to vemou naprosto šmahem a jak si můžete něco takového dovolit.“

Ze strany starostů je, co se týče důvodů nezájmu občanů o veřejné dění, často zmiňována komunistická minulost, a v té době vzniklá distance mezi veřejným a soukromým. Přetrvává zkušenost s komunistickou správou, v níž se lidé nemohli, ani nechtěli starat o veřejné záležitosti.

„Ale vopravdu ty lidi žijou každej svým životem, přestože si na vesnici každej vidí do slova a do písmene do talíře, tak si každej žije svým životem a na tom svým písečku, a to, co je jakoby řekla bych kolektivní, jo – v uvozovkách – tak v podstatě ho nezajímá.“

„Proto si myslím, že ty lidi, teďka bude chvilku trvat, než si zvyknou, že do všeho teda můžou mluvit a jakým způsobem.“

Nyní se podíváme podrobněji na to, kdo jsou občané, kteří se cítí, případně necítí, dostatečně informovaní o rozhodování zastupitelstva či činnosti městského úřadu. Zjistíme, že nejvýraznější rozdíly ve všech městech najdeme v závislosti na věku, vzdělání a z části také na ekonomickém postavení respondentů. Naopak téměř nezáleží na tom, zda jde o informovanost o rozhodování zastupitelstva či činnosti městského úřadu.

S rostoucím věkem stoupá podíl respondentů, kteří se cítí dostatečně informovaní o zastupitelstvu i městském úřadě (okolo 40 procent ve věkové skupině 65 a více let). Naopak s klesajícím věkem klesá podíl těch, kteří se cítí nedostatečně informovaní, ale nevadí jim to (tento podíl se pohybuje mezi 46 a 63 procenty u mladších 24 let v závislosti na městě, ve kterém byl sběr dat proveden). V případě vzdělání platí nepřímá úměra – čím vyšší vzdělání, tím menší podíl těch, kteří se cítí nedosta-

tečně informováni, ale nevdí jim to. Podíl respondentů se základním vzděláním, kterým nevdí, že nejsou dostatečně informováni, se pohybuje mezi 45 a 52 procenty (liší se dle města, kde byla data sebrána), přičemž u vysokoškoláků je to 21 až 27 procent. Ekonomické postavení respondentů není tak silný determinální faktor ovlivňující informovanost respondentů, přesto nelze přehlédnout, že především studenti (55 až 65 procent podle města) a nezaměstnaní (37 až 62 procent podle města) spadají do kategorie „necítím se dostatečně informován, ale nevdí mi to“ mnohem častěji než ostatní.

Můžeme tedy shrnout, že mladí lidé a studenti (tyto skupiny se zčásti překrývají) nejsou příliš informováni, ale nevdí jim to. Znamená to tedy, že mladší generace se nezajímá o veřejné dění, zájem o veřejné věci a ochota na nich participovat se s věkem snižuje [srovnej Bělohradský 1992]. Stejně tak můžeme tuto souvislost nalézt v případě nezaměstnaných, kteří dosahují především základního vzdělání či jsou vyučeni. Opět to odpovídá předpokladu o souvislosti ochoty participovat s vyšší dosaženého vzdělání [srovnej Verba, Almond 1963]. Dostatečně informováni se pak cítí lidé s rostoucím věkem a častěji také lidé s vyšším vzděláním (alespoň maturitou). Možné vysvětlení může být, že informovanost závisí spíše na tom, zda lidé informace vyhledávají, než zda jsou jim nabízeny v dostatečné míře různými informačními kanály, případně kombinace obou možností. Starší lidé se více zajímají o dění v obci, ke které si během života vytvořili blízký vztah. Tomu nasvědčuje také fakt, že starší respondenti z drtivé většiny žijí ve městě již nejméně 20 let a většinou ještě déle. Z rozhovorů se zástupci veřejného života ve sledovaných městech vyplývá, že participuje jen úzká stálá skupina lidí.

„Tak my jsme poměrně malé město, takže samozřejmě ten lidský materiál je řádně omezen nebo zúžen, a je pravdou, že na těch veřejných věcech lidi participují, ale že je to poměrně úzká skupina pořád stejných aktivních lidí, který nemám pocit, že by se až tak rozšiřovali.“

6.3.2. Spokojenost s výkonem místních institucí

Následující kapitola se pokusí odpovědět na následující otázky: Jaký je vztah lidí žijících ve zkoumaných městech k veřejným a jiným institucím? Jaká je spokojenost s činností jednotlivých aktérů místního rozvoje ve zkoumaných městech? Jednu z možných odpovědí nabízí následující tabulka 6.3, ve které je zhodnoceno, nakolik podle respondentů přispívají k rozvoji města uvedené instituce a skupiny lidí.

Je zřejmé, že obyvatelé ve všech třech sledovaných městech se domnívají, že nejvíce k rozvoji města přispívají různá vzdělávací, kulturní a sportovní zařízení spolu s výraznými osobnostmi místního dění. Výsledky působení těchto institucí jsou nejvíce „na očích“ všem občanům zkoumaných měst. Odhlédneme-li od těchto aktérů, pozitivně je hodnocena také ekonomická stránka rozvoje měst, neboť občané jsou nejspokojenější s tím, jak k rozvoji přispívají místní podniky a podnikatelé. U všech dosud vyjmenovaných aktérů vyjádřili respondenti přibližně z 50 a více procent spokojenost s jejich účastí na rozvoji města. Naopak nejméně často vyjádřili spokojenost s tím, jak se na rozvoji města podílí místní politici a politické strany a také církve. V případě církví se můžeme dohadovat, nakolik jsou občané v našem silně sekularizovaném státě informováni o jejich činnosti a jak často s těmito organizacemi přijdou do styku. Nízko rovněž hodnotí prospěšnost politiků a politických stran, což může odrážet nízkou důvěru respondentů k těmto subjektům i distanci veřejnosti od politického dění na místní úrovni.

Tabulka 6.3. Míra přispívání uvedených institucí k rozvoji města v názorech občanů⁶⁰

Rok	Blatná		Český Krumlov		Velké Meziříčí	
	2004	2006	2004	2006	2004	2006
Místní politici a politické strany	33 %	28 %	27 %	26 %	30 %	23 %
Úřady a úředníci působící ve městě	50 %	44 %	35 %	35 %	41 %	35 %
Podnikatelé a podniky působící ve městě	66 %	57 %	51 %	52 %	62 %	55 %
Neziskové organizace/ občanská sdružení	36 %	35 %	39 %	46 %	34 %	38 %
Círky a jejich aktivity	19 %	13 %	30 %	36 %	40 %	35 %
Občané města jako celek	57 %	47 %	43 %	44 %	46 %	39 %
Jednotlivé výrazné osobnosti	58 %	46 %	55 %	53 %	50 %	48 %
Školy a mimoškolní vzdělávací zařízení	74 %	67 %	56 %	66 %	61 %	64 %
Kulturní zařízení, pořadatelé kulturních akcí	73 %	68 %	71 %	83 %	72 %	74 %
Sportovní zařízení, pořadatelé sportovních akcí		70 %		76 %		76 %

Zdroj: Výzkumy prováděné Katedrou teorie kultury (kulturologie) FF UK v Praze v letech 1992–2006.

Poznámka: Čísla vyjadřují podíl respondentů, kteří odpověděli na otázku variantami buď výrazně přispívají nebo spíše přispívají.

Hodnocení občanů je závislé na tom, jaké výsledky činnosti u jednotlivých aktérů jsou viditelné a zřejmé, ale také na postavení a roli jednotlivých aktérů v místním rozvoji. Proto je nutné odlišit např. roli pořadatele sportovních utkání a činnost radnice, která je často nucena vydávat rozhodnutí veřejností negativně přijímaná. Stejně tak není jisté, zda občané připisují výsledky činnosti těm správným aktérům. Neuvědomí si například, že mnohé činnosti (např. divadelní představení) mohou být podporovány dotacemi z radnice, nebo si třeba uspořádání oslav dne dětí nespojují s činností konkrétní neziskové organizace.

Další část analýzy je zaměřena na spokojenost s fungováním institucí odpovědných za správu města – městského zastupitelstva, městské rady, starosty a městského úřadu (tabulky 6.4 až 6.7). Z tabulky 6.4 můžeme vidět, že spokojenost s činností zastupitelstva je poměrně stabilní v čase, s občasnými výkyvy převážně k nižší spokojenosti (Blatná 1998; Český Krumlov 1998, 2004; Velké Meziříčí 2000). Až na jednu výjimku (Český Krumlov 2004⁶¹) bylo vždy více respondentů, kteří byli spokojeni

⁶⁰ Otázka: „Jak přispívají k rozvoji města nebo mu naopak brání následující instituce a skupiny lidí?“ byla položena ve všech zkoumaných městech v rozmezí let 2004–2006.

⁶¹ V tomto roce byli obviněni tehdejší starosta a jeho předchůdce na této pozici ze zneužití pravomoci veřejného činitele a úvěrového podvodu v souvislosti s žádostí o dotace a jejich čerpáním na renovaci městské sportovní haly. To se projevilo negativně na spokojenosti s činností všech sledovaných institucí.

s prací zastupitelů, než těch, kteří spokojeni nebyli. V podstatě totožná je také situace u členů městské rady, která kopíruje spokojenost s městským zastupitelstvem. Je možné se domnívat, že respondenti od sebe jen těžko odliší výsledky práce městského zastupitelstva a městské rady.⁶²

Spokojenost s prací starosty v Blatné a Českém Krumlově kopíruje vývoj spokojenosti s městskou radou a zastupitelstvem, avšak podíl respondentů, kteří jsou spokojeni, je stabilně vyšší než těch, kteří jsou nespokojeni. Výjimkou je opět rok 2004 v Českém Krumlově, kdy tam panovala stejně nízká spokojenost s prací starosty a členů rady a zastupitelstva. Ve Velkém Meziříčí byl poněkud jiný vývoj spokojenosti s fungováním starosty, když podíl spokojených respondentů byl v letech 1996 a 1998 přibližně o 10 % vyšší než v případě zastupitelstva a rady, avšak od roku 2000 se tento podíl dostal s nimi na stejnou úroveň.

Ve všech městech dosahuje stabilně nejvyšší úrovně spokojenost s prací městského úřadu, aniž by podléhala příliš velkým výkyvům. To naznačuje určitou stabilizaci výkonu a zřejmě také personálního obsazení městského úřadu, jenž na rozdíl od předešlých institucí není ovlivňován personální obměnou, jež je způsobena komunálními volbami jednou za 4 roky. Z toho důvodu je důležité odlišit vztah občanů k zastupitelským politickým orgánům a úřadům poskytujícím občanům nejrůznější služby [srovnej Stolle, Rohstein 2003].

Tabulka 6.4. Názor občanů na městské zastupitelstvo – zda v jejich městě funguje tak, že jim může poskytnout to, co od něj požadují?⁶³

		1996	1998	2000	2002	2004	2006
Blatná	Ano	41,4 %	35,5 %	39,1 %	50,0 %	46,3 %	45,0 %
	Ne	12,0 %	23,4 %	20,6 %	15,3 %	17,8 %	18,3 %
Český Krumlov	Ano	33,9 %	30,3 %	36,6 %	36,3 %	28,6 %	35,0 %
	Ne	26,2 %	20,0 %	21,5 %	24,5 %	29,5 %	18,5 %
Velké Meziříčí	Ano	39,1 %	40,6 %	33,4 %	41,3 %	41,3 %	40,0 %
	Ne	14,3 %	18,6 %	21,9 %	28,3 %	21,5 %	25,3 %

Zdroj: Výzkumy prováděné Katedrou teorie kultury (kulturologie) FF UK v Praze v letech 1992–2006.

62 Tento předpoklad vychází z faktu, že srovnáme-li odpovědi na otázku spokojenosti s fungováním městské rady a spokojenosti s fungováním městského zastupitelstva v libovolném městě v jakýkoliv rok, dostaneme velmi podobné rozložení odpovědí na obě tyto otázky.

63 U tabulek 6.4 až 6.7 je přesné znění otázek: „Myslíte si, že následující instituce v Blatné fungují tak, že Vám mohou poskytnout to, co od nich požadujete?“ Byla položena v letech 1996 až 2006 ve všech výzkumech v dvouletém cyklu ve zkoumaných městech. Procenta odpovědi ano vznikla sloučením podílu odpovědi ano a je to pro mne velmi důležité a ano, ale nemá to pro mne velký význam a v odpovědi ne jsou sloučeny varianty ne a velmi mi to vadí a ne, ale příliš mi to nevadí. Zbytek v součtu do 100 procent je odpověď nevím, nemohu posoudit.

Tabulka 6.5. Názor občanů na městskou radu – zda v jejich městě funguje tak, že jim může poskytnout to, co od ní požadují?

		1996	1998	2000	2002	2004	2006
Blatná	Ano	41,4 %	35,6 %	38,9 %	46,3 %	43,6 %	40,5 %
	Ne	9,0 %	21,8 %	16,3 %	12,8 %	15,6 %	16,8 %
Český Krumlov	Ano	32,0 %	29,9 %	37,3 %	36,0 %	27,6 %	31,8 %
	Ne	23,6 %	18,5 %	21,5 %	19,6 %	27,6 %	16,6 %
Velké Meziříčí	Ano	37,6 %	42,3 %	34,1 %	37,6 %	39,4 %	37,2 %
	Ne	13,6 %	16,3 %	22,1 %	23,0 %	19,0 %	23,8 %

Zdroj: Výzkumy prováděné Katedrou teorie kultury (kulturologie) FF UK v Praze v letech 1992–2006.

Tabulka 6.6. Názor občanů na starostu – zda v jejich městě funguje tak, že jim může poskytnout to, co od něj požadují?

		1996	1998	2000	2002	2004	2006
Blatná	Ano	52,6 %	49,9 %	50,1 %	58,6 %	54,5 %	51,8 %
	Ne	7,9 %	16,3 %	12,6 %	9,8 %	13,0 %	13,3 %
Český Krumlov	Ano	45,0 %	34,8 %	41,6 %	41,6 %	27,9 %	38,0 %
	Ne	19,8 %	19,8 %	19,8 %	19,0 %	27,6 %	19,3 %
Velké Meziříčí	Ano	51,0 %	50,6 %	41,6 %	42,1 %	40,3 %	42,5 %
	Ne	14,3 %	13,3 %	18,3 %	20,3 %	18,8 %	17,8 %

Zdroj: Výzkumy prováděné Katedrou teorie kultury (kulturologie) FF UK v Praze v letech 1992–2006.

Tabulka 6.7. Myslíte si, že městský úřad ve vašem městě funguje tak, že vám může poskytnout to, co od něj požadujete?

		1996	1998	2000	2002	2004	2006
Blatná	Ano	57,8 %	47,9 %	49,4 %	55,3 %	61,3 %	58,8 %
	Ne	9,4 %	20,6 %	17,1 %	14,5 %	13,6 %	14,8 %
Český Krumlov	Ano	46,0 %	40,3 %	47,4 %	55,4 %	43,6 %	54,3 %
	Ne	21,8 %	20,1 %	18,5 %	16,1 %	25,1 %	16,1 %
Velké Meziříčí	Ano	50,5 %	54,4 %	43,6 %	53,9 %	55,3 %	52,0 %
	Ne	13,8 %	14,5 %	18,3 %	20,8 %	17,5 %	18,3 %

Zdroj: Výzkumy prováděné Katedrou teorie kultury (kulturologie) FF UK v Praze v letech 1992–2006.

Podíváme-li se podrobněji na spokojenost respondentů s fungováním uvedených institucí, zjistíme, že spokojenost stoupá s věkem respondentů, zejména v případě rady, zastupitelstva a starosty. Obzvláště vysoká spokojenost je u respondentů od 55 let věku výše. Podle vzdělání se žádná výrazná souvislost vysledovat nedá. S prací starosty, rady a zastupitelstva jsou obecně méně spokojeni nezaměstnaní respondenti, avšak neplatí to v případě městského úřadu. Můžeme zde poukázat na to, že úřad je institucí poskytující sociální služby této skupině obyvatel, a proto je jejich vztah k němu kladnější. Nepříliš pozitivní vztah k voleným institucím mají také soukromí podnikatelé. Obzvláště v Českém Krumlově, ve městě žijícím z turistického ruchu s velkým počtem malých podnikatelských subjektů, je tento vztah velmi dobře viditelný.⁶⁴

6.3.3. Vztah mezi informovaností občanů a jejich spokojeností s výkonem institucí

Nyní budeme sledovat souvislost mezi informovaností a spokojeností s výkonem institucí ve zkoumaných městech. Zaměříme se na souvislost mezi otázkami, již dříve zkoumanými v textu – jak souvisí spokojenost s fungováním městského úřadu a městského zastupitelstva s tím, zda se respondenti cítí dostatečně informováni o jejich činnosti.

Tabulka 6.8. Souvislost mezi spokojeností s fungováním a informovaností o činnosti⁶⁵

	Informovanost x spokojenost	
	Městské zastupitelstvo	Městský úřad
Blatná	0,252	0,205
Český Krumlov	0,244	0,206
Velké Meziříčí	0,225	0,212

Zdroj: Výzkumy prováděné Katedrou teorie kultury (kulturologie) FF UK v Praze v letech 1992–2006 a vlastní výpočty.

Poznámka: Čísla vyjadřují hodnotu Kendallova TauB koeficientu pořadové korelace (τ), všechny hodnoty jsou signifikantní na hladině významnosti $\alpha = 0,01$.

Z tabulky 6.8 lze odvodit, že mezi informovaností a spokojeností existuje vysoce statisticky významná souvislost. Při pohledu na konkrétní hodnoty je však vidět, že koeficient determinace (r^2) se pohybuje pouze mezi hodnotami 0,04 a 0,063, ale přesto nelze sílu závislosti mezi uvedenými proměnnými pominout. Při podrobnějším studiu této souvislosti jsme zjistili, že je nápadně více zejména těch respondentů, kteří se domnívají, že nejsou dostatečně informováni a vadí jim to a současně

64 Podíl podnikatelů-fyzických osob je v Blatné 14,4 %; v Českém Krumlově 19,5 % a ve Velkém Meziříčí 14,9 % z celkového počtu obyvatel (ČSÚ, www.czso.cz, stav k 31. 12. 2006), v Českém Krumlově je tedy o třetinu větší v porovnání se zbylými dvěma městy.

65 Vychází z otázek: Jste dostatečně informován(a) o rozhodnutích městského zastupitelstva (resp. městského úřadu)? (informovanost) a myslíte si, že následující instituce v Blatné fungují tak, že Vám mohou poskytnout to, co od nich požadujete? (spokojenost). Jedná se o souhrn odpovědí za léta 2002 až 2006.

nejsou spokojeni s fungováním zmíněných institucí a taktéž jim to vadí. Zároveň je také více těch respondentů, kteří se cítí dostatečně informováni a současně jsou spokojeni s fungováním uvedených institucí a pokládají to za důležité.

Můžeme tedy říci, že souvislost mezi informovaností občanů a jejich spokojeností s fungováním městského zastupitelstva a městského úřadu existuje, i když není příliš silná. Zkoumání determinantů a směru závislosti mezi informovaností a spokojeností by si zasloužilo další, podrobnější studium.

6.4. Politická participace

V datových souborech z výzkumů, které máme k dispozici, se nacházejí odpovědi na dvě otázky, s jejichž pomocí je možné zkoumat participaci občanů na veřejném životě, přesněji řečeno ochotu participovat politicky. První z těchto otázek se týkala ochoty občanů zkoumaných měst zúčastnit se voleb do několika různých zastupitelských orgánů – městských zastupitelstev, Krajských zastupitelstev, Poslanecké sněmovny PČR, Senátu PČR a Evropského parlamentu.⁶⁶ Druhá z těchto otázek zjišťovala, zda se chtějí občané zkoumaných měst aktivně podílet na jejich řízení tím, že budou kandidovat do městských zastupitelstev. Volební účast, ať už pasivní či aktivní, je jedním z nejčastěji užívaných indikátorů občanské participace. Míra politické participace je jednou z možností, jak měřit participaci občanů na veřejném životě.

6.4.1. Pasivní volební účast a ochota volit

Data, která máme k dispozici, nám nabízejí zajímavé srovnání. Jelikož otázky zaměřené na volební participaci byly položeny ve výzkumech z let 2004 a 2006, je možné tuto deklarovanou volební účast srovnat se skutečnou volební účastí v krajských volbách 2004 a v komunálních volbách a ve volbách do Poslanecké sněmovny PČR 2006. V dalším textu se budeme zabývat převážně jen volbami do městských a krajských zastupitelstev a Poslanecké sněmovny PČR.⁶⁷

Grafy 6.4 až 6.6 nám ukazují ochotu zúčastnit se jednotlivých voleb za všechna tři zkoumaná města. Z grafů lze vyvodit několik základních trendů. Respondenti jsou nejméně ochotni jít k volebním urnám v případě voleb do krajských zastupitelstev.⁶⁸ Mezi ochotou jít k volbám do Poslanecké sněmovny a ochotou volit do městských zastupitelstev není významnější rozdíl. Dále je třeba si všimnout, že byli respondenti poněkud ochotnější jít volit v roce 2006 než v roce 2004. Důvodem může být

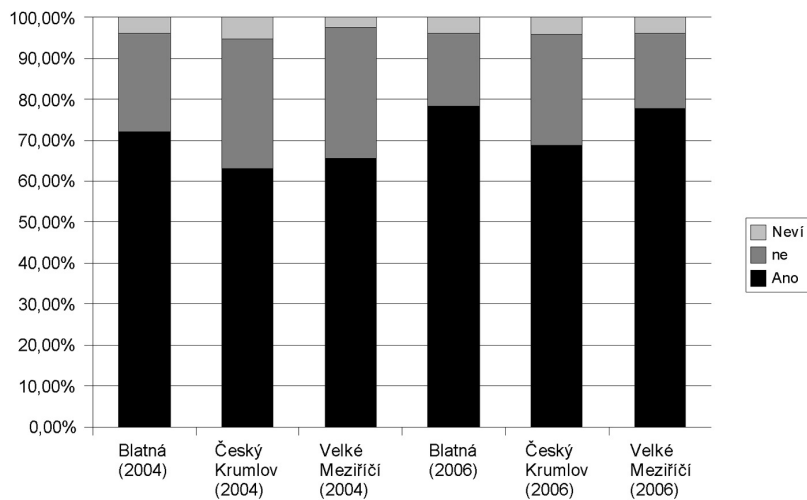
66 U Blatné a Velkého Meziříčí v roce 2006 proběhl výzkum až po volbách do Poslanecké sněmovny PČR, takže v tomto případě otázka nesledovala ochotu zúčastnit se, nýbrž deklarovanou účast na těchto volbách (volby se konaly 2.–3. 6. 2006, sběr dat se uskutečnil 5.–9. 6. 2006 (Blatná), resp. 19.–23. 6. 2006 (Velké Meziříčí)).

67 Senátní volby, které proběhly ve zkoumaných městech, je obtížné srovnávat mezi jednotlivými městy, neboť v Blatné a Velkém Meziříčí probíhaly volby do Senátu PČR v jiných letech než v Českém Krumlově s výjimkou roku 1996, kdy Senát PČR vznikl. Důvodem tohoto nestejného chodu voleb je způsob obměňování senátorů, kdy se v Senátu PČR obměňuje jen třetina míst. Krom toho jsou účasti v senátních volbách velmi obtížné srovnatelné mezi sebou, volby jsou dvoukolové a navíc v některých letech bývá jedno z kol senátních voleb spojeno s volbami do jiných zastupitelských orgánů (např. obecních zastupitelstev), což významně ovlivňuje účast voličů. Volby do Evropského parlamentu proběhly ve zkoumaném období jen jednou (2004) a nelze z dat, která s nimi souvisejí, vyvozovat nějaké rozsáhlejší analytické závěry.

68 Kdybychom sledovali ochotu jít k senátním volbám či k volbám do Evropského parlamentu, která se sledovala v roce 2006, dostaneme ještě nižší hodnoty.

fakt, že rok 2006 byl volebním rokem do Poslanecké sněmovny PČR, v jejímž složení se odehrávaly zásadní a dramatické změny.

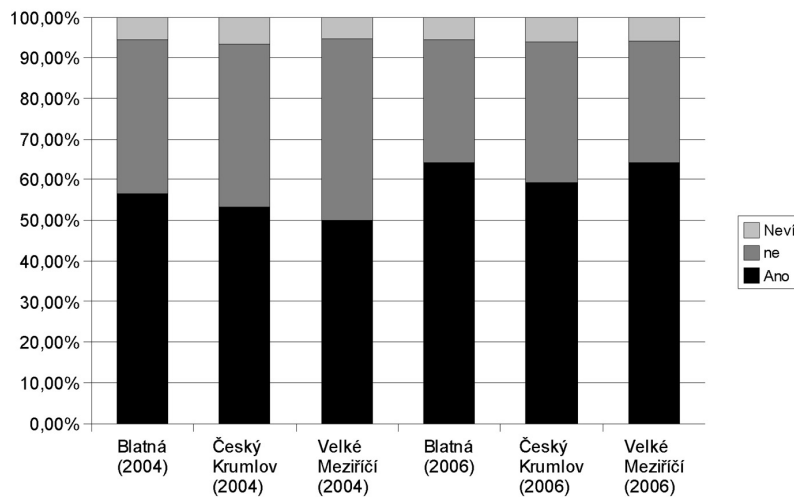
Graf 6.4. Ochota zúčastnit se voleb do městského zastupitelstva⁶⁹

Zdroj: Výzkumy prováděné Katedrou teorie kultury (kulturologie) FF UK v Praze v letech 1992–2006.

Poznámka: Odpověď ano vznikla sloučením odpovědí rozhodně ano a spíše ano, odpověď ne sloučením odpovědí ne a spíše ne.

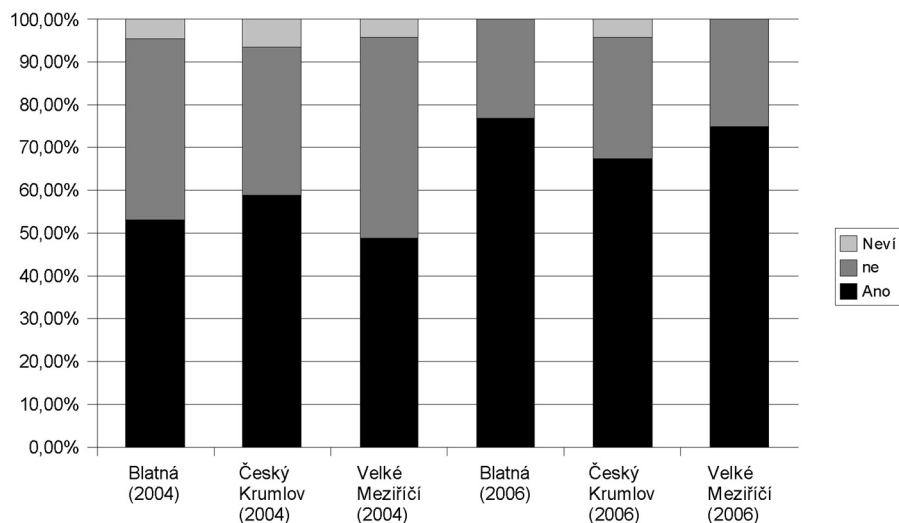
Graf 6.5. Ochota zúčastnit se voleb do Krajského zastupitelstva

Zdroj: Výzkumy prováděné Katedrou teorie kultury (kulturologie) FF UK v Praze v letech 1992–2006.

Poznámka: Odpověď ano vznikla sloučením odpovědí rozhodně ano a spíše ano, odpověď ne sloučením odpovědí ne a spíše ne.

Graf 6.6. Ochota zúčastnit se voleb do Poslanecké sněmovny PČR

Zdroj: Výzkumy prováděné Katedrou teorie kultury (kulturologie) FF UK v Praze v letech 1992–2006.

Poznámka: V případě Českého Krumlova vznikla odpověď ano sloučením odpovědí rozhodně ano a spíše ano, odpověď ne sloučením odpovědí ne a spíše ne, ve zbylých dvou městech se odpovídalo pouze ano, ne (zde se nesledovala ochota, ale deklarovaná účast).

Porovnáme-li ochotu zúčastnit se voleb (případně deklarovanou účast) a skutečnou účast v letech, za která máme srovnání, vidíme, že zde existuje značný rozdíl (viz tabulku 6.9). Skutečná účast je výrazně nižší a byla by nižší i v případě, pokud by byla do srovnání zahrnuta pouze odpověď rozhodně ano.⁷⁰ Vidíme, že u komunálních voleb existuje velmi výrazný, asi 30 procentní rozdíl mezi skutečností a vyjádřenou ochotou. O něco menší rozdíl je u krajských voleb a nejmenší je v případě voleb do Poslanecké sněmovny. V případě voleb do Poslanecké sněmovny ovšem nesmíme zapomenout, že v Blatné a Velkém Meziříčí proběhl výzkum až po skutečných volbách a otázka respondentovi zněla, zda se voleb zúčastnil. Přesto jsou i tyto výsledky přibližně o 10 % nadsazené.

Tabulka 6.10 nám ukazuje skutečnou volební účast ve zkoumaných městech ve všech uskutečněných volbách do městských a krajských zastupitelstev a do Poslanecké sněmovny PČR za dobu existence samostatné České republiky. Z tabulky lze vyčíst, že trvale nejvyšší účast mají volby do Poslanecké sněmovny PČR, následované komunálními volbami a nejmenší účast zatím zaznamenaly volby do krajských zastupitelstev.

69 U grafů 6.4 až 6.6 je přesné znění otázek: Představte si, že by se právě konaly volby. Šel/šla byste volit? Byla položena v letech 2004 a 2006 ve všech zkoumaných městech. Výjimkou byl rok 2006 v Blatné a Velkém Meziříčí, kde výzkum proběhl již po uskutečněných volbách do Poslanecké sněmovny PČR a hodnoty v tabulce 6.3 v uvedených dvou městech nevytvářejí o ochotě, ale o deklarované účasti.

70 S výjimkou krajských voleb v roce 2004 ve Velkém Meziříčí.

Tabulka 6.9. Srovnání skutečné účasti ve vybraných volbách a deklarovaná ochota zúčastnit se⁷¹

	Skutečná účast	Deklarovaná ochota zúčastnit se
VK2006		
Blatná	47,3 %	78,2 %
Český Krumlov	40,6 %	68,7 %
Velké Meziříčí	45,2 %	77,8 %
KV2004		
Blatná	29,4 %	56,5 %
Český Krumlov	31,0 %	53,3 %
Velké Meziříčí	28,3 %	50,0 %
VP2006		
Blatná	66,3 %	76,9 %
Český Krumlov	62,8 %	67,5 %
Velké Meziříčí	64,1 %	74,8 %

Zdroj: Výzkumy prováděné Katedrou teorie kultury (kulturologie) FF UK v Praze v letech 1992–2006 a Český statistický úřad (www.volby.cz).

Poznámka 1: Deklarovaná ochota zúčastnit se vznikla sloučením odpovědí rozhodně ano a spíše ano.

Poznámka 2: Zkratka VK označuje volby do městského zastupitelstva, KV do Krajského zastupitelstva a VP do Poslanecké sněmovny PČR.

Porovnáme-li reálnou volební účast ve sledovaných třech městech s účastí za celou Českou republiku, zjistíme, že účast v Českém Krumlově je obvykle lehce podprůměrná, účast ve Velkém Meziříčí se pohybuje kolem průměru a účast v Blatné je obvykle lehce nadprůměrná. Jak ukazují výzkumy volební účasti [Kostelecký 2007], volební účast je nepřímě úměrně závislá na počtu obyvatel obce. Tedy čím méně obyvatel obec má, tím větší je účast ve volbách. Uvědomíme-li si, že Český Krumlov má 13 861 obyvatel, Velké Meziříčí 11 792 obyvatel a Blatná 6 696 obyvatel, zjistíme, že i zde tato závislost funguje, ačkoli se jedná o nahodilý a nereprezentativní vzorek tří obcí.

Při podrobnějším pohledu na voliče zjistíme podobné souvislosti jako u jiných aspektů participace, o kterých bylo pojednáno výše. Jít k volbám jsou ochotnější lidé vyššího věku spíše než mladí. Z pohledu ekonomického postavení jsou nejochotnější jít k volbám důchodci a soukromí podnikatelé. Z hlediska vzdělání respondentů platí závislost čím vzdělanější respondent, tím je ochotnější jít k volbám.

71 V případě voleb do Poslanecké sněmovny PČR v roce 2006 v Blatné a Velkém Meziříčí se jedná o deklarovanou účast, neboť výzkum proběhl v tomto roce po uskutečněních volbách.

Tabulka 6.10. Volební účast ve vybraných městech

	VK1994	VK1998	VK2002	VK2006
Blatná	73,3 %	53,9 %	47,3 %	47,3 %
Český Krumlov	56,7 %	41,2 %	38,5 %	40,6 %
Velké Meziříčí	65,1 %	45,1 %	44,6 %	45,2 %
Celá ČR	60,7 %	45,0 %	43,4 %	46,3 %
			KV2000	KV2004
Blatná			35,2 %	29,4 %
Český Krumlov			32,2 %	31,0 %
Velké Meziříčí			32,5 %	28,3 %
Celá ČR			33,6 %	29,6 %
	VP1996	VP1998	VP2002	VP2006
Blatná	81,7 %	77,9 %	60,6 %	66,3 %
Český Krumlov	71,4 %	71,4 %	54,0 %	62,8 %
Velké Meziříčí	78,1 %	73,5 %	59,6 %	64,1 %
Celá ČR	76,4 %	74,0 %	58,0 %	64,5 %

Zdroj: Český statistický úřad (www.volby.cz).

6.4.2. Aktivní volební účast

Doposud jsme se soustředili pouze na pasivní volební účast. Tabulka 6.11 nám ukazuje podíl občanů, kteří by chtěli participovat na spravování města tím, že by kandidovali ve volbách do městských zastupitelstev. Vidíme, že tato ochota k aktivní volební účasti se pohybovala mezi 9 a 14 %. Každý jedenáctý až osmý obyvatel zkoumaných měst by byl ochoten kandidovat. Nabízí se srovnání se skutečným počtem kandidátů v komunálních volbách 2006. Při pohledu do kandidátních listin zjistíme, že všechny zúčastněné strany a sdružení ve sledovaných městech měly na kandidátce přesně ten počet kandidátů, který odpovídá počtu členů městských zastupitelstev a celkový počet kandidátů byl závislý pouze na celkovém počtu kandidujících subjektů. Celkem tedy kandidovalo v Blatné 120, v Českém Krumlově 184 a ve Velkém Meziříčí 161 občanů. Celkově se aktivně zúčastnilo komunálních voleb asi 1,5–1,8 % občanů.

Kdo jsou tedy respondenti, kteří deklarují ochotu kandidovat do zastupitelstva, a aktivně se tak podílet na spravování věcí veřejných? Můžeme říci, že ve všech městech to jsou nejčastěji soukromníci a podnikatelé, u kterých se dá očekávat značný zájem na rozvoji města (nebo osobní zájem). Další charakteristiky jako věk, vzdělání nebo rodinný stav nehrají při ochotě kandidovat do zastupitelstva ve zkoumaných třech městech významnější roli.

Tabulka 6.11. Odpověď respondentů na otázku, zda by byli ochotni kandidovat do zastupitelstva města

	Blatná (2006)	Český Krumlov (2006)	Velké Meziříčí (2006)
1 Ano	11,60 %	8,30 %	13,80 %
2 Ano, ale ne v tomto městě	1,50 %	0,50 %	0,30 %
3 Ne	86,90 %	91,20 %	86,00 %

Zdroj: Výzkumy prováděné Katedrou teorie kultury (kulturologie) FF UK v Praze v letech 1992–2006.

6.5. Závěr

Shrneme-li předchozí, můžeme říci, že polovina obyvatel Českého Krumlova, Blatné a Velkého Meziříčí se dlouhodobě cítí dostatečně informována o tom, co se v jejich městě děje, přičemž hlavními zdroji informací nejsou oficiální kanály vytvářené místními zastupitelskými orgány, nýbrž spíše neformální zdroje zabudované v osobních rodinných, přátelských a známostních sítích. Důležitým zdrojem informací o veřejném životě ve městě jsou rovněž místní média. Informováni se cítí většinou lidé starších věkových kategorií a lidé s vyšším dosaženým vzděláním. Přesto však podle představitelů místní veřejné správy ve sledovaných městech převládá nezájem občanů o veřejné dění v obci, lidé jsou v tomto směru pasivní a nevyhledávají informace. Příčinu hledají ve složitosti veřejných záležitostí a distanci soukromého života lidí od veřejné sféry. Místní politici a politické strany se netěší uznání v oblasti rozvoje měst, pouze třetina respondentů jim přiznává v tomto smyslu důležitost. Za významné považují zejména místní podniky a podnikatele, kulturní a sportovní organizace či školy, a rovněž významné osobnosti ve městě. To, že městské zastupitelstvo a městská rada pak dokáže odpovědět na potřeby občanů, si opět myslí pouze třetina (Český Krumlov) až 40 % respondentů (Blatná, Velké Meziříčí). Ve sledovaných městech je v tomto směru lépe hodnocena osobnost starosty a městský úřad.

Politická participace v podobě reálné volební účasti ve sledovaných třech městech odpovídá dříve publikovaným zjištěním o závislosti na velikostní kategorii obce [Kostelecký 2007]. V Českém Krumlově je účast ve volbách obvykle lehce pod průměrem České republiky, ve Velkém Meziříčí se pohybuje kolem průměru a účast v Blatné je obvykle lehce nadprůměrná. Významně se však tato reálná volební účast liší jak od deklarované ochoty jít k volbám, tak od deklarované účasti ve volbách. Co se týče deklarované ochoty k participaci na spravování veřejných záležitostí prostřednictvím kandidatury do zastupitelstva, tu vyjádřilo mezi 9 a 14 % respondentů, přičemž reálný počet kandidátů v jednotlivých městech se pohybuje kolem 1 %.

Přestože se ve sledovaných městech významná část obyvatel necítí být dostatečně informována ani spokojena s výkonem místních zastupitelských orgánů a představitelé místní správy rovněž hodnotí občanskou participaci jako nedostatečnou, občanská participace v těchto městech existuje, lidé se prostřednictvím zejména neformálních kanálů důležité informace o dění ve městě dozvídají. Jak nasvědčují rozhovory se zástupci místní veřejné správy, jde o stálou úzkou skupinu obyvatel, která aktivně participuje při různých příležitostech na veřejném dění, širší skupina obyvatel je ochotná

účastnit se na veřejných věcech, pouze pokud se jich osobně dotýkají. Jak ukazují data z výzkumu tří měst, existuje jistá distance mezi veřejným a soukromým, nedůvěra projevující se vůči politikům, i těm na místní úrovni, a nízká ochota aktivně se zapojit do politického života prostřednictvím kandidatury do zastupitelských orgánů.

Literatura

- Bělohradský, Václav. 1992. *Kapitalismus a občanské ctnosti*. Praha: Československý spisovatel.
- Howard, Marc Morjé. 2003. *The Weakness of Civil Society in Post-Communist Europe*. New York: Cambridge University Press.
- Kostecký, T. 2007. „Political Parties and their Role in the Local Politics in the Post-Communist Czech Republic.“ Pp. 121–139 in F. A. Lazin, M. Evans, V. Hoffmann-Martinot, H. Wollman (eds.). *Local Government Reforms in Countries in Transition: A Global Perspective*. Lexington, MA: Lexington Books.
- Mondak, Jeffrey, Adam Gearing. 1998. „Civic Engagement in Post-Communist State.“ *Political Psychology* (19) 3: 615–637.
- Norris, Pipa (ed.). 1999. *Critical Citizens. Global Support of Democratic Governance*. New York: Oxford University Press.
- Stolle, Dietlind, Bo Rothstein. 2003. „Social Capital, Impartiality and the Welfare State: An Institutional Approach.“ in *Generating Social Capital*. Ed. by Dietlind Stolle, Marc Hooghe. New York: Palgrave Macmillian.
- Verba, Sydney, Gabriel A. Almond. 1963. *The Civic Culture*. Princeton: Princeton University Press.

Seznam literatury vydané v souvislosti s výběrovými šetřeními ve třech zkoumaných městech

- Bušťíková, L. 1999. „Analýza sociálních sítí.“ *Sociologický časopis* 35: 193–206.
- Bušťíková, L. 1999. *Známosti osobností lokální politiky*. Pracovní texty/Working Papers 99:3. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Czumalo, Vladimír, Karel Hnilica, Ondřej Hubáček, Martin Kuška, Martin Matějů, Lenka Opletalová, Jitka Ortová, Václav Soukup, Zdeněk Uherek, Josef Žák. 1999. *Globální a lokální kultura. Transformace městských komunit v kontextu evropských integračních procesů. Úvodní projekt. Jedinec a společnost v procesech transformace a globalizace*. [výzkumná zpráva]. (Global and Local Culture. The Transformation of City Communities in the Context of European Integration Processes. An Introductory Project. The Individual and Society in the Process of Transformation and Globalization.). Praha: FF UK.
- Czumalo, Vladimír, Karel Hnilica, Ondřej Hubáček, Martin Matějů, Jitka Ortová, Václav Soukup, Josef Žák. 1997. *Názory a postoje obyvatel Blatné. Souhrnné výsledky reprezentativních výzkumů provedených v letech 1992 až 1996* [výzkumná zpráva]. Praha: FF UK.
- Czumalo, Vladimír, Karel Hnilica, Ondřej Hubáček, Martin Matějů, Jitka Ortová, Václav Soukup, Josef Žák. 1997. *Názory a postoje obyvatel Českého Krumlova. Souhrnné výsledky reprezentativních výzkumů provedených v letech 1992 až 1996* [výzkumná zpráva]. Praha: FF UK.
- Czumalo, Vladimír, Karel Hnilica, Ondřej Hubáček, Martin Matějů, Jitka Ortová, Václav Soukup, Josef Žák. 1997. *Názory a postoje obyvatel Velkého Meziříčí. Souhrnné výsledky reprezentativních výzkumů provedených v letech 1992 až 1996* [výzkumná zpráva]. Praha: FF UK.
- Czumalo, Vladimír, Karel Hnilica, Ondřej Hubáček, Martin Kuška, Martin Matějů, Lenka Opletalová, Jitka Ortová, Václav Soukup, Zdeněk Uherek, Josef Žák. 1999. *Kulturní a sociální změny v lokální společnosti. Sociokulturní analýza průběhu transformačních procesů v městských komunitách. Výzkum občanů. Souhrnná studie*. [výzkumná zpráva].

- va]. (Cultural and Social Changes in Local Societies. A Socio-Cultural Analysis of the Course of Transformation Processes in City Communities. Research with Citizens. A Comprehensive Study.). Praha: FF UK.
- Czumalo, Vladimír, Karel Hnilica, Ondřej Hubáček, Martin Kuška, Martin Matějů, Lenka Opletalová, Jitka Ortová, Václav Soukup, Zdeněk Uherek, Josef Žák. 1999. *Kulturní a sociální změny v lokální společnosti. Výzkum občanů. Velké Meziříčí 1992–1998* [výzkumná zpráva]. (Cultural and Social Changes in Local Society. Research with Citizens. Velke Mezirici 1992–1998). Praha: FF UK.
- Czumalo, Vladimír, Karel Hnilica, Ondřej Hubáček, Martin Kuška, Martin Matějů, Lenka Opletalová, Jitka Ortová, Václav Soukup, Zdeněk Uherek, Josef Žák. 1999. *Kulturní a sociální změny v lokální společnosti. Výzkum občanů. Souhrnná studie 1992–1998* [výzkumná zpráva]. (Cultural and Social Changes in Local Society. Research with Citizens. A Comprehensive Study. 1992 -1998). Praha: FF UK.
- Czumalo, Vladimír, Karel Hnilica, Ondřej Hubáček, Martin Kuška, Martin Matějů, Lenka Opletalová, Jitka Ortová, Václav Soukup, Zdeněk Uherek, Josef Žák. 1999. *Sociokulturní potenciál a vzdělanost v procesu revitalizace lokální společnosti. Výzkum středoškoláků. Blatná. Monografická studie* [výzkumná zpráva]. (Socio-Cultural Potential and Education in the Process of Revitalizing Local Societies. Research with Students of Secondary Schools. Blatna. A Monographic Study.). Praha: FF UK.
- Czumalo, Vladimír, Karel Hnilica, Ondřej Hubáček, Martin Kuška, Martin Matějů, Lenka Opletalová, Jitka Ortová, Václav Soukup, Zdeněk Uherek, Josef Žák. 1999. *Sociokulturní potenciál a vzdělanost v procesu revitalizace lokální společnosti. Výzkum středoškoláků. Český Krumlov. Monografická studie* [výzkumná zpráva]. (Socio-Cultural Potential and Education in the Process of Revitalizing Local Societies. Research with Students of Secondary Schools. Cesky Krumlov. A Monographic Study.). Praha: FF UK.
- Czumalo, Vladimír, Karel Hnilica, Ondřej Hubáček, Martin Kuška, Martin Matějů, Lenka Opletalová, Jitka Ortová, Václav Soukup, Zdeněk Uherek, Josef Žák. 1999. *Sociokulturní potenciál a vzdělanost v procesu revitalizace lokální společnosti. Výzkum středoškoláků. Velké Meziříčí. Monografická studie* [výzkumná zpráva]. (Socio-Cultural Potential and Education in the Process of Revitalizing Local Societies. Research with Students of Secondary Schools. Velke Mezirici. A Monographic Study.). Praha: FF UK.
- Czumalo, Vladimír, Karel Hnilica, Ondřej Hubáček, Martin Kuška, Martin Matějů, Lenka Opletalová, Jitka Ortová, Václav Soukup, Zdeněk Uherek, Josef Žák. 1999. *Sociokulturní potenciál a vzdělanost v procesu revitalizace lokální společnosti. Výzkum středoškoláků. Souhrnná studie.* [výzkumná zpráva]. (Socio-Cultural Potential and Education in the Process of Revitalizing Local Societies. Research with Students of Secondary Schools. A Comprehensive Study.). Praha: FF UK.
- Hanšpach, D., Z. Vajdová. 1996. „Český Krumlov: Housing Policy, Privatization, and Local Development. Pp. 163-176 in J. Gibson, P. Hanson (eds.). *Transformation from Below*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Pbl. Lmt.
- Hubáček, Ondřej, Martin Matějů, Josef Žák. 1997. *Ekonomické souvislosti kultury. Zpráva z výzkumné sondy* [výzkumná zpráva]. Praha: Katedra kulturologie FF UK.
- Matějů, Martin. 2006. „Sociokulturní rozměry životního stylu.“ (Sociocultural Dimensions of the Life Style). in *Aktuální problémy životního stylu*. Praha: Univerzita Karlova – Masarykova česká sociologická společnost při AV ČR. Anotace: Studie se soustřeďuje na hlavní výsledky empirického šetření lokální kultury a životního stylu ve městech Blatná, Český Krumlov a Velké Meziříčí v letech 1992-2006.
- Matějů, Martin, Vladimír Czumalo, Lenka Opletalová, Jitka Ortová. 2000. *Transformace městských komunit. Kulturní a sociální změny v lokální společnosti. Výzkum obyvatel města Blatná* [výzkumná zpráva]. (Transformation of Urban Communities. Cultural and Social Changes of Local Society. The Research of Population in Town Blatná). Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra teorie kultury (kulturologie). Anotace: Výsledky sociokulturního výzkumu v letech 1992-2000.
- Matějů, Martin, Vladimír Czumalo, Lenka Opletalová, Jitka Ortová. 2000. *Transformace městských komunit. Kulturní a sociální změny v lokální společnosti. Výzkum obyvatel města Český Krumlov* [výzkumná zpráva]. (Transformation of Urban Communities. Cultural and Social Changes of Local Society. The Research of Population in Town Český

- Krumlov). Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra teorie kultury (kulturologie). Anotace: Výsledky sociokulturního výzkumu v letech 1992-2000.
- Matějů, Martin, Vladimír Czumalo, Lenka Opletalová, Jitka Ortová. 2000. *Transformace městských komunit. Kulturní a sociální změny v lokální společnosti. Výzkum obyvatel města Velké Meziříčí* [výzkumná zpráva]. (Transformation of Urban Communities. Cultural and Social Changes of Local Society. The Research of Population in Town Velké Meziříčí). Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra teorie kultury (kulturologie). Anotace: Výsledky sociokulturního výzkumu v letech 1992-2000.
- Matějů, Martin, Jitka Ortová, Vladimír Czumalo, Josef Žák, Lenka Opletalová et al. 2001. *Transformace lokálních komunit. Kulturní a sociální změny v lokální společnosti. Výzkum obyvatel města Blatná* [výzkumná zpráva]. (Transformation of Local Communities. The Cultural and Social Transformations in the Local Society. Research Blatná 1992-2000). Praha: Katedra teorie kultury (kulturologie) FF UK. Anotace: Sociokulturní výzkum obyvatel s důrazem na kulturní a sociální změny v lokální společnosti.
- Matějů, Martin, Jitka Ortová, Vladimír Czumalo, Josef Žák, Lenka Opletalová. 2001. *Transformace lokálních komunit. Kulturní a sociální změny v lokální společnosti. Výzkum obyvatel města Český Krumlov 1992-2000* [výzkumná zpráva]. (Transformation of Local Communities. The Cultural and Social Transformations in the Local Society. Research Český Krumlov 1992-2000). Praha: Katedra teorie kultury (kulturologie) FF UK. Anotace: Sociokulturní výzkum obyvatel s důrazem na kulturní a sociální změny v lokální společnosti.
- Matějů, Martin, Jitka Ortová, Vladimír Czumalo, Josef Žák, Lenka Opletalová et al. 2001. *Transformace lokálních komunit. Kulturní a sociální změny v lokální společnosti. Výzkum obyvatel města Velké Meziříčí* [výzkumná zpráva]. (Transformation of Local Communities. The Cultural and Social Transformations in the Local Society. Research Velké Meziříčí). Praha: Katedra teorie kultury (kulturologie) FF UK. Anotace: Sociokulturní výzkum obyvatel s důrazem na kulturní a sociální změny v lokální společnosti.
- Nedomová, A. 1995. „V blízkosti hranic.“ *Sociologický časopis* 31 (4): 501-515.
- Vajdová, Z. 1995. „Cooperation of State and Local Government.“ in L. Falčan (ed.). *Regions – Self-government-European Integration*. Bratislava: Institute of Sociology, SAS.
- Vajdová, Z. 1995. „Transformace místní správy a samosprávy.“ Pp. 195-200 in *Území v procesu změn. Cahiers du CEFRES*, No. 9. Praha: CEFRES.
- Vajdová, Z. 1995. „The Power Structure at the Local Level.“ Pp. 20-26 in L. Malíková, S. Miháliková (eds.). *Localities and Politics in the Transformation Process*. Bratislava: Slovak Political Science Association.
- Vajdová, Z. 1996. „About Modelling the Local Political Culture.“ Pp. 631-635 in E. Pessa et al. (eds.). *Third European Congress on Systems Science*. Roma: Edizioni Kappa.
- Vajdová, Z. 1996. „Politická kultura – teoretický koncept a výzkum.“ *Sociologický časopis* 32 (3): 339-351.
- Vajdová, Z., T. Kostecký. 1997. „Politická kultura lokálních společenství: případ tří měst.“ *Sociologický časopis* 32 (3): 445-465.
- Vajdová, Z. 1997. *Politická kultura lokálních politických elit: srovnání českého a východoněmeckého města*. Pracovní texty/Working Papers 97:3. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Vajdová, Z. 1998. „Nedoceněný kapitál – kooperabilita starostů měst a obcí.“ in *Revitalizace problémových regionů*, 4.-5. 11. 1998 v Ústí n. L. Ústí n. L.: FSE UJEP.
- Vajdová, Z., 2003. „Local Community Transformation: the Czech Republic 1990-2000.“ Pp. 143-160 in Simon Smith (ed.). *Local Communities and Post-Communist Transformation*. London and N.Y.: RoutledgeCurzon.
- Vicherek, Ivan. 1994. *Vliv cestovního ruchu a turismu na kulturní změny v lokální společnosti: monografická studie města Český Krumlov*. Diplomová práce. Ved. práce Ondřej Hubáček. Praha: FF UK.

Shrnutí

Cílem předkládaných Sociologických studií je vymezení a deskripce základního diskurzu spolupráce, participace a partnerství, jak je definován v rámci demokratického spravování společnosti na území České republiky. Jednotliví autoři se ve svých příspěvcích zabývají klíčovými oblastmi, které formují tento diskurz.

První analyzovanou oblastí jsou legislativní normy platné pro území České republiky. Český právní řád v tomto směru poskytuje dosti široký rámec jak pro různé formy partnerství obcí, tak pro politickou participaci občanů v obcích. Tento prostor by ale bylo možné dále rozšiřovat, hlavně pokud jde o právní zakotvení dalších způsobů politické participace občanů na obecní úrovni (právně upraveny nejsou např. různé formy konzultací s občany při rozhodování o závažných záležitostech v obci, či participace kolektivit občanů – obojí se ve vyspělých zemích uplatňuje v souvislosti s prosazováním interaktivního modelu veřejné správy, tzv. democratic governance).

Co se současného výzkumu na poli českých sociálních a správních věd týče, celkový počet studií týkající se tématu participace a partnerství je poměrně vysoký. Na druhou stranu je třeba uvést, že jen malá část z nich je explicitně věnována procesům na lokální úrovni. K nejzákladnějším zjištěním patří skutečnost, že procesy participace a partnerství se v České republice uplatňují. Je na ně kladen důraz ze strany Evropské unie, mají do jisté míry oporu v legislativě a existuje řada občanských sdružení, která si kladou za cíl podporu participačních a komunitních aktivit. Na druhou stranu však existují bariéry rozvoje participace, a to jednak na straně angažovanosti občanů, jednak ze strany představitelů obecních samospráv a jednak na straně organizací neziskového sektoru a jejich připravenosti participovat. Rovněž formální úprava participačních procedur ze strany místní veřejné správy je velmi málo rozvinutá – rozvoj možností participace tak závisí především na neformálních osobních vazbách.

Obsahová analýza médií ukázala, že zatímco termíny spolupráce a partnerství jsou v tištěných médiích poměrně často používány, termíny jako participace, sociální soudržnost, sociální koheze a sociální kapitál, které taktéž definují námi zkoumaný základní diskurz, jsou v tisku používány spíše okrajově až ojediněle. Pojem partnerství a spolupráce je v tištěných médiích běžně používán v širokém spektru významů a lze se tedy domnívat, že je podobně vnímán a používán i širokou veřejností (i když zatím nelze předpokládat běžnou znalost všech uvedených kontextů partnerství, jakým je například Public Private Partnership). Naopak pojem participace se v analyzovaných periodikách vyskytl pouze v minimální míře. Používání pojmu participace ve smyslu zapojení se do rozhodování není doposud zcela obvyklé a lze vyslovit domněnku, že ani široká veřejnost výraz participace příliš nespojuje s tímto obsahem.

Další analýza se zabývala volebními programy politických stran, které jsou v současné době v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR, a prohlášením vlády z roku 2006. Tyto politické strany počítají, i když některé více a některé méně, s účastí a spoluprací jednotlivců i organizovaných subjektů při spravování společnosti. V souvislosti s „dobrým spravováním“ je občanská společnost zmiňována jako významný partner vlády. Tyto zmínky lze obecně považovat za indikátory otevřenosti politických stran vůči veřejnosti. Co se týče zmínek o partnerství (a také Public Private Partnership), vyskytují se pouze v programech ČSSD a KDU-ČSL. Obě strany také považují mikroregiony za příležitost pro místní partnerství mezi veřejným, soukromým a neziskovým sektorem. Sociální soudržnost je ve volebním programu ČSSD považována za klíčový faktor rozvoje společnosti a jejím předpokladem je možnost nalézt odpovídající zaměstnání. Strana zelených považuje za zdroj sociální soudržnosti vzdělání, přičemž obě strany, ČSSD i Strana zelených, považují za záruku soudržnosti společnosti Evropskou unii. KDU-ČSL pak považuje vlastní programová východiska za zdroj soudržné společnosti.

Poslední obsahová analýza se zabývala vybranými rozvojovými dokumenty, které se vztahují k územnímu celku České republiky a k jejím regionům. Analýza demonstruje, že z hlediska obsažených výzev ke spolupráci, participaci a partnerství existují rozdíly mezi jednotlivými dokumenty. Nejvíce jsou principy vedoucí k demokratickému spravování společnosti reflektovány v textech Programu rozvoje kraje Vysočina, Národního rozvojového plánu pro roky 2004–2006 a Národního rozvojového plánu pro roky 2007–2013. Z devíti analyzovaných rozvojových dokumentů se naopak nejméně tematikou spolupráce, participace a partnerství zabýval Regionální operační program Jihozápad.

Sociologické studie uzavírá text shrnující kontinuální výzkum postojů občanů a představitelů místní veřejné správy k participaci obyvatel na veřejném dění v obcích Blatná, Český Krumlov a Velké Meziříčí. Autoři studie na základě dat docházejí k názoru, že přestože se ve sledovaných městech významná část obyvatel necítí být dostatečně informována a ani není spokojena s výkonem místních zastupitelských orgánů a představitelů místní správy rovněž hodnotí občanskou participaci jako nedostatečnou, lidé se zejména prostřednictvím neformálních kanálů důležité informace o dění ve městě dozvídají. Občanská participace tedy v těchto městech do jisté míry existuje. Jak ale nasvědčují rozhovory se zástupci místní veřejné správy, jedná se o stálou úzkou skupinu obyvatel, která aktivně participuje při různých příležitostech na veřejném dění. Širší skupina obyvatel je ochotná se angažovat ve veřejných záležitostech, pouze pokud se jich osobně dotýkají. Jak dále ukazují data z výzkumu tří měst, existuje jistá distance mezi veřejným a soukromým, nedůvěra projevující se vůči politikům, i těm na místní úrovni, ale také nízká ochota občanů aktivně se zapojit do politického života prostřednictvím kandidatury do zastupitelských orgánů.

Z výše uvedeného vyplývá, a tímto konstatováním můžeme Sociologické studie také uzavřít, že ač jsou informační kanály vedoucí ke spolupráci, participaci a partnerství na lokální úrovni do značné míry otevřené, jejich využívání není zdaleka jevem zažitým a bezproblémovým. Systém kanálů komunikace mezi lokálními aktéry ve veřejné sféře a na něm budované principy spolupráce, participace a partnerství se v České republice stále utváří. To je podnětem a zároveň výzvou k dalšímu výzkumu, ale i k opatřením směřujícím k prohlubování demokratického spravování společnosti.

Summary

The objective of this study is to describe the basic discourse of cooperation, participation, and partnership in terms of how it is defined in the process of democratic administration in the Czech Republic. Each author's contribution addresses areas of key significance in shaping this discourse.

The first area analysed in this volume is the current legislation in effect in the Czech Republic. Czech law provides a wide framework both for various forms of community partnerships and for the political participation of citizens in their communities. However, it could be widened further, particularly with regard to the legal foundations of other means of political participation by citizens at the community level (there is no legislation, for example, governing various forms of consultation with citizens in decision-making on important public affairs in the community or on the participation of citizens' groups; in advanced countries, both these forms of participation proceed in connection with the interactive model of public administration – democratic governance).

Czech research in the social sciences and public administration includes a substantial number of studies on the topics of participation and partnership. However, only a minority of them focus explicitly on these processes at the local level. One essential finding is the fact that the processes of participation and partnership are present in the Czech Republic. The European Union strongly emphasises them, they have a certain level of support in legislation, and there are a number of civic associations that make it their aim to support participation and community activities. However, there are obstacles to advancing participation, and these can be found on the side of civic involvement, on the side of local administration representatives, and on the side of NGOs and their readiness for participation. Formal provisions on the part of local public administration to regulate participation procedures also tend to be heavily under-developed – developing opportunities for participation depends primarily on informal, personal ties.

A content analysis of the media revealed that while 'cooperation' and 'partnership' are terms used relatively often in the media, other terms like 'participation', 'social solidarity', 'social cohesion', and 'social capital', which also define the basic discourse of this analysis, are used in the press marginally or almost never. 'Partnership' and 'cooperation' are terms regularly used in the print media in a wide range of meanings, and it can therefore be assumed that that is also how they are understood and used by the wider public (although it cannot be assumed that the public is generally aware of all the contexts in which the term partnership is used; for example, 'public private partnership'). Conversely, the term 'participation' surfaces in the media very rarely. It is not yet customary for the term 'participation' to be used to refer to involvement in decision-making, and it can be assumed that the wider public does even associate the word 'participation' with that meaning.

Another analysis in the study looks at the political programmes of the parties currently sitting in the Chamber of Deputies of the Parliament, and at government statements issued in the year 2006. These political parties, albeit to a varying extent, count on the participation of and cooperation with individuals and organisations in governance. Civil society is discussed in reference to 'good governance' as an important government partner. Such references can generally be regarded as indicators of how open political parties are to the public. The references to partnership (and public private partnership) only appear in the party programmes of the Social Democratic Party (ČSSD) and the Christian Democrats-Czech People's Party (KDU-ČSL). Both parties also see micro-regions as an opportunity for local partnership between the public, private, and non-profit sectors. In their party programme the Social Democrats regard social solidarity as playing a key role in the development of society, and the prerequisite for social solidarity is that people are able to find suitable employment. The Green Party sees education as the source of social solidarity, while both the Social Democrats and the Green Party consider the European Union a guarantor of solidarity. KDU-ČSL regards its own programme points as the source of social solidarity.

The final content analysis focused on a selection of development papers that apply to the Czech Republic as a whole and to its individual regions. The analysis reveals that individual papers differ in terms of the appeals they contain for cooperation, participation, and partnership. Principles of democratic administration are reflected most in the texts of the Vysočina Region's Development Programme, the National Development Plan for 2004-2006, and the National Development Plan for 2007-2013. Conversely, of the nine development papers analysed, the themes of cooperation, participation, and partnership are addressed least in the Regional Operation Programme for the Southwest.

This volume of *Sociological Studies* closes with a text summarising the findings from continuous research on the attitudes of citizens and representatives of local public administration towards civic participation in public affairs in the towns of Blatná, Český Krumlov, and Velké Meziříčí. Based on the data, the authors of the study conclude that, although in the towns analysed in this study a significant proportion of the population feels that they are not adequately informed and are not satisfied with the performance of local representative bodies, and the representatives of local administration also assess civic participation as inadequate, people do obtain important information about what's going on in their town, and do so especially through informal channels, and civic participation does exist to some extent in these towns. But as interviews with representatives of local public administration indicated, it is still just a narrow group of the population that actively participates in public events on various occasions. Larger groups of the population are willing to participate in public affairs only if those affairs affect them directly. As data from the research on the three towns show, there is a certain gap between the public and the private, there is evidence of a sense of distrust of politicians, even those at the local level, and there is also little willingness on the part of citizens to become actively involved in political life by running for posts in representative bodies.

Although the channels of information conducive to cooperation, participation, and partnership at the local level are largely open, making use of these channels is by no means yet an established and straightforward practice. The channels of communication between local actors in the public sphere and the principles of cooperation, participation, and partnership that are built on that system of communication are still taking shape in the Czech Republic. This is an impulse and an appeal for further research, but also for measures aimed at furthering the democratic administration of society.

Zusammenfassung

Ziel der vorliegenden soziologischen Studien ist die Umreißung und Beschreibung des Grunddiskurses der Kooperation, Partizipation und Partnerschaft in ihrer Definition im Rahmen der demokratischen Gesellschaftsordnung der Tschechischen Republik. Die einzelnen Autoren befassen sich in ihren Beiträgen mit den Schlüsselbereichen, die diesen Diskurs bilden.

Zunächst wird der Bereich der für Tschechien geltenden gesetzlichen Normen analysiert. Die tschechische Rechtsordnung bietet in dieser Hinsicht einen relativ breiten Rahmen sowohl für verschiedene Formen der Gemeindeparkerschaft, als auch für die politische Partizipation der Bürger in den Gemeinden. Dieser Raum könnte freilich noch erweitert werden, insbesondere was die rechtliche Verankerung weiterer Formen der Partizipation auf kommunaler Ebene betrifft (so gibt es z.B. keine rechtliche Regelung verschiedener Formen von Bürgerkonsultationen bei Entscheidungen über wichtige Angelegenheiten in der Gemeinde bzw. zur Partizipation von Bürgergemeinschaften – beides wird in entwickelten Ländern im Zusammenhang mit der Durchsetzung des interaktiven Modells der öffentlichen Verwaltung, der sog. Democratic Governance praktiziert).

Was die zeitgenössische Forschung im Bereich der tschechischen Sozial- und Politikwissenschaften betrifft, so gibt es insgesamt relativ viele Studien zum Thema Partizipation und Partnerschaft. Auf der anderen Seite muss jedoch auch gesagt werden, dass nur wenige dieser Studien sich ausdrücklich mit den Prozessen auf kommunaler Ebene befassen. Zu den grundlegenden Feststellungen gehört die Tatsache, dass die Prozesse der Partnerschaft und Partizipation in Tschechien stattfinden. Sie werden von seiten der EU betont, sind in gewissem Maße gesetzlich verankert, und es gibt eine ganze Reihe von Bürgerverbänden, deren Ziel die Förderung von Partizipation und Gemeinwesen ist. Auf der anderen Seite gibt es jedoch auch Hindernisse für die Entwicklung der Partizipation, die im mangelnden Engagement der Bürger, auf seiten der Vertreter der Kommunalverwaltungen und auch auf seiten des Non-Profit-Sektors und seiner Partizipationsfähigkeit zu sehen sind. Auch die formale Regelung der Partizipationsverfahren ist seitens der Kommunalverwaltungen noch wenig entwickelt – die Partizipationsmöglichkeiten sind damit insbesondere von unformalen persönlichen Beziehungen abhängig.

Die Inhaltsanalyse von Medien zeigte, dass die Begriffe Kooperation und Partnerschaft in der Presse relativ häufig verwendet werden, während Begriffe wie Partizipation, sozialer Zusammenhalt, soziale Kohäsion und Sozialkapital, die ebenfalls den von uns untersuchten Grunddiskurs definieren, in der Presse eher am Rande oder gar nur vereinzelt auftauchen. Die Begriffe Partnerschaft und Kooperation werden in der Presse im breiten Bedeutungsspektrum verwendet, so dass man annehmen kann, dass sie in der breiten Öffentlichkeit ebenso verstanden und verwendet werden (wenn man

auch nicht von einer verbreiteten Kenntnis aller Zusammenhänge der Partnerschaft wie beispielsweise Public Private Partnership ausgehen kann). Der Begriff der Partizipation tauchte dagegen in den analysierten Presserzeugnissen nur minimal auf. Die Verwendung des Begriffs Partizipation im Sinne der Beteiligung an der Entscheidungsfindung ist bislang nicht üblich, so dass angenommen werden kann, dass dieser Begriff in der breiten Öffentlichkeit in der Regel nicht mit diesem Inhalt verbunden wird.

Die weitere Analyse befasst sich mit den Wahlprogrammen der derzeit im Parlament vertretenen politischen Parteien und mit der Regierungserklärung von 2006. Die politischen Parteien rechnen mehr oder weniger mit der Beteiligung und Kooperation von Bürgern und Verbänden an der Verwaltung der Gesellschaft. Im Zusammenhang mit dem Begriff „Good Governance“ wird die Zivilgesellschaft als wichtiger Partner der Regierung erwähnt. Dies ist allgemein als Indikator für die Offenheit der politischen Parteien gegenüber der Öffentlichkeit anzusehen. Was die Erwähnungen des Begriffs Partnerschaft (sowie Public Private Partnership) betrifft, so tauchen diese lediglich in den Programmen der ČSSD und KDU-ČSL auf. Beide Parteien sehen die Mikroregionen auch als Gelegenheit für lokale Partnerschaften zwischen öffentlichem, privatem und Non-Profit-Sektor an. Der soziale Zusammenhalt gilt im Wahlprogramm der ČSSD als Schlüsselfaktor der gesellschaftlichen Entwicklung, wobei die Möglichkeit einer adäquaten Berufsausübung als Voraussetzung hierfür angesehen wird. Für die Grünen basiert der soziale Zusammenhalt auf der Bildung, wobei sowohl die ČSSD als auch die Grünen die Europäische Union als Garanten des sozialen Zusammenhalts sehen. Die KDU-ČSL sieht in ihrem Programm selbst die Quelle für gesellschaftlichen Zusammenhalt.

Die letzte Inhaltsanalyse befasst sich mit ausgewählten Entwicklungsdokumenten, die sich auf die Tschechische Republik und ihre Regionen beziehen. Die Analyse zeigt, dass hinsichtlich der Aufforderungen zur Zusammenarbeit, Partizipation und Partnerschaft Unterschiede zwischen den einzelnen Dokumenten bestehen. Die umfangreichste Reflexion der Prinzipien, die zu einer demokratischen Gesellschaftsordnung führen, findet sich in den Texten „Entwicklungsprogramm des Bezirks Vysočina, Entwicklungsplan für die Jahre 2004–2006“ und „Entwicklungsplan für die Jahre 2007–2013“. Unter den neun analysierten Entwicklungsdokumenten befasst sich dagegen das „Regionale Operationsprogramm Südwest“ am wenigsten mit den Themen Kooperation, Partizipation und Partnerschaft.

Die soziologische Studie wird abgeschlossen durch einen Text, in dem die kontinuierliche Untersuchung der Positionen von Bürgern und Vertretern der Kommunalverwaltung zur Partizipation der Bürger am öffentlichen Geschehen in den Gemeinden Blatná, Český Krumlov und Velké Meziříčí zusammengefasst wird. Die Autoren der Studie kommen auf Grundlage der Daten zu dem Schluss, dass obwohl ein bedeutender Teil der Einwohner sich in den beobachteten Städten nicht ausreichend informiert fühlt und mit der Arbeit der Kommunalorgane nicht zufrieden ist und die Vertreter der Kommunalverwaltung die Partizipation der Bürger ebenfalls als unzureichend bezeichnen, insbesondere über unformale Kanäle wichtige Informationen über das Geschehen in der Stadt zur Bevölkerung gelangen und eine Partizipation hier in gewissem Maße stattfindet. Die Gespräche mit Vertretern der Kommunalverwaltungen deuten jedoch darauf hin, dass es sich um eine kleine Gruppe von Leuten handelt, die bei verschiedenen Gelegenheiten aktiv am öffentlichen Geschehen teilnehmen. Breitere Bevölkerungsgruppen sind nur dann bereit, an öffentlichen Angelegenheiten zu partizipieren, wenn sie persönlich davon betroffen sind. Wie die Daten der Untersuchung aus den genannten drei Städten zeigen, besteht eine gewisse Distanz zwischen öffentlichem und privatem Bereich, ein gewisses

Misstrauen auch gegen Kommunalpolitiker, aber auch eine geringe Bereitschaft der Bürger, als Wahlkandidaten für die Gemeindeorgane aufzutreten und so am politischen Leben teilzuhaben.

Aus dem Gesagten geht als Schlussfolgerung dieser soziologischen Studie hervor, dass die Informationskanäle zur Kooperation, Partizipation und Partnerschaft auf lokaler Ebene zwar relativ offen sind, ihre Nutzung jedoch bei weitem noch nicht verbreitet und problemlos ist. Das System der Kommunikationskanäle zwischen den lokalen Akteuren der öffentlichen Sphäre und die auf diesem aufbauenden Grundsätze der Kooperation, Partizipation und Partnerschaft befindet sich in Tschechien immer noch im Aufbau. Dies ist Anregung und zugleich Aufforderung zur weiteren Forschung und zur Entwicklung und Umsetzung von Maßnahmen zur Vertiefung der demokratischen Gesellschaftsordnung.

O autorech

Mgr. Josef Bernard

josef.bernard@soc.cas.cz

Vystudoval obor sociologie a germanistika na Filozofické fakultě UK, v současné době na téže fakultě pokračuje v doktorském studiu sociologie. Je zaměstnancem Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i., kde působí v oddělení Lokální a regionální studia. Zaměřuje se na problematiku lokální politiky a migraci vysoce kvalifikovaných osob.

Mgr. et Mgr. Daniel Čermák

daniel.cermak@soc.cas.cz

Vystudoval obor demografie na Přírodovědecké fakultě UK a obor sociologie na Filozofické fakultě UK. Od roku 2001 je studentem kombinovaného doktorského studia sociologie na Filozofické fakultě UK. Od roku 2000 pracuje v Sociologickém ústavu AV ČR, v.v.i., ve výzkumném oddělení Lokálních a regionálních studií a na Přírodovědecké fakultě UK přednáší kurs Metody sociologického výzkumu v geografii. Ve výzkumu se zabývá analýzou dat, způsoby jejich publikace a prezentace, geografickými informačními systémy, studii regionálních rozdílů, mobilitou lokálních elit a problematikou veřejné správy na lokální úrovni.

JUDr. Michal Illner

michal.illner@soc.cas.cz

Je vědecký pracovník Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i., v oddělení Lokální a regionální studia. Externě přednáší sociologii města na Fakultě sociálních věd UK a základy sociologie pro studenty geografie na Přírodovědecké fakultě UK. Zabývá se prostorovými aspekty sociálního rozvoje, sociologickou problematikou měst a regionů, lokální politikou a územní veřejnou správou. Publikuje doma i v zahraničí a je spoluautorem řady knižních publikací o této problematice.

Mgr. Pavel Nejdl

pavel.nejdl@soc.cas.cz

Vystudoval obor sociologie na Fakultě sociálních věd UK a na téže fakultě dále pokračuje v doktorském studiu sociologie. Je zaměstnancem Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i., kde působí v oddělení Lokálních a regionálních studií. Zajímá se o témata občanské společnosti a politické kultury, ve výzkumu pak především vztahem místní veřejné správy a občanské participace.

Mgr. Věra Patočková, M.A.

vera.patockova@soc.cas.cz

Je absolventkou magisterského studia kulturologie na Filozofické fakultě UK, kde v současné době pokračuje v doktorském studiu. Absolvovala rovněž studijní program WLRA International Centre of Excellence v Nizozemsku (M.A. in international leisure studies). V současné době pracuje jako odborná pracovnice Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i., v oddělení Lokální a regionální studia.

PhDr. Jana Stachová, Ph.D. jana.stachova@soc.cas.cz

Vystudovala sociologii na Fakultě sociálních věd UK. V současné době působí jako vědecká pracovníce v oddělení Lokální a regionální studia Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i., a na Fakultě sociálních věd UK jako externí vyučující. Ve své výzkumné práci se věnuje lokálním a regionálním aspektům občanské společnosti, neziskového sektoru a sociálního kapitálu.

PhDr. Zdenka Vajdová zdenka.vajdova@soc.cas.cz

Ukončila studium sociologie a filozofie na Filozofické fakultě UK v roce 1971. V roce 1988 se stala pracovnící v oddělení výzkumu sociologie mládeže na Ústavu filozofie a sociologie ČSAV. Od roku 1990, kdy vznikl Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., je zde vědeckou pracovnící a v současnosti členkou oddělení Lokálních a regionálních studií. Ve výzkumu se soustředí na lokální komunitu a procesy změn, kterým je v transformačním období české společnosti podrobena.

Sociologické studie/Sociological Studies

- SS 06:14 A. Křížková (ed.), J. Bierzová, M. Čermáková, H. Hašková, H. Maříková: Pracovní a rodinné role a jejich kombinace v životě českých rodičů: plány versus realita; 140 s.
- SS 06:13 H. Hašková: Tři generace bezdětných mužů a žen v české společnosti; 100 s.
- SS 06:12 M. Tuček (ed.), I. Bayer, L. Gatnar, P. Machonin, M. Sedláčková, J. Šafr, O. Špaček: Soudržnost společnosti z pohledu české veřejnosti; 200 s.
- SS 06:11 K. Čada, A. Červinková, M. Linková, D. Řeháčková, T. Stöckelová: Věda jako věc veřejná: vědní politiky a média; 75 s.
- SS 06:10 Y. Leontiyeva (ed.), P. Ezzeddine-Lukšíková, T. Hirt, M. Jakoubek, J. Kocourek, L. Pažejová: Menšinová problematika v ČR: komunitní život a reprezentace kolektivních zájmů (Slováci, Ukrajinci, Vietnamci a Romové); 96 s.
- SS 06:9 J. Šafr: Social Standing and Lifestyle in Czech Society; 70 s.
- SS 06:8 G. Šamanová, M. Škodová, J. Vinopal: Obraz vědy v českém veřejném mínění; 110 s.
- SS 06:7 J. Šafr, M. Sedláčková: Sociální kapitál. Koncepty, teorie a metody měření; 93 s.
- SS 06:6 L. Linek, Š. Pecháček: Základní charakteristiky členské základny KDU-ČSL; 48 s.
- SS 06:5 D. Hamplová (ed.), K. Zeman, B. Řeháková, V. Polášek, E. Soukupová: Mímomanželská plodnost v České republice po roce 1989: sociální a ekonomické souvislosti; 92 s.
- SS 06:4 H. Hašková (ed.), P. Šalamounová, H. Víznerová, L. Zamykalová: Fenomén bezdětnosti v sociologické a demografické perspektivě; 153 s.
- SS 06:3 P. Rakušanová, B. Řeháková: Participace, demokracie a občanství v evropském kontextu; 80 s.

- SS 06:2 Z. Vajdová, D. Čermák, M. Illner: Autonomie a spolupráce: důsledky ustavení obecního zřízení v roce 1990; 108 s.
- SS 06:1 Z. R. Nešpor, J. Večerník (eds.): Socioekonomické hodnoty, politiky a instituce v období vstupu České republiky do Evropské unie; 278 s.
- SS 05:06 J. Stachová: Občanská společnost v regionech České republiky; 51 s., 71 Kč
- SS 05:05 P. Rakušanová: Civil Society and Participation in the Czech Republic; 47 s., 113 Kč
- SS 05:04 A. Křížková (ed.), R. Dudová, H. Hašková, H. Maříková: Kombinace pracovního a rodinného života v ČR: politiky, čas, peníze a individuální, rodinné a firemní strategie; 91 s., 156 Kč
- SS 05:03 T. Kostecký, J. Vobecká (eds.): Regionální elity 2004; 152 s., 150 Kč
- SS 05:02 T. Kostecký: Political Behavior in Metropolitan Areas in the Czech Republic between 1990 and 2002 – Patterns, Trends, and the Relation to Suburbanization and Its Socio-Spatial Patterns; 104 s., 206 Kč
- SS 05:01 B. Řeháková: Measuring Value Orientations with the Use of S.H. Schwartz's Value Portraits; 47 s., 113 Kč
- SS 04:11 J. Černý, M. Sedláčková, M. Tuček: Zdroje utváření skupinových mentalit v České republice po roce 1989; 101 s., 121 Kč
- SS 04:10 M. Hájek (ed.): Hierarchy as the Strength and Weakness of Communist Rule. The Legacy of Communist Rule IV: A Volume of Papers from the Seminar Held in Prague on September 11–12, 2003; 167 s., 187 Kč
- SS 04:09 K. Vlachová, B. Řeháková: Česká národní identita po zániku Československa a před vstupem do Evropské unie; 39 s., 71 Kč
- SS 04:08 A. Křížková: Životní strategie podnikatelek a podnikatelů na přelomu tisíciletí; 63 s., 112 Kč
- SS 04:07 J. Chaloupková, P. Šalamounová: Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě; 60 s., 94 Kč
- SS 04:06 D. Hamplová: Životní spokojenost: rodina, práce a další faktory; 43 s., 81 Kč
- SS 04:05 Z. R. Nešpor (ed.): Jaká víra? Současná česká religiozita/spiritualita v pohledu kvalitativní sociologie náboženství; 115 s., 114 Kč

- SS 04:04 J. Večerník: Structural Tensions in the Interface between the Labour Market and Social Policy in the Czech Republic; 87 s., 116 Kč
- SS 04:03 T. Kostecký, D. Čermák: Metropolitan Areas in the Czech Republic – Definitions, Basic Characteristics, Patterns of Suburbanisation and Their Impact on Political Behaviour; 57 s., 148 Kč
- SS 04:02 S. Pikálková (ed.): Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika / 2003: příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině; 152 s., 191 Kč
- SS 04:01 L. Linek: Volby do Evropského parlamentu 2004 – analýza volební účasti a stranické podpory v České republice; 73 s., 109 Kč

Sociologický datový archiv (SDA) je pracoviště Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i. Jeho hlavním cílem je uchování a zpřístupnění elektronických datových souborů z projektů sociologického výzkumu pro jejich další použití v akademickém výzkumu a při výuce. Mezi další cíle archivu patří podpora sekundární analýzy dat ze sociologických výzkumů a podpora pro speciální výzkumné projekty. SDA je členem Evropské rady sociálně vědních datových archivů CESSDA.

SDA na Internetu: <http://archiv.soc.cas.cz/>

- přístup k datům ze sociologických výzkumů: Elektronický katalog dat obsahuje základní informace o výzkumných projektech, datových souborech a jejich proměnných a dotazníky a kódovníky v elektronické podobě. Datové soubory z archivu je možné objednat a získat prostřednictvím Internetu, vybrané datové soubory jsou přístupné „on-line“ bez předchozí objednávky. Data jsou poskytována ve formátu pro SPSS, případně v dalších formátech vhodných pro statistické zpracování dat.
- vybrané publikace Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i.: Řada publikací je dostupná „on-line“ v elektronické podobě, další je možné prostřednictvím Internetu objednat.
- adresář internetových odkazů z oblasti sociálních věd: Adresář www.odkazy.net na další zdroje sociálních dat a užitečné informace z oblasti sociálních věd.

Data a výzkum — SDA Info, recenzované odborné periodikum

SDA Info se věnuje problematice sekundární analýzy sociologických dat: poskytuje přehled o datových službách, přináší informace o výzkumných projektech a zabývá se metodologií analýzy dat. Bulletin vychází nepravidelně od roku 1999 a je distribuován zdarma na cca 200 adres z oblasti sociálního výzkumu, univerzit a médií. Zaslání je možno zajistit v Sociologickém datovém archivu na výše uvedené adrese. Starší čísla jsou dostupná v elektronické podobě na Internetu: <http://archiv.soc.cas.cz/czech/bull-cz.phtml>

SDA SOCIOLOGICAL DATA ARCHIVE

Institute of Sociology, Jilská 1, 110 00 Praha 1; tel. 221 183 231; fax 222 221 658

e-mail: archiv@soc.cas.cz; Internet: <http://archiv.soc.cas.cz>

SDA collects computerised data files from sociological surveys. Its main objective is to make Czech sociological data publicly available for academic, educational and other non-commercial purposes. Other activities of the Archive include the promotion of data dissemination and secondary analysis, and support for special research projects. SDA is a member of the CESSDA (Council of European Social Science Data Archives). An electronic data catalogue and access to services is provided via the Internet: <http://archiv.soc.cas.cz>

Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.

Jilská 1, 110 00 Praha 1, tel.: 221 183 231, fax: 222 221 658, e-mail: archiv@soc.cas.cz, Internet: <http://archiv.soc.cas.cz>

Sociologický časopis Czech Sociological Review

Recenzovaný oborový vědecký časopis vydávaný Sociologickým ústavem Akademie věd ČR, v.v.i.

V jednotlivých číslech naleznete:

- stati zabývající se otázkami teoretické sociologie
- stati o transformaci střední a východní Evropy
- články z příbuzných oborů, jako je sociální politika, politická sociologie, demografie, regionální rozvoj, gender, sociální práce apod.
- překlady zajímavých textů zahraniční provenience
- přehledové stati
- metodologické články
- studentské práce
- recenze, anotace, informace o dění v sociologické obci, zprávy z konferencí a další zajímavosti

Časopis je veden v *Journal Citation Reports® (JCR) – Social Sciences Edition*, *ISI Web of KnowledgeSM*, *Social Sciences Citation Index® (SSCI)* a v dalších scientometrických a bibliografických databázích Thomson Scientific, USA.

Obsah časopisu (od roku 1993) a úplné znění statí (od roku 1995) je uveřejněno na internetu na adrese <http://sreview.soc.cas.cz/>.

Vychází 6 x ročně (4 x česky, 2 x anglicky).

Cena jednoho výtisku je od roku 2007 75 Kč bez DPH. Předplatné na rok je 450 Kč.

Informace o předplatném a objednávky vyřizuje:

Sociologický časopis/Czech Sociological Review - redakce, Jilská 1, 110 00 Praha 1,

tel. +420 222 221 761, +420 221 183 217, fax +420 222 220 143

e-mail: sreview@soc.cas.cz, prodej@soc.cas.cz

Sociologická knihovna

Knihovna vznikla oddělením od Knihovny Filozofického a Sociologického ústavu AV ČR, která byla zničena povodní v létě 2002. Po dlouhé době, která byla vyplněna snahou o náhradu velkých ztrát na knižním fondu způsobených povodní a budováním nových prostor v přízemí budovy Sociologického ústavu AV ČR v Jilské ulici, se zejména díky darům mnoha domácích i zahraničních jednotlivců i institucí podařilo nově vybudovat samostatnou Sociologickou knihovnu. Je koncipována jako moderní oborová knihovna a má sloužit jak vědeckým pracovníkům, tak studentům a široké akademické veřejnosti. Dary a příspěvky na její další budování jsou vítány. V souvislosti s otevřením nové knihovny v dubnu 2004 vydal Sociologický ústav AV ČR publikaci, která zachycuje její budování od povodní až k jejímu zpřístupnění veřejnosti v dubnu 2004.

Kde nás najdete?

V centru Prahy v blízkosti metra B – stanice Národní třída, v budově Sociologického ústavu Akademie věd ČR, v.v.i., Jilská 1, 110 00 Praha 1
tel.: +420 222 221 753,
221 183 111 (provolba)
fax: +420 222 220 143
e-mail: socmail@soc.cas.cz
URL: <http://www.soc.cas.cz>

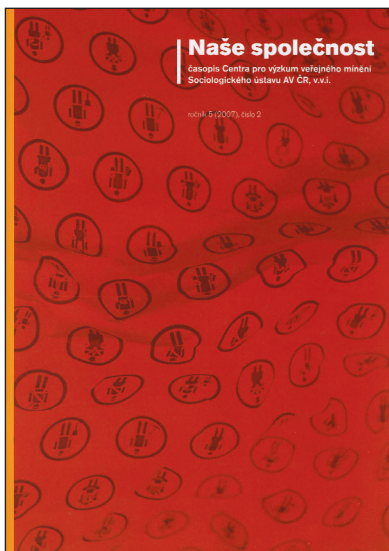
Otevírací doba:

pondělí – čtvrtek 9–18 hodin
pátek 9–14 hodin

Kontakty:

Mgr. Nela Hesová — tel. 221 183 568, Nela.Hesova@soc.cas.cz
Ing. Eva Mikolášová — tel. 221 183 568, Eva.Mikolasova@soc.cas.cz
Mgr. Radka Taučová — tel. 221 183 567, Radka.Taucova@soc.cas.cz
Studovna: tel. 221 183 569, knihovna@soc.cas.cz

Naše společnost

Ročník 5, číslo 2/2007

Časopis Centra pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i.

Recenzovaný časopis, který se primárně zaměřuje na oblast výzkumu veřejného mínění a jeho výsledků, a to s důrazem na širší mezioborové souvislosti i aktuálnost témat. Analytické stati čerpají zejména z dat z kontinuálního šetření veřejného mínění CVVM.

Časopis vychází dvakrát ročně, je distribuován zdarma. Elektronickou verzi a další informace naleznete na <http://www.cvvm.cas.cz/>

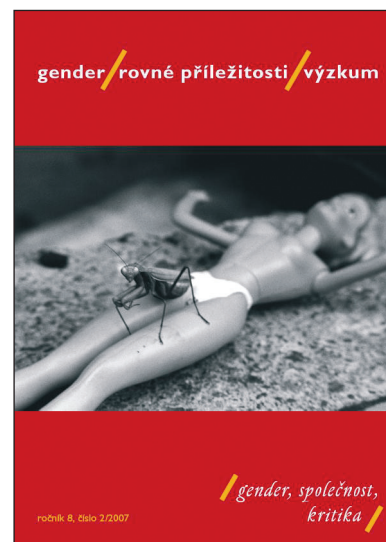
Gender, rovné příležitosti, výzkum

Ročník 8, číslo 2/2007

Časopis *Gender, rovné příležitosti, výzkum* vychází v rámci projektu *Podpora společenské akceptace a efektivního prosazování genderové rovnosti ve veřejné sféře* financovaného programem Podpory projektů cíleného výzkumu AV ČR (reg. č. S700280503).

Druhé číslo osmého ročníku časopisu *Gender, rovné příležitosti, výzkum* nemá sice jednotnou tematickou linii, jak bylo zvykem v minulých letech, nicméně společné pojítko článků představuje analýza a kritika společenských procesů a fenoménů z genderové perspektivy.

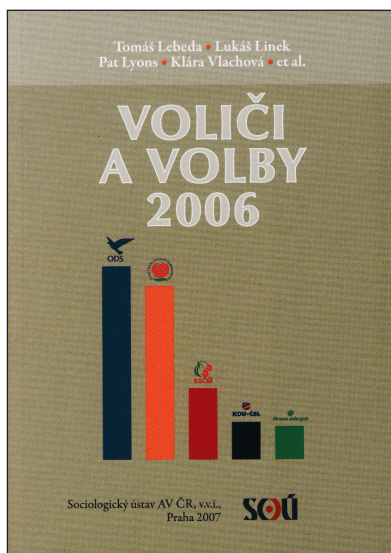
Aktuální číslo i všechna předchozí čísla najdete na adrese <http://www.genderonline.cz>

Sociologický ústav Akademie věd České republiky, v.v.i., Praha 2007.

Distribuce: Tiskové a ediční oddělení Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i., Jilská 1, 110 00 Praha 1, tel.: 222 221 761, 221 183 217, 218, fax: 222 220 143,

e-mail: prodej@soc.cas.cz, <http://www.soc.cas.cz/>

Tomáš Lebeda, Lukáš Linek, Pat Lyons,
Klára Vlachová et al.

Voliči a volby 2006

Kniha *Voliči a volby 2006* je první knihou svého druhu, která detailně analyzuje volební chování, v tomto případě ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2006. Autoři v ní zkoumají, které skupiny občanů a proč se voleb zúčastnily a proč se rozhodly právě pro ty strany, které volily. Hledají motivační zdroje a příčiny jednotlivých volebních rozhodnutí. Autorův tým vystavěl své analýzy převážně na základě unikátního akademického výzkumu, přičemž využil teoretickou i metodologickou výbavu soudobé politologie a sociologie. Kniha nabízí pohled na volební rozhodnutí z hlediska role sociální třídy, stranické identifikace, volebních témat a osobností předsedů stran. Věnuje se specifikům nerozhodnutých voličů, mapuje dopady působení volebního systému a analyzuje roli předvolebních výzkumů volebních preferencí. Rozsah publikace je 234 stran. Cena publikace je 102 Kč bez DPH.

Petra Rakušanová

Povaha občanské společnosti v České republice v kontextu střední Evropy

Občanská společnost je konceptem, tématem, entitou i sociální realitou, se kterou se snad každý z nás setkal v médiích, odborných diskusích a řada z nás také v praktickém každodenním životě. Přesto, nebo možná právě proto, je občanská společnost termín, který je jakousi černou skříňkou, jež se liší podle toho, kdo ji nese. A nejde jen o její obsah, ale také o její použití, které se liší na základě zájmů či hodnotových orientací aktérů. Cílem této práce nebylo teoreticky koncipovat občanskou společnost, ale na základě rozsáhlého empirického výzkumu kombinujícího kvantitativní a kvalitativní metodologii a ve funkčním propojení s existující teorií komplexně popsat českou organizovanou občanskou společnost v kontextu střední Evropy. Naším cílem bylo také představit možnou metodologii pro zkoumání organizované občanské společnosti. Výzvou pro další práci je především aplikace této metodologie na individuální neziskové organizace v České republice a v Evropě, která by přispěla k hlubšímu pochopení organizované občanské společnosti a občanské participace. Rozsah publikace je 140 stran. Cena publikace je 138 Kč bez DPH.

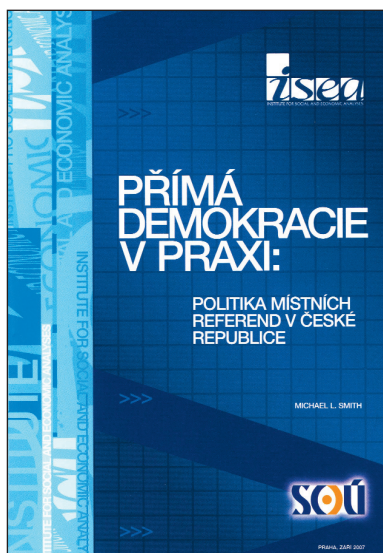
Tato publikace je první z nové ediční řady publikací Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i., která začala vycházet v roce 2007 s názvem Sociologické disertace.

Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., Praha 2007.

Distribuce: Tiskové a ediční oddělení Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i., Jilská 1, 110 00 Praha 1, tel.: 222 221 761, fax: 222 220 143, e-mail: prodej@soc.cas.cz

Další informace o publikacích vydaných v Sociologickém ústavu AV ČR, v.v.i.: <http://publikace.soc.cas.cz/>

Michael L. Smith

Přímá demokracie v praxi: politika místních referend v České republice

Struktura této studie stojí na analýze podmínek úspěšnosti a neúspěšnosti místních referendových kampaní v jedné zemi, na jejímž základě jsou vyslovena obecnější tvrzení o místní referendové politice u jednoho referendového typu: střední Evropy jako celku. Studie je organizována podle jednotlivých fází referendové kampaně (se zaměřením na úspěšnost a neúspěšnost referenda v každé fázi). Autor poskytuje základní informace o rostoucím využití místní přímé demokracie ve střední Evropě, porovnává referendové zákony a dokládá jejich vliv na konkrétní aspekty referendových kampaní v Polsku, Maďarsku, na Slovensku a v České republice. Následně se věnuje České republice a na závěr je shrnuto zjištění o funkčnosti jednotlivých složek kampaně. Rozsah publikace je 101 stran.

Vydání a distribuce:

ISEA – Institut pro sociální a ekonomické analýzy, K Červenému vrchu 6, 160 00 Praha 6, tel. a fax: 220 612 342, e-mail: info@isea-cz.org a Tiskové a ediční oddělení Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i., Jilská 1, 110 00 Praha 1, telefon: 222 221 761, 221 183 217-8, e-mail: prodej@soc.cas.cz

Lukáš Linek, Jan Outlý, Gábor Tóka, Agnes Batory (eds.) Volby do Evropského parlamentu 2004

Publikace Volby do Evropského parlamentu 2004 zahrnuje celkem 15 studií. První tři studie se zabývají vztahem mezi voliči a politickými stranami z hlediska reprezentace. Druhá skupina studií zkoumá, co vede voliče k tomu, hlasovat určitým způsobem, a proč se voleb vůbec účastní. Třetí skupina textů analyzuje stranický systém Evropské unie a vliv voleb do Evropského parlamentu na národní stranický systém. Poslední čtyři studie se věnují volbám do Evropského parlamentu v České a Slovenské republice. Rozsah publikace je 314 stran.

Vydal Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., Praha 2007, ve spolupráci s Fakultou humanitních studií, Univerzita Hradec Králové, Hradec Králové 2007

Sociologický ústav Akademie věd České republiky, v.v.i., Praha 2007.

Distribuce: Tiskové a ediční oddělení Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i., Jilská 1, 110 00 Praha 1, tel.: 222 221 761, fax: 222 220 143, e-mail: prodej@soc.cas.cz

Další informace o publikacích vydaných v Sociologickém ústavu AV ČR, v.v.i.: <http://www.publikace.soc.cas.cz/>

<http://www.socioweb.cz/>

SOCIOweb
Sociologický webzín

>>> [editorial](#) >>> [teorie pro všechny](#) >>> [témata](#) >>> [aktuality](#) >>> [odkazy](#)

Vydává: Sociologický ústav AVČR - www.soc.cas.cz

editorial
Vážené čtenářky a vážení čtenáři,

i toto číslo Sociowebu reaguje na evropský rok Rovných příležitostí pro všechny a je i tentokrát zaměřeno na nerovnosti mezi ženami a muži. Téma rovnosti příležitostí, konkrétně mužů a žen coby rodičů – jejich možnosti uplatnění v rodině i na trhu práce, problematika nastavení opatření ke kombinaci práce a rodiny na různých úrovních fungování společnosti jsou jedny z mnoha témat konference „Rodičovská práce nebo rodičovská dovolená?“ Ta se uskutečnila 16. října tohoto roku pod záštitou eurokomisaře Vladimíra Špidly v hlavní budově Akademie věd v Praze a organizovalo ji oddělení Gender a sociologie SOÚ AV ČR (více viz <http://www.soc.cas.cz/articles/cz/12/3916/Vystupy-z-konference-Rodicovska-prace-nebo-rodicovska-dovolena-.html>). Právě příspěvky tohoto oddělení přednesené na konferenci tvoří osu listopadového čísla Sociowebu. Konference si kladla za cíl otevřít odbornou a tolik potřebnou veřejnou diskusi nad plánovanými změnami v české rodinné politice, poukázat na slabiny současného systému rodinné politiky a navrhnout vlastní řešení zrovnoprávnění možnosti participace žen a mužů v důležitých oblastech jejich všedního života – v rodině a práci.

kontakt
Vydává Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.
Šéfredaktorka: Marta Kolářová
Redakční rada: Daniel Čermák, Yana Leontyeva, Hana Maříková, Lukáš Novotný, Petra Rakušanová, Natalie Simonová, Eva Soukupová, Petr Sunega, Iva Štohanzlová

<http://www.soc.cas.cz/>

SOÚ Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.

[english](#) [Home](#) >> [Výzkumná oddělení](#)

Lokální a regionální studia

Kdo jsme Projekty Aktuality Lidé Hosté Knihovna Výroční zprávy Odkazy	Vedoucí oddělení: RNDr. Tomáš Kostecký, CSc. Členové oddělení: Mgr. et Mgr. Daniel Čermák , JUDr. Michal Illner , Mgr. Věra Patočková, M.A. , PhDr. Jana Stachová, Ph.D. , PhDr. Zdenka Vajdová , Mgr. Jana Vobecká , Mgr. Josef Bernard , Mgr. Pavel Neidl , Mgr. Renáta Mikešová	Další informace Oddělení řešené projekty ukončené projekty
---	---	--

Výzkumná oddělení
Publikace a periodika
ČVVM
Datový archiv

Oddělení se zabývá lokálními a regionálními souvislostmi vývoje ve společnosti. Jedním z hlavních cílů jeho výzkumných aktivit je zjištění souvislosti mezi teritoriálně specifickými faktory – lokálními a regionálními – a formováním hodnot, postojů a politických orientací. V současné době se oddělení podílí na řešení několika výzkumných projektů.

Participace a partnerství v místní veřejné správě

Pavel Nejd, Daniel Čermák (eds.)

Edice Sociologické studie/Sociological Studies 07:10

Řídí: Marie Čermáková

Překlady: Robin Cassling, Daniel Meier

Redakce: Anna Gabrielová

Návrh edice a obálka: Zdeněk Trinkewitz

Sazba: Petr Teichmann

Tisk a vazba: ERMAT Praha, s.r.o., Praha 4

Vydal: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.

Jilská 1, 110 00 Praha 1

Náklad 180 výtisků

1. vydání

Praha 2007

Prodej zajišťuje Tiskové a ediční oddělení

Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.

tel.: 222 221 761, 221 183 217, 218, fax: 222 220 143

e-mail: prodej@soc.cas.cz

